

Izvorni znanstveni članak
UDK 949.713–2 Dubrovnik »1701/1714«
Primljen 15.IV.1993.

Miljenko Foretić

Zavod za povijesne znanosti HAZU,
Dubrovnik, Lapadska obala 6

DUBROVAČKA REPUBLIKA I RAT ZA ŠPANJOLSKU BAŠTINU 1701. – 1714.

Autor rasprave na temelju brojnih i iscrpnih izvora dubrovačkog arhiva, te domaće i inozemne usporedne literature, obrađuje višedjelno i višeslojno jedan segment iz novije povijesti staroga Dubrovnika, o kojem se dosada uglavnom nije ništa znalo. Tako obuhvaća političke, diplomatske i gospodarske sastavnice, kao i književne refleksije, nastojeći što svestranije osvijeliti položaj i ustrojstvo Dubrovačke Republike u nametnutim okolnostima u vrijeme postpotresne obnove.

Pristup obradbi određenoga vremenskog odsječka s pretežitom specijalističkom tematikom predmnijeva i pokušaje sagledavanja raznolikih sastavnica koje tvore svekolikost života. Pogotovu kad je riječ o dubrovačkoj povijesnici u doba rascjepkanosti hrvatskih zemalja. U ovoj raspravi bit će obuhvaćeni oni segmenti koji se izravno odnose na naslovljenu problematiku, ali i oni koji nadopunjavaju i objašnjavaju određene fenomene. Budući da je bit teme međunarodni odnosi, to će pažnja biti usredotočena na vanjsku politiku slobodne i suverene istočnojadranske državnice. Dotični čimbenici su se, dakako, odražavali na razne pojavnosti ustrojstva Dubrovačke Republike, koje uobičajeno nazivamo unutrašnji život. Kako bi se bolje shvatila gotovo nepoznata epizoda iz slojevite prošlosti staroga Dubrovnika, inače u povijesti Europe značajno prisutna, navest ćemo temeljna obilježja stanja u kojem se nalazio znameniti grad sa svojim teritorijem.

Glavna odrednica cjelovita življenja uvjetovana je posljedicama razornoga potresa iz 1667. godine, jasno, uz opća zbivanja koja su presudno zadirala u egzistencijalne stvari Republike. Premda se vladajući sloj naporno upinjao da obnovi sveukupni život, a i ostale društvene strukture poticajno su se angažirale u borbi za opstanak, ipak su znatni ožiljci vidljivi krajem 17. i pri početku 18. stoljeća. Unatoč svemu i izravnim prijetnjama moćnijih, Dubrovačka Republika je spasila i sačuvala svoju samostalnost, organizirala ponovno sustav na europskoj razini, i razvila mnoge vidove uspješne opstojnosti. Doduše, kriza je bila očigledna i samo dovitljivošću, upornošću i sposobnošću mogla se ublažiti ili djelomice prebroditi. To su vlasti i cjelokupno pučanstvo pragmatično dokazivali.¹

¹Opći uvid u dotično razdoblje s pojedinačnim značajkama vidi: V. Foretić: Povijest Dubrovnika do 1808., II, Zagreb, 1980, str. 196 i dalje; V. Koščak: Posljednje razdoblje Dubrovačke Republike. *Forum*, XV, Zagreb, 1976, br. 10 – 11, 659 – 691; J. Lučić: Društveni odnosi u Dubrovačkoj Republici od 16. do 19. stoljeća. *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, Zagreb,

U sklopu međunarodnih prilika koje su se izravno reflektirale na mnoga pitanja položaja i tretmana Dubrovnika u središtu pažnje bio je veliki protuturski rat od 1683. do 1699. godine. U taj sukob širih razmjera bile su upletene moćne europske sile i države s kojima je Republika održavala raznovrsne dodire i teritorijalno graničila.

Venecija, tradicionalna suparnica Dubrovnika, blokirala je svoga susjeda s kopna i s mora, nastojeći i nadalje sprečavati njegovu trgovinu, pogotovu onu s turskim zaledem. Takove tendencije, očitovane i znatno ranije i zastalno nazočne, tek su djelomično uspijevale. Mletačke vlasti su uzaludno pokušavale da Dubrovnik prizna njihovu vlast nakon 1667. god, kao što su se raspršile njihove nakane da zadrže osvojena područja u Hercegovini i nakon rata i time opkruže dubrovačku državu. Ne uspijevajući se prilagoditi općim promjenama u svijetu, Serenissima je uporno inzistirala na trgovini s Istokom, na čemu se zasnivalo njeno bogatstvo. Ali stanje se stubokom izmijenilo i Venecija postupno proživljava opći pad. U takovim okolnostima još više ističe svoj *dominium maris* na Jadranu. O tome pravu na »Golfo« dubrovački Senat morao je voditi računa i tijekom 18. stoljeća.

Turska, prevažni čimbenik u dubrovačkoj svakodnevic, granični susjed i primatelj harača, ozbiljno je zaprijetila Dubrovniku nakon elementarne nepogode. Neumjereni apetiti i ucjene, ustrajnošću i žrtvama (Nikolica Bunić) dubrovačke diplomacije, odstranjeni su. Štoviše, dovitljivi senatori uspjeli su ublažiti novčano iscrpljujući namet načelno 1695. god., da bi to pitanje definitivno regulirali 1703. god. Za Velikoga rata ostatak nekadašnjih dubrovačkih kolonija na Balkanu je sasvim propao, pa je preostala Bosna i pogotovu Hercegovina kao potencijalni izvoznik i uvoznik preko dubrovačke luke. Republika se postojano trsila kako bi njena skela postala i održala se kao glavno stjecište bosansko-hercegovačkih trgovaca na primorju između Splita i Drača. U toj borbi za monopol poprilično je uspijevala, unatoč dvoličnosti lokalnih turskih vlasti. Turci su mirom u Karlovcima dobili enklave Neum i Sutorinu, potvrđeni u Požarevcu 1718. god., čime se Dubrovačka Republika odijelila od mletačkoga posjeda u Dalmaciji.

Dubrovačke su vlasti pravodobno uočile određeno prestrukturiranje snaga na Balkanu, Sredozemlju i na zapadu Europe. Ipak, općenite prilike, izmijenjeni povijesni procesi i tijekom onemogućavali su vidnije pomake u sveobuhvatnijemu usponu. Jezgrovito rečeno: Dubrovnik je već odavno prestao biti privlačni emporij između Istoka i Zapada i vice versa. U takovim okolnostima dubrovačka se vlada sve više orijentira na Austriju, koja iskazuje zahtjevne interese za turske prostrane balkanske teritorije i utjecaj na sjevernom Jadranu. Pod takovim dojmovima i početnim pobjedama vijećnici su gotovo bili uvjereni da će Habsburgovci dobiti Bosnu i Hercegovinu, Slavoniju i Ugarsku. Time bi Dubrovnik doživio preobrazbe i postao glavno trgovište za robe dubokoga zaleđa. Stoga je Republika 1684. god. s austrijskim vladarom, njemačkim carem i ugarsko-hrvatskim kraljem Leopoldom I. sklopila ugovor u Beču, kojim se zapravo obnavlja Višegradski sporazum iz 1358. god. i priznaje vrhovna vlast habsburških monarha, ujedno i ugarsko-hrvatskih kraljeva. Kako je ugovor trebao početi vrijediti u punini smisla tek nakon završetka rata, poradi neostvarenosti zamisli nije se ostvario. Ipak je taj čin zastalno bio prisutan u dubrovačkoj politici 18. stoljeća i na njega se višekratno izriječom pozivaju senatori u gotovo svim kriznim situacijama. Istodobno, Republika osniva 1690. god. konzulat u Ri-

1981, 153 – 173 (dio pregleda); proširena verzija: Dubrovačka Republika od 16. do 19. stoljeća (povijesno-kulturno- društveni pregled). *Dubrovački horizonti*, XIV, 1982, br. 22, 20 – 51; *I. Mitić*: Konzularna služba staroga Dubrovnika, Dubrovnik, 1973; o novijoj literaturi sveukupnog života Dubrovačke Republike i za ovo doba v. *M. Foretić*: Historiografija o Dubrovačkoj Republici 1975 – 1985. *Historijski zbornik*, XLIII (1), 1990, 317 – 363, *passim*.

jeci, ispravno prosuđujući značenje toga grada u mnogim sastavnicama života Dubrovnika. Rijeka će ubrzo postati važan punkt u međusobnim odnošajima s Austrijom.

Izravne veze sa Španjolskom, tako prisne i srdačne u 16. st., kada je »katolički kralj« bio velika potpora očuvanja dubrovačke slobode i ekonomike, te kada su dubrovački pomorci bili istaknuti moreplovcu u službi španjolskih vladara, umnogome su smanjene krajem 17. st. Višestruko značenje Napuljskoga kraljevstva pod španjolskom krunom za opstojnost Dubrovnika (trgovinska razmjena, polozi kapitala, zakupi, uvoz raznih prehrambenih artikala, pogotovu žitarica i dr.) uvjetovalo je posebitu osjetljivost Republike za to prevažno područje.

Odnosi Dubrovnika s Francuskom pri kraju 17. stoljeća su u znaku osjetne suzdržljivosti. Nagovještaji razmirica datiraju još od vremena »aleksandrijskoga pitanja« (1571. – 1579.) zbog službe i ovlasti dubrovačkoga konzulata. Prijepori su izbijali poradi trgovačko-pomorskih interesa u širem regionu Mediterana, na Levantu i Balkanu. Trgovina Francuske na istočnome Sredozemlju potječe već iz doba križarskih ratova, da bi se slijedom stoljeća sve više širila. Taj europski moćnik ustrajno je nastojao da dobije što povoljnije gospodarske pozicije u Otomanskome carstvu i u tome je progresivno uspijevao. Osnutkom konzulata u Solunu 1685. god., te u drugim balkanskim gradovima, uz postojće na Jadranu (Drač, Dubrovnik), Francuska je rasplela mrežu svojih postaja, tako da dobija trgovački privilegirani položaj u Turskoj. U takovim rasporedima Dubrovnik je mogao poslužiti kao tranzitno trgovište. Pri tome su Francuzi inzistirali na primjeni povlastica i na dubrovačkoj skeli, smatrajući da je Republika kao sultanov haračar u neku ruku produljeni dio turskih područja. Dubrovačke su vlasti branile svoj neovisni integritet i uporno odstranjivale francusko uporište u samome Gradu. Veće napetosti su nastale u *ratu za španjolsku baštinu*, da bi se nastavile duboko kroz 18. stoljeće. Prema nekim vijestima u senatu je postojala frankofilska struja (1693. god.) koja se zalagala za napuštanje neutralnosti, za radikalnije pristajanje uz Francusku i uključivanje dubrovačkih brodova u francusku mornaricu.²

Kako je nad vanjskom politikom Dubrovačke Republike postojao posvemašnji državni nadzor, tako je na unutarnjem planu i u cjelokupnoj ekonomici kontrola vlasti u potpunosti nepotrebna. Očitovala se u mnogovrsnim zakonskim propisima i odlukama kojima se pokušavalo učvrstiti ustrojstvo vitalnih sastavnica funkcioniranja života. Zasade merkantilističkoga nauka, temeljene na profitu vanjske trgovine i prometa, naišle su na pogodno tlo u Dubrovniku. U okvirima svojih mogućnosti i potreba Republika nije zaostajala s praksom vrlo sličnom u zemljama Europe. Ogledale su se te mjere

² I. Mitić: O međunarodnom položaju Dubrovačke Republike – naše najznačajnije afirmacije na Jadranu. *Zbornik Više pomorske škole u Kotoru*, 3 – 4, 1977 (1976 – 1977), 29 – 39 (s naglaskom na konzulate); – za odnošaje s Turskom, jednostrano, bez širega konteksta ukupnosti dubrovačke politike i gospodarstva usp. V. Vinaver: *Dubrovnik i Turska u XVIII veku*, Beograd, SANU, 1960; za Veneciju: I. Mitić: Prilog proučavanju odnosa Dubrovnika i Venecije u XVII. i XVIII. stoljeću. *Analitički historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku*, XIII – XIV, Dubrovnik, 1976, 117 – 141 (više s pravnoga stajališta); za Napuljsko kraljevstvo v. isti: O političko-ekonomskim vezama Dubrovnika i Napulja. *Pomorski zbornik*, knj. 7, 1969, 485 – 504. i bilj. 30, 76.; za Austriju ponešto M. Foretić: *Dubrovnik u vrijeme austrijsko-turskog rata (1736 – 1739)*. *Analitički Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku*, XXI, 1983 (1985), 39 – 73; za Francusku još uvijek starija literatura: I.K. Švrliuga: *Prinosi k diplomatskim odnošajima Dubrovnika s Francuskom*. *Starine JAZU*, knj. 14, Zagreb, 1882; L. Vojnović: *La Monarchie Française dans l'Adriatique (Histoire des relations de la France avec la République de Raguse 1667 – 1789)*, Paris – Barcelona, 1917; M. Deanović: *Anciens contacts entre la France et Raguse*, Zagreb, 1950 – pretisak *The Bridge*, *Journal of Croatian Literature*, 3 – 4, Zagreb, 1992. (II. dio, više s kulturnoga stajališta)

u fiskalizmu, protekcionizmu, državnome monopolu, carinskome sustavu, nametima, taksama, intervencionizmu i drugim čimbenicima. Vlasti su činile velike napore da to što uspješnije primijene u svrhu obnove Republike, ali im opće okolnosti nisu baš pogodovale u osvitu 18. stoljeća. Transit dobara preko dubrovačke luke, na čemu se dobrim dijelom temeljilo gospodarstvo, u to vrijeme je bio vrlo postan. Pomorstvo, kao najlukrativnija privredna grana, doživjelo je u 17. stoljeću znatan pad, da bi nakon potresa ta tendencija sukcesivno rasla. Ratna zbivanja u Europi, s izravnim ili neposrednim utjecajem na život malene jadranske države, ometala su praktičke provedbe zacrtanih smjernica. Vladajući sloj, pa i građanstvo i ostalo pučanstvo bili su svjesni realnoga položaja svoje postojbine (prostranstvo teritorija, broj stanovnika, geopolitički smještaj, gospodarske mogućnosti, nazočnost većih sila i graničnih susjeda). Zato su se klonili sukoba s drugim zemljama, ljubomorno čuvajući neutralnost i mir. Unatoč određenim tenzijama, domoljublje i solidarna svijest o obnovi utkani su u svim društvenim slojevima. Opstojnost Republike i njena sloboda stožerne su zahtjevnosti o kojima nije bilo dileme. I dok su velike europske države, naročito u 18. stoljeću, smatrale rat pogodnim sredstvom za povećanje svojih utjecaja i interesa, te sastavnim dijelom međunarodnih odnosa, bitne odrednice dubrovačke egzistencije bile su suprotne. Razmirice i sukobi širih razmjera obrušavali su se i na Dubrovnik, koji je dovitljivom diplomacijom lavirao između suprotstavljenih silnica.³

U spletu sažeto iznijetih značajki našla se Dubrovačka Republika početkom 18. stoljeća, kada su u započinjali europski ratovi, ne samo protuturski, u doba kad su se i neki ustaljeni rasporedi na starome kontinentu počeli mijenjati.

I.

Nakon Karlovačkoga mira godine 1699., uz rješavanje nekih spornih međunarodnih pitanja (razgraničenje s Venecijom, isplata tributa Turskoj i tretman carina u zemljama Porte, godišnje plaćanje pokroviteljstva Austriji i boravka njenog rezidenta u Dubrovniku), za uspješnu opstojnost malene republike aktualno je bilo snalaženje u kolopletu novonastalih prilika na zapadu Europe, poznatih pod nazivom *rat za španjolsku baštinu* ili *za španjolsko nasljeđe* (1701. – 1714.).⁴

³ D.R. Živojinović: Merkantilizam kao privredni sistem Dubrovačke Republike u XVII i XVIII veku. *Jugoslavenski istorijski časopis*, XIV, 1975, 1 – 2, 61 – 114; *isti*: Ideja o bogatstvu i izobilju u merkantilizmu Dubrovačke Republike u XVII i XVIII veku. *Isto*, XVI, 1977, 1 – 2, 39 – 54; J. Luetić: O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću. *Grada za pomorsku povijest Dubrovnika*, knj. 2, Dubrovnik, 1959; *isti*: Pomorci i jedrenjaci Dubrovačke Republike, Zagreb, 1984 (uglavnom s maritimnoga aspekta); B. Hrabak: Pola stolecá najnižeg nivoa dubrovačkog brodarstva (1667 – 1718). *Acta historico – oeconomica Iugoslaviae*, V, Zagreb, 1978, 115 – 132 (s nekim nedopustivim faktografskim greškama); V. Vinaver: Kraj dubrovačke trgovine na Balkanu. *Istorijski glasnik*, 1, 1956, 21 – 60. – O svakodnevnom životu, pogotovu za ovaj dio dubrovačke povijesti, još uvijek ne postoji sustavniji pregled, a niti specijalističke rasprave. Prožimanje vanjske politike, gospodarstva i unutar-njeg života Dubrovnika tek se nazire u pokojem radu i to u parcijalnom vidu.

⁴ Literatura o ratu za španjolsku baštinu je veoma opsežna. Navodim nekoliko jedinica kao komparativni uzorak: A. Parnell: *The Spanish War of Succession*, London, 1892; H. Kamen: *The War of Succession in Spain 1701 – 1715*, Bloomington – London, 1969; R. Kohan: *The War of Succession in Spain, 1701 – 1715*, New York, 1977 – usp. i A. Gaedeke: *Die Politik Österreichs in der spanischen Erbfolgefrage*, 2 Bde, Wien, 1877; A. Legrelle: *La Diplomatie française et la Succession d'Espagne*, Paris, 1888, I – III; za prilike na Jadranu djelomično v. H. R. V. Srbik: *Adriapolitik unter Kaiser Leopold I. Mitteilungen des österreichischer Geschichtsinstitut*, sv. 17, 1947, 610 – 657.

Raznoliki interesi što su se ispreplitali oko Španjolske dosegli su vrhunac napetosti kad je izumrćem posljednjega Habsburgovca na španjolskome prijestolju Karla II. 1700. god. trebalo imenovati nasljednika. Za te dinastičke razmirice, koje su dobrano nadilazile puke državno-pravne okvire, bio je zainteresiran široki krug europskih zemalja, posebice Francuska i Austrija, neposredno testamentarno tangirane. Francuska, želeći istjerati svoje stare suparnike s Pirinejskoga poluotoka, istaknula je prema kraljevoj oporuci svoga kandidata Filipa od Anjoua, unuka Luja XIV. Austrija je, pak, uz podršku saveznika, prvenstveno Engleske i Nizozemske, pristaša europske ravnoteže, smatrala opravdanim i nadalje imati pod svojim okriljem španjolsku krunu. Tako su prvobitna trvenja prerasla u rat koji je države zapadne Europe, raznorodno motivirane, podijelio u dva dijela.

U taj sukob bile su upletene i neke značajne sile s izravnim ili posrednim utjecajem na životnu zbilju Dubrovačke Republike. Premda se minijturna istočnojadranska državića kao i u sličnim zgodama nastojala držati neutralno, stjecajem okolnosti morala je zauzimati stavove i zadovoljavati suprotne zaraćene strane. Kako je razvitkom događaja i Jadransko more, uz doticaj dubrovačkih teritorijalnih voda i njenih luka, zadobilo stanovito značenje, za Dubrovnik su izbile nenadane teškoće. Takove situacije znale su se događati i ranije u sličnim slučajevima, dakako s određenim posebitostima, kao i u europskim ratovanjima tijekom 18. i početkom 19. stoljeća. Sve to nije ostajalo u okviru apstraktnih diplomatskih natezaljki, već je zadiralo u raznolika područja života, naročito trgovačke i gospodarske naravi, pri čemu su udjela imale više-manje sve društvene strukture. Poradi toga, obradba ove dosada neobrađene tematike mogla bi imati valjani razlog, tim više što se u ovakovim naoko specijalističkim studijama pokušava sagledati značajke, nazočne višestruko u novijoj povijesti Dubrovačke Republike u trajnijim oblicima.⁵

*

Dubrovačka vlada je bila relativno dobro obaviještena o promjenama u Španjolskoj, kao i o spremanju za ratne akcije, pogotovu Austrije, njena novoga zaštitnika. Iz raznih predstavničkih postaja stizale su vijesti, raznovrsne i iscrpne, što su senatori stalno zahtijevali.⁶

Zaskočeni tim dojmovima senatori su višekratno isticali bojazan od ponovnih nemira. Pravovremeno su se stoga željeli osigurati na više mjesta. Odašiljali su sažalnice i čestitke, te poduzimali mjere predostrožnosti za zaštitu svojih interesa. Tako su krajem 1700. god. izrazili sućut španjolskoj kraljici Mariji Ani u povodu smrti njenog supruga Karla II, dok

⁵ O ovome ratu glede dubrovačke povijesti uopće se nije pisalo. Ponešto o osnovnim smjernicama i stavu Dubrovačke Republike spram događaja oko španjolskog nasljeđa v. *V. Koščak*: Posljednje razdoblje Dubrovačke Republike. *Forum*, 1976, br. 10 – 11, 674 – 675, i *V. Foretić*: Povijest Dubrovnika do 1808., II, Zagreb, 1980, 199 – 200; o pojedinačnim incidentima s Francuskom bez dublje analize v. bilješku 7.

⁶ Historijski arhiv Dubrovnik: *Isprave i akti*, Dopisivanje naših konzula i raznih drugih iz Napulja, 18. st. – 158.3197, br. 3, 4, 11, 12; *isto*, Dopisivanje Frane Ardia, otpravnika poslova u Napulju, 18. st. – 130.3169, br. 9 – 12; *isto*, Dopisivanje konzula na Rijeci Petra Svilokossija, 18. st. – 80.3119, br. 13 – 15, 17, 18, 20, 21; *isto*, Dopisivanje dubrovačkog predstavnika Cremona u Veneciji, 18. st. – 77.3166, br. 44, 62, 65; 165.3220, br. 132, 136; *isto*, Pisma G.C. Pallazuola, agenta iz Beča, 18. st. – 60.3099, br. 13, 16 – 19, 21, 24 – 29. – Iz istih izvora, uz još neke druge citirane u slijedećim bilješkama, raznolike vijesti stizale su u Dubrovnik sve do završetka ratnih zbivanja. Pisma su pisana na talijanskom jeziku. Sva građa je iz dubrovačkoga arhiva, pa se daljnje navođenje dokumenata podrazumijeva da pripada tom bogatom fundusu; usp. i *Lettere di Ponente* (odsada *Let. Pon.*), knj. 42, 130, 162 – 163', 166 – ', 173.

su na početku 1701. god. čestitali ushitnim izričajima francuskome kralju Luju XIV. i no-voizabranom vladaru Španjolske Filipu V. Pri tome su umilno uputili zamolbe za nastavak pokroviteljstva i zaštitu dviju država, odnosno njihovih monarha. Vijećnici su, štoviše, htjeli poslati u daleku iberijsku zemlju specijalnoga i hitroga poslanika, ali su naknadno odustali od tog skupog nauma.

Važnost zivanja i delikatnost poduzetih djela uzrokovali su raspru o posebitoj tajnosti. Tako su predlagane stroge novčane i zatvorske kazne, te lišavanje svih službi i povlastica na teritoriju Republike u roku deset godina u slučaju govorkanja izvan senata o upravljenim pismima. Istodobno je upućena ekspresna lađa u Napuljsko kraljevstvo (Barletta) s naročitim uputama. U središnjici toga važnog područja za Dubrovnik trebalo je iskazati vjernost španjolskoj kruni, zagovarajući dubrovačke stvari. Vlada se posebice zanimala hoće li međunarodne promjene imati kakove posljedice na financijalnu politiku, a time i na dubrovačke kapitale u napuljskim bankama i na zakupe razne vrste. Slična očitovanja iskazala je francuskom i španjolskom ambasadoru u Veneciji, značajnom diplomatskom punktu spomenutih zemalja. Time je Dubrovačka Republika priznala novo nastalu situaciju i promjene u Španjolskoj, dajući zapravo podršku službenoj Francuskoj.⁷

Vladari dotičnih država s uobičajenim uvažavanjem zahvalili su na čestitkama udaljene jadranske državnice, obećavši zaštitu dubrovačkih interesa prema običajima svojih predšasnika. Pogotovu je odgovor Luja XIV. za Dubrovnik načelno bio veoma važan, jer zamolbe upravljene njemu u zadnjih tridesetak godina uvijek su bile obavijene velom šutnje i odbojnosti.

Upravo u to vrijeme zbile su se slučajnosti koje su potvrdile svezu Republike sa Španjolskom i burbonskim kandidatom za prijestolje. Smrti guvernera oružja, svojevrsnoga predstavnika Napuljskog kraljevstva u Dubrovniku, kao i napuljskog konzula nametnule su pitanje novoga izbora. Prijedlog dubrovačke vlade velikodušno je odobrio i potvrdio sam vladar Filip V.⁸

Takovo ponašanje nije, dakako, moglo izbjeći budnim očima carskog austrijskog rezidenta u Dubrovniku, F. Saponare. Taj naduti diplomat, povrijeđen u osionoj taštini zbog protokolarnog tretmana dubrovačkih vlasti, nije općenito bio sklon političkoj kombinatorici Republike. Nerijetko je prigovarao senatorima nedosljednost, vrludanja u njihovim postupcima, posebice nepridržavanje modaliteta ugovora s Austrijom, povredu podložništva. U neku ruku, smatrao je sebe gotovo neprikosnovenim arbitrom u dubrovačkoj međunarodnoj politici. Ovaj put je okrivio Dubrovnik u Beču s izravnim objedama da je stao na stranu habsburških neprijatelja. Tu ocjenu u načelu su prihvatili austrijski ministri i bečki dvor.

⁷ *Consilium rogatorum* (odsada *Cons. Rog.*), knj. 137, 1.42 – 43, 48 – 49; *Lett. Pon.*, knj. 42, 1.100 – 1, 104', 105', 109' – 113, 152' – 155' – usp. *J. Radonić*: Dubrovačka akta i povelje, knj. 4/2, Beograd, 1940, str. 600 – 601, 606 – 610; poneki spomen u literaturi: *I. K. Švrjluga*: Prinosi k diplomatskim odnošajima Dubrovnika s Francezkom. *Starine JAZU*, knj. 14, Zagreb, 1882, 60, 69; *L. Vojnović*: La Monarchie Française dans l'Adriatique (Histoire des relations de la France avec la République de Raguse 1667 – 1789), Paris – Barcelona, 1917, 57; – zanimljivo je da se na te čestitke i potražbe pokroviteljstva dosta kasnije, 1753. god, u vrijeme pojačanih francuskih zanimanja za Dubrovnik, prizivlje ministarstvo vanjskih poslova Francuske u jednoj spomenici – upitnoj memoriji, v. *Mémoire du Depot des affaires étrangères le 19 aout. Sur la question – Se la Rep. de Raguse a quel-quefois réclamé la protection de la France* – usp. *I. K. Švrjluga*, n. dj., 69.

⁸ *Isprave i akti*, Razna pisma španjolskih kraljeva i Sicilije na španjolskome (pismo Filipa V), 18. st. – 176.3287, br. 5; isto, 18. st. – fasc. I (3123), br. 6 (pismo Luja XIV) – usp. *M. Deanović*: Anciens contacts entre la France et Raguse, Zagreb, 1950, 57; *Lett. Pon.*, knj. 42, 67 – 68, 167' – 168, 171.

Diplomatska misija Mata L. Pucića, poduzeta negdje istodobno (1701. god.) u Beču zbog reguliranja odnošaja s Austrijom, odvijala se u znaku naglašenih sumnji i prigovora. Austrijski vrhovi držali su da je poslanstvo dubrovačkog senatora s potražbama dokidanja godišnjeg plaćanja danka od 500 dukata i nepotreba daljnjeg boravka rezidenta u Dubrovniku uslijedilo isključivo zbog toga što Republika hoće prekinuti prisne odnose s Austrijom i još više se povezati sa Španjolskom, pa i Francuskom. Dubrovački izaslanik morao je poduzimati energične i efikasne intervencije kod cara Leopolda I. i ministara kako bi opovrgnuo zloslutne glasine. Pravdao se poradi čestitki uz dolazak novoga vladara u Španjolskoj i prizivom na njenu zaštitu kao prijeko potrebitim koracima za opstojnost svoje države. Posebice je prema uputama vlade naglašavao dobivanje žita i prihoda od kapitala u Napuljskome kraljevstvu, pri čemu su privilegije španjolskih vladara, potvrđivane višekratno od 16. stoljeća i dalje, imale prevažno značenje.

Zagovorom vatikanskih krugova, koje su spretno animirali vijećnici, nesuglasice su ubrzo dokinute. Uza sve prigovore poradi ponekih nezdognih stilizacija u dubrovačkim obraćanjima u povodu stupanja francuskoga kandidata na španjolsko prijestolje, bečki dvor je pokazao shvaćanje za takovo ponašanje. Zasiurno je smatrao te izljeve više kurtoaznom obvezom male države u spletu žilavih nastojanja branjenja svojih životnih pozicija. Takovi postupci zapravo nisu mogli niti minimalno utjecati na opći tijek zbivanja, štoviše i na marginalne pojavnosti. Dubrovnik se uz to, povoljnim geografskim položajem, pogodnom lukom i trgovačkim značenjem mogao uklapati u određene ratne i gospodarske planove Habsburgovaca. Prema nekim pokazateljima čini se da se na to ozbiljno računalo. Potvrda austrijske naklonosti očitovala se u zadovoljenju dubrovačkih potražbi, pa je godišnji namet dokinut i carski rezident opozvan.⁹

Istodobno je Republika bila optuživana kao sudionik u zajedničkim akcijama s Austrijom. O njihovim svezama i prijateljstvu u zainteresiranim inozemnim krugovima podosta se govorkalo i znalo. O tome je očigledno vodio računa i francuski ambasador u Veneciji izvještavajući svoga kralja i državnoga tajnika za vanjske poslove. Već je 1699. god., neposredno nakon Karlovačkoga mira, u dva navrata obavijestio Luja XIV. o simpatijama i pomoći koju Leopold I. ukazuje Dubrovčanima. Odnosilo se to na pitanje reguliranja spornoga razgraničenja između Venecije i Turske u prilog Dubrovnika i na trgovačke planove Austrije preko Republike, naročito njena povezivanja s lukama sjevernoga Jadrana (Trst, Rijeka, Bakar).¹⁰

Sada se to ponavljalo s daleko težim optužbama, uz ravnopravno sudioništvo španjolskog ambasadora u gradu laguna i napuljskih vlasti na čelu s vicekraljem. Od proljeća 1701. do početnih mjeseci 1702. stizali su stalno prigovori, pa i prijelnje zbog tobožnjeg skupljanja dubrovačkih brodova u matičnoj luci za potrebe Beča. Dubrovačka je flota prema tim iskazima trebala doploviti u luke Hrvatskoga primorja i u Trst, te odatle prebacivati trupe i živežne namirnice na Apeninski poluotok, u dolinu rijeke Po za Lombardiju, u sklopu zamašnih planova poznatoga vojskovođe Eugena Savojskog. O tome su izdate – kako se smatralo – naredbe austrijskoga cara, čak je bio sklopljen *poseban ugovor* prema kojemu bi Dubrovnik trebao dobiti od Austrije nadoknadu u iznosu 40000 dukata.

⁹ *Isprave i akti*, Pisma carskoga rezidenta u Dubrovniku F. Saponare, 18. st. – 3361, br. 3; *Lett. Pon.*, knj. 42, 144' – 145'; *Isprave i akti*, Pisma M. L. Pucića iz Beča, 18. st. – 180.3336, br. 1 – 4; *A. Theiner*: Vetera monumenta Slavorum meridionalium, Zagrabiae, 1872, II, 237 – 238 – usp. *J. Radonić*, n. dj., 641 – 644.

¹⁰ *Isprave i akti*, Pisma španjolskoga i francuskoga ambasadora iz Venecije, 18. st. – 157.3311, br. 7; *isto*, 18. st. – 77.3116, br. 37, 38; *isto*, 18. st. – 155.3220, br. 138; *J. Radonić*, n. dj., 504 – 505, 515.

Kolale su također vijesti da je Dubrovnik stjecište tajne korespondencije između bečkoga dvora i njegovih pristaša u Napuljskom kraljevstvu. Dopisivanje se tobože održava zasebno na ladom na relaciji Dubrovnik – Ancona, uz granice papinske države. U jeku početnih ratnih operacija širili su se glasovi, da Grad treba postati ratna luka Austrije, štoviše zaklonište za englesko i nizozemsko brodovlje u slučaju njihova dolaska u Jadran. Dubrovčani su bili nadalje optuženi da zajedno sa Senjanima nanose štete Francuzima te da neki njihovi brodovi viju tursku zastavu kako bi lakše mogli djelovati. Iz Napulja je u jesen 1701. privatnim kanalom bila pristigla zabrinjavajuća obavijest da se francuski brodovi spremaju *bombardirati* Dubrovnik.

Takav stav Republike i pripravnost u pružanju usluga Austriji tumačilo se u inozemnim krugovima kao dubrovački uzvrat za oprost od daljnega plaćanja godišnjega tributa. Napuljske su vlasti stoga tražile od svojih predstavnika u Dubrovniku, guvernera oružja i konzula, da na licu mjesta, a i službeno ispituju postupke dubrovačkih vlasti. Oprezni i budni senatori vjerojatno su kontrolirali poštu upućenu inozemnim zastupnicima u Dubrovniku, pa su bili po svemu sudeći upoznati s izdanim nalogima. Tim više što su to često bili domaći ljudi, koji su po mnogim pokazateljima dojavljivali vladi o poduzetim mjerama svojih poslodavaca i zasigurno zataškavali eventualnu istinitost optužbi. U tome stilu su dotični izvjestili nadležne u Napulju kako glede Dubrovnika ne moraju imati nikakove dvojbe, jer Republika pokazuje izrazito divljenje prema Španjolskoj.¹¹

Očigledno su novonastali događaji ponovno doveli u iskušenje dubrovačku diplomaciju, koja se morala prokušanim metodama laviranja snalaziti između suprotnih polova. Zbog toga je uporno inzistirala kod svojih dostavljača u raznim mjestima (primjerice Rijeka, Venecija, Napulj i drugdje) na slanju vijesti o novostima u svijetu. Istodobno je uslijedila odredba senata (svibanj 1701. god. u dva navrata) o naoružanju lada, teritorijalno raspoređenih prema knežijama uzduž područja Republike od Cavtata do Trstenice na Pelješcu, uz novčanu namiru vlasnicima i posadama. Prakticiralo se to više puta ranije i kasnije u sličnim okolnostima, a u ovom vremenskom odsječku ponovilo se podjednako i tijekom 1703. godine.¹²

Sumnje u postupke Dubrovčana i njihovu pomoć Austriji išle su dotle, da je Francuska »po odredbi kralja« poslala u proljeće 1702. god. u sam Grad specijalnog špijuna, nekog Henrica Deblanda, koji se predstavljao kao trgovac. Prema posebitim uputama trebao je ispitati i promatrati austrijske utjecaje u toj jadranskoj republici, te doznati za planove habsburške sile, posebice one koje se odnose na Napuljsko kraljevstvo. Imao je nadalje pažljivo motriti da li Dubrovačka Republika naoružava ljudstvo, pribavlja municiju i dava novac Austriji. Vijesti o tim stvarima trebao je slati brzim ladama na dva mjesta: u Anconi određenoj osobi i francuskome ambasadoru u Veneciji. Stupio je prema naredbi u svezu s francuskim konzulom u Dubrovniku, inače Dubrovčaninom. Taj ga je odvarao od uvjerenja da su svi Dubrovčani uz Austriju i da se iz Republike izvozi veliki iznos namirnica u Trst i Bakar za potrebe austrijske vojske. Dapače, iskazivao je i domoljublje istakavši dubrovačku neutralnost i posebno štovanje španjolske krune. Taj načinac je očigledno o svemu obavještavao pozorne vijećnike.¹³

¹¹ *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 42, 43, 61, 62, 65, 71, 75, 77, 79; *isto*, 18. st. – 80.3119, br. 178, 179; *Lett. Pon.*, knj. 42, 133', 152 – ', 178, 179 – '; *L. Vojnović*, n. dj., 90 – 93; *Isprave i akti*, Dopisivanje i izvještaji iz države, 18. st. – 181.3346, br. 14², 15, 16, 17, 19, 20.

¹² *Lett. Pon.*, knj. 42, 129' – 130, 132, 173' – 174, 187; *Cons. Rog.*, knj. 137, 100 – ', 103 – '.

¹³ *Archive nationale*, Paris: *Affaires etrangeres*, B¹ – 947, Raguse 1 (1700 – 1758), 21 – 22; *Isprave i akti*, 18. st. – 79.3232, br. 21; *isto*, 18. st. – 181.¹ 3346, br. 13.

Premda je Dubrovnik bio egzistencijalno zainteresiran za dobre odnose sa svakim, poglavito u ovome slučaju s Napuljskim kraljevstvom, navedene objede još uvijek nisu suviše uzbudile usplahirene senatore. Dakako, prema prokušanoj navadi odbacivali su ogovaranja i naglašavali neistinitost proizvoljnih tvrdnji. Isticala je tako vlada višekratno u Napulju i u Veneciji vjernost Španjolskoj i Francuskoj, uvjeravala njihove predstavnike u svoju nevinnost i ustaljenu praksu neutralnosti u svim ratnim zbivanjima. Pri tome je stalno moljalka potpuno izvršenje obveza spram ustaljenih dubrovačkih povlastica. Zastupnik Dubrovnika u Veneciji teško je ipak savladavao nepovjerenje španjolskog ambasadora. Uporno se ispričavao, dokazivao ispravnost ponašanja Republike i obrazlagao njen odnos spram Austrije. Plaćanje tributa toj velesili za vrijeme protekloga velikoga rata protiv Turske tumačio je kao dobrovoljan čin poradi nužne zaštite. Mada su vlada i dubrovački predstavnici postupno uspjeli odagnati prijetnje, dvojbe su ostavile traga u kasnijim postupcima Francuske i njenih podanika prema Dubrovačkoj Republici.¹⁴

Dolazak novoga španjolskoga kralja Filipa V. svibnja 1702. god. u Napuljsko kraljevstvo, početne etape u sklopu obilaska talijanskih posjeda, uzбудio je poprilično dubrovačke vlasti. Odmah su uputile hitru filjugu s uputama svojem povjereniku u Napulju. Dotični se imao službeno »pokloniti« monarhu i podastrijeti zamolbe glede dubrovačkih interesa u tome području. Uz ushitne riječi o Španjolskoj kao čuvarici europskoga mira, dubrovačke slobode i jamcu njene opstojnosti, upotrebljena je čak sintagma kako je »Dubrovnik član španjolskih zemalja«. Takovo deklarativno obraćanje s naglašenom privrženošću imalo je zacijelo poslužiti kao uvjerljivi dokaz za dobivanje nužnih prehrambenih namirnica, posebice žita, iz dotičnoga regiona u kojem je tada vladala posvemašnja recesija.

U takovim prilikama raznovrsnoga snalaženja bilo je i protokolarnih propusta, što se naglašavalo kao načelan prigovor. Štedljivi i oprezni vijećnici nisu poslali svoje predstavnike kao specijalno poslanstvo kralju, dok je primjerice Venecija to učinila, smatrajući da taj čin ne remeti njenu neutralnost. Posebno izaslanstvo uza sve dobre nakane vlade nije obavljeno tobože zbog nemogućnosti točnoga praćenja kraljeva boravka.¹⁵

Istodobno je položaj Dubrovačke Republike bio otežan zbog uporabe dubrovačke zastave na inozemnim brodovima, poglavito onima u službi Austrije, ili neopreznoga vijanja austrijske zastave na pojedinim dubrovačkim lađama. Naime, krajem 17. i početkom 18. stoljeća dubrovačka je vlada zbog oskudnoga gospodarskoga stanja i znatnoga smanjenja svoje trgovačke mornarice bila dopustila vijanje svoje neutralne zastave na stranim plovilima uz naplatu specijalnih taksa i lučkih pristojbi. Uspješnoj trgovini je inače pomagalo dubrovačko fiktivno pripadništvo u mnogim sukobima, posebice u novijoj povijesti. S postupnim oživljavanjem dubrovačke ekonomike, pogotovu pomorske djelatnosti u vrijeme čestih europskih ratova tijekom 18. stoljeća, senat je sve češće razmatrao opoziv i reviziju propisa o davanju patenta dubrovačke zastave strancima. U značajnom propisu o trgovačkoj mornarici iz 1745. god. izrijeком se predviđalo da samo podanici Republike mogu dobiti patent o zastavi, štoviše, i oni su morali dokazivati podrijetlo broda. U prvoj fazi ratovanja za španjolsku baštinu, kad je i Jadransko more dobilo određeno značenje, dotična praksa izazivala je neposrednu opasnost.

Početkom 18. stoljeća dubrovačko pomorstvo spalo je na niske grane, pa se nemali dio njegovih pomoraca orijentirao na Hrvatsko primorje stupivši u službu Austrije. Na

¹⁴ *Lett. Pon.*, knj. 42, 193 – 195, 199'; *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 70 – 89 passim.

¹⁵ *Lett. Pon.*, knj. 42, 207 – 208', 211, 243 – usp. *J. Radonić*: n. dj., 688 – 689, 717 – 719; *Isprave i akti*, Dopisivanje dubrovačkoga konzula F. Bonelli u Barletti, 18. st. – 90.3129, br. 15 – 18.

relaciji Hrvatsko primorje – Apulija učestala su u ovome ratu putovanja lađa s prijevozima soli za austrijske potrebe. Posebice su se u tome isticali pelješki kapetani i vlasnici brodova iz obitelji Orebića i Bizar (Bizzarro), koji su zbog zasluga kasnije bili odlikovani od Josipa I. i Karla VI.¹⁶

Pri tim poslovima naizmjenično su vijali i dubrovačku i austrijsku zastavu prema prikazima, što je u krajevima koji su pripadali Španjolskoj moglo izazvati nadležne vlasti koje su baš tada poduzimale svakojake mjere predostrožnosti. Dubrovački konzul u Barletti, inače prema običajima tamošnji čovjek, višekratno je izražavao zabrinutost zbog takovih postupaka i dvojstava u ponašanju dubrovačkih pomoraca. Tim više što se austrijska zastava ili služenje Austriji smatralo u dotičnim krajevima neprijateljskim aktom. Vijećnici su poduzimali određene mjere kako bi spriječili kolanje zastava, pa su u tome smislu naredile spomenutom konzulu da tuđe brodove s dubrovačkim amblemom ne prizna za dubrovačke i ne pruži im uobičajenu zaštitu i povlastice. Ipak je dolazilo do incidenata, pri čemu se znalo pozivati na odgovornost i dubrovačke vlasti. U jesen 1701. god., primjerice, zaplijenjen je bio brod Vicka Orebića. Lokalne vlasti zatvorile su posadu i tražile od dubrovačkih nadležnika iskaz o pripadnosti lađe, sumnjajući s pravom da je to plovilo bilo u službi Austrije. Izbila je oko toga slučajna mala afera u koju je bio upleten i guverner oružja Napulja u Dubrovniku. Senatori su, dakako, uza sve prijekore uzeli u zaštitu svoga građanina, potvrdili njegovu pripadnost dubrovačkoj državi i njegovo ispunjavanje obveza prema Republici. Podizanje austrijske zastave opravdavali su tobožnjim izbjegavanjem od mogućih napada Venecijanaca. Takovih primjera zasigurno je bilo više.¹⁷

Tako se maleni Dubrovnik kao pokrajni čimbenik u velikome europskome bojištu našao u žrvnju suprotnih interesa zaraćenih država. Nastojeći što više ostajati u prikrajku, morao je kadšto, poradi očuvanja svojih egzistencijalnih pozicija ili zbog diktata moćnijih, zadovoljavati obje strane. Dobivao je kadšto i stanovita priznanja, ali još više prijekore i pokude. Uza sav nužan oprez i posvemašnje obzire upadao je u neprilike, koje su izbijale mimo njegovih usmjerenja i težnji. Ubrzo je položaj Dubrovačke Republike postao znatno nesigurniji kad mu je europska sila Francuska obznanila neprijateljstvo.

II.

U vrijeme rata za španjolsku baštinu Jadransko more je tijekom nekoliko godina ponovno postalo stjecištem dolaska raznih lađa ratnih suparnika. Odvijale su se u njegovim vodama ne veće borbe, već prepadi, grabeži, zapljene, pljačke i opsade, što je bitno ugrožavalo mirno obavljanje trgovačke djelatnosti. Uz Veneciju i Austriju, posebice je bila osjetljiva na takove intervencije s gusarskim obilježjima Dubrovačka Republika. Nakon znatnoga

¹⁶ S. Vekarić: Pelješki jedrenjaci, Split, 1960, 59 i passim; V. Ivančević: O dubrovačkim nabavama soli u XVIII st. *Pomorski zbornik*, knj. 8, Zadar, 1970, 667, 670; C. Fisković: Putovanje pelješkog jedrenjaka iz kraja XVIII i početka XIX stoljeća. *Pomorski zbornik* (jubilarni), II, Zagreb, 1962, 1791; S. Vekarić: Pomorci Trstenice u XVII i u prvoj polovini XVIII stoljeća. *Spomenica Gospe od Andela u Orebićima 1470 – 1970*, Omiš, 1970, 202; isti: Tri stoljeća pelješkog brodarstva (1600 – 1900). *Pelješki zbornik*, sv. 4, 1987, 26 – 31 (više za kasnije razdoblje); N. Vekarić: Genealoški prikaz roda Bizar. *Isto*, sv. 3, 1984, 157 i d.; *Diversa de foris*, knj. 133, 78 – 79; knj. 143, 1 – 6'.

¹⁷ *Isprave i akti*, 18. st. – 90.3129, br. 8, 10, 11; *Lett. Pon.*, knj. 42, 167 – ', 180' – 181, 192'; usp. J. Radonić, n. dj., 644 – 645.

opadanja kopnene trgovine i potpunog slabljenja pomorstva na širem području Sredozemlja, imala je znatnije interese u jadranskom bazenu.

Francusko-španjolska koalicija htjela je zadavati Austriji udarce i na moru, prvenstveno s ciljem da onemogući transport njenih trupa u Italiju, gdje je habsburška moćnica imala velikih ambicija. U tu svrhu od proljeća 1702. francusko-španjolske lađe križale su Jadranom, nastojeći potpunoma kontrolirati plovidbena kretanja. Namjeravale su štoviše napadati austrijske luke, ohrabrene činjenicom da Austrija zapravo nije ni posjedovala svoju flotu.¹⁸

I doista, opsada Rijeke uslijedila je već početkom travnja i trajala sve do listopada. Trst je bombardirala francuska flota u kolovozu i osvojila Akvileju. Čak je spaljivala engleske trgovačke brodove u venecijanskoj laguni kod Malamocca. Slični incidenti intenzivnije su potrajali kroz čitavu god. 1703., pa i kasnije. Zbog toga se prave planovi o efikasnom utvrđenju bakarske luke i izgradnji ratne luke i brodogradilišta u Kraljevici, što se dobrim dijelom i ostvarilo.¹⁹

Dubrovačke su vlasti pomoću svojih obavještajaca na vrijeme – još u jesen god. 1701. – višekratno upozoravane na mogućnost dolaska francusko-španjolskog brodogradnja u Jadran. Ipak su dubrovački brodovi u ljeto god. 1702. bili ugroženi. Francuski korsari na čelu s Forbinom napali su, zaplijenili i zapalili lađu na putu iz Venecije prema Dubrovniku. Ujedno su preuzeli novac i vrijednost dubrovačkih podanika. Jedna eskadra pod španjolskom zastavom slično je postupila s dubrovačkim brodom na kojemu je bila i roba turskih trgovaca.²⁰

Navedeni incidenti, koji su zasigurno bili brojniji, nametnuli su vlastima preispitivanje nekih osnovnih pitanja državne opstojnosti. U takovim prilikama znatno je bila smanjena sigurnost pomorske trgovine s dubrovačkom skelom, koja je upravo tada vodila žustre akcije za priznavanje prvenstva na širem obalnom pojasu. Vijećnici su odmah poduzeli mjere za zaštitu svojih vitalnih interesa obrativši se istovremeno Forbinu, Veneciji i bosanske paši u Sarajevu. Francuski i španjolski poslanici u središtu Mletaka od tada postaju

¹⁸ O francusko-španjolskim akcijama na Jadranu sumarni pregled: *Ch. de la Ronvère: Histoire de la Marine française*, sv. 6, Paris, 1932, 336 – 342; fragmentarno s posebitim obzirom na Veneciju: *G. Cappelletti: Storia della Repubblica di Venezia*, sv. 8, Venezia, 1912, 16 – 19; *R. Cessi: La repubblica di Venezia e il problema Adriatico*, Napoli, 1953, 240 – 244; v. i bilj. 19; Cremona iz Venecije 8. IX. 1701. prvi put spominje mogućnost ulaska Francuza u Jadran (*Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 62).

¹⁹ *G. Kobler: Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, Fiume, 1896, 207, 208, 287; *I. della Croce: Storia della città di Trieste*, sv.4, G. Balestra, 1881, 310 – 311; *G.B. Romanini: Notizie intorno alla guerra della successione spagnuola ed alla ribellione di Francesco Rákóczy*, II. *Archeografo triestino*, N.S., 17/1891, sv. 1, 104 – 165 passim; *Z. Herkov: Gradnja ratnih brodova u Kraljevici 1764 – 1767*, Pazin – Rijeka, 1979, 27 – 28; *D. Klen: Izgradnja ratne luke i brodogradilišta u Kraljevici na početku XVIII stoljeća. Pomorski zbornik*, knj. 17, 1979. – O boravku Edmonda Halleya, poznatog engleskog astronoma i njegovu pregledu carskih luka u gornjem dijelu Jadrana za potrebe rata te o utvrđivanju Bakra 1703. usp. *A. H. Cook: An English Astronomer on the Adriatic. Edmond Halley's Surveys of 1703 and the Imperial Administration. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs*, sv. 38, 1985, 123 – 162; isti: Istraživanja u Istri i Dalmaciji na početku rata za španjolsku baštinu. *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 6, 1988, 167 – 175; *D. Klen: Edmund Halley u Bakarskom zaljevu. Dometi*, br. 4, 1986. – Gotovo identične značajke prisutne su i u *ratu za poljsko nasljeđe (1733 – 1736)* kao i u *ratu za austrijsku baštinu (1740 – 1748)*, ali s neznatnim posljedicama za Dubrovačku Republiku.

²⁰ *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 62, 65, 107; *isto*, 18. st. – 3119, br. 27 – riječki konzul Sviolokosi javio je tako 6. V. 1702. kako se u Rijeci stalno naoružavaju, da se prave tvrđave itd.

glavnim pribježištem obraćanja i zagovaranja uplašanih senatora. Uz kićene izričaje odao-nosti francuskoj i španjolskoj kruni prizivali su se na stara pokroviteljstva i zaštite obje države, koja bi i u novim okolnostima morala imati valjanost. Osnovna potražba dubrovačkih vlasti bila je: ishoditi u vidu *pismene potvrde – dokumenta čvrsto jamstvo za slobodnu plovidbu svojih trgovaca i ostalih koji su s robama usmjereni na dubrovačko trgovište*. To je bila konstanta, crvena nit u cjelokupnoj tadašnjoj političkoj djelatnosti Dubrovnika s vidnim odjecima na gospodarski život.²¹

Napadi francuskih brodova na dubrovačka plovila nisu bili novina. Nekoliko zapljena i uzapćenja zbilo se još u 14. st. i tijekom slijedećih stoljeća su se nastavljala. Doduše Luj XII. je godine 1498. priznao privilegije Dubrovniku, dok je Henrik II. 1557. pismeno obećao vladi Republike da ni jedan od njegovih kapetana i podanika neće plijeniti dubrovačke brodove ni njihov teret. Ipak se broj zapljena u II. pol. 17. st. povećao da bi u 18. st., pogotovu u vrijeme europskih ratova, uslijedio višekratno. Dotični primjeri su djelimični pokazatelji nesređenih odnošaja Dubrovačke Republike s Francuskom, koja u ekspanziji trgovačko-gospodarskih usmjerenja prodire na čitav Mediteran, u turske krajeve i općenito na Levant. Ti svojevrсни pomorski obračuni uglavnom su dobivali znamen sporadičnosti, bez većih posljedica. U ovome ratu prelaze u sustavno gonjenje s izravnom opasnošću za dubrovačku državu.²²

U nemirnim vremenima, kad su bila uvriježena svakojaka zavaravanja, posebice mijenjanje zastava na ladama, dvojbe su začesto bile prisutne. Tako su početni izgredi u vrijeme sukoba za španjolsku baštinu postupno prerastali u sustavnu sumnjičavost Francuza spram Dubrovčana. Stizale su pritužbe da se pripadnici Republike prijateljski odnose prema neprijatelju francuske krune Austriji i da na svojim plovilima prenose carske robe. Razne vijesti o mogućnosti dolaska novih eskadri u Jadran, naročito glasovitog admirala francuske flote vojvode od Toulousa, još više su uznemiravale dubrovačke vlasti i trgovce. Senat je, štoviše, krajem kolovoza 1702. god. zaključio da u slučaju prijelaza dotičnoga pored dubrovačkih teritorija i samoga Grada pošalju specijalno izaslanstvo i odaju mu počasti. Zbog sigurnosti 100 naoružanih ljudi imalo je doći unutar zidina, dok su se sve obitelji vlastele i uglednijih građana (Antunini i Lazarini) morali iz okolice povući u Dubrovnik.²³

Posve je prirodno da su u kontekstu takovih okolnosti dubrovačke teritorijalne vode, pa i same luke dobivale stanovito značenje. Vlasti su u niz navrata od travnja 1703. god. na razne strane izvještavale i upozoravale o boravku brodova zaraćenih strana u svojem području. Izražavale su ujedno bojazan kako bi se uskoro uz poznate mogli pojaviti i engleske i nizozemske ratne jedrenjače. Vijećnici su povezivali dubrovački položaj i s neri-

²¹ *Cons. Rog.*, knj. 138, 4'; *Lett. Pon.*, knj. 42, 221 – 224, 229' – 230 – usp. *J. Radonić*: n. dj., 746 – 748, 753 – 755; *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 102, 108; *isto*, 18. st. – 90.3129, br. 21.

²² Poneki primjeri: 1675, kod Brindisija uhvaćen je brod kap. I. Bizara i odveden u Messinu (*Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium*, knj. 27, Zagreb, 1915, 267, 274 – 275, 458, 491 – pisma Stj. Gradića o tome; usp. i *J. Radonić*: n. dj., knj. 3/2, Beograd, 1939, 864 – 867; *S. Vekarić*: Pelješki jedrenjaci..., 57, 230 – 231); god. 1689. zarobljen je pelješki brod vlasnika Miloša (*S. Vekarić*: Prilozi za povijest pelješkog pomorstva u XVII i XVIII stoljeću. *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, III, 1954, 531); god. 1696. u vodama Apuglie uzapćena je lađa dubrovačkoga građanina koji je plovio na relaciji Hrvatsko primorje – južna Italija (*Isprave i akti*, Dopisivanje Petra Svilokossija, dubrovačkoga konzula u Rijeci, 17. st. – 29. 1735, br. 36). – Takovih slučajeva imade daleko više, što se mogu navesti i za gotovo čitavo 18. stoljeće.

²³ *Isprave i akti*, 18. st. – 80.3119, br. 26; *isto*, 18. st. – 77.3116, br. 102, 108; *isto*, 18. st. – 90.3129, br.21; *Cons. Rog.*, knj. 138, 4' – 5'.

ješenim pitanjem reguliranja isplate tributa Turskoj, kako bi Portu i na taj način privoljeli na popuštanje.²⁴

U to vrijeme pogotovu je bila djelatna znatna aktivnost Senjana. Beč ih je ponovno angažirao u pomanjkanju ratne mornarice, kako bi na moru neprijateljske prijetnje mogli brzo otklanjati. Tako su senjski uskoci, koji su nakon Madridskoga mira 1617. god. uglavnom prisilno mirovali, napadali po Jadranu samostalno ili kao sastavni dio austrijske mornarice francuske, španjolske i južnoitalske lađe. Više slučajeva zbililo se i u oblastima Dubrovačke Republike, što je izazivalo Francusku. Pri obostranim sumnjama prijekori su upućivani Dubrovčanima da pomažu francusko-španjolske akcije. Kako bi se što efikasnije osigurala, vlada se obraćala na više mjesta austrijskim vlastima, primjerice kapetanu Senja, knezu Karlovca i u Beč, s uvjerenjem da će Senjanima i ostalima iz dotičnoga pomorskoga kraja strogo naložiti da ne uznemiruju Dubrovnik, njegove podanike i ne pričinjaju im štete. Senatori su energično zahtijevali da teritorij Republike bude pošteđen od daljnjih upada i da se malenoj državi garantira mirno stanje. Svoj položaj su prisno povezivali s pokroviteljstvom i zaštitom Austrije.²⁵

Usprkos gorljivim upozorenjima tijekom 1703 – 1704. godine dogodilo se nekoliko incidenata od strane Senjana koji su uvukli Dubrovnik u nezgodnu situaciju. Glavna baza senjskih napadaja obično su bile udaljene lastovske uvale. Redovni postupak se sastojao od zapljene brodova i roba uz puštanje posade. Tako su 1703. god. tri fuste pod komandom Pava Kovačevića napale jedan španjolski brod koji je dolazio iz Splita. Slično se zbililo i 1704. god., kad su u skrivenoj luci slikovita otoka bila zaklonjena dva papinska broda, jedna goneveška i španjolska lađa. Senjani su napali posljednju i zaplijenili je s vrijednim teretom.²⁶

Vrhunac napetosti uslijedio je nakon jednoga krupnijeg izazova. Sjevernojadranski korsari uzaptili su dubrovački brod kraj Lastova, priveli ga pred grušku luku i, unatoč pregovorima s predstavnicima vlasti, demonstrativno ga odveli u svoju matičnu luku pod izlikom da je na njemu bio vosak iz Drača za potrebe Francuske.

Kako je na zaplijenjenom plovilu bila i roba turskih trgovaca, taj je eksces doveo Dubrovnik u delikatnan položaj spram susjednih turskih zemalja. Vjerujući u valjanost ranijih carskih odredbi i odluka kapetana Senja o nenapadanju dubrovačkih jedrenjaka, trgovci su slobodno obavljali poslove. Spomenutim prepadom, koji je imao odjeka izvan dubrovačke države, sigurnost njene skele bila je ozbiljno dovedena u pitanje baš u vrijeme kad su se Dubrovčani upinjali da u nesmiljenoj konkurentskoj borbi privuku što veći promet. Daljnje otimačine i zapljene tijekom rata za španjolsku baštinu odvrćat će turske trgovce od trgovine s Italijom preko dubrovačkoga trgovišta i pomutiti odnošaje Republike s Portom.²⁷

Tim činom potaknuta je vladajuća oligarhija Dubrovnik da preispita odnose s Austrijom i pravno pokuša ustvrditi položaj štićenika. Dulja diplomatska misija Antuna Damjana Ohmučevića, sposobna i prokušana poslanika, 1703 – 1704. god. s posebitim za-

²⁴ *Lett. Pon.*, knj. 43, 15' – 16, 17 – ', 23', 24' – 25.

²⁵ *Lett. Pon.*, knj. 43, 17, 26 – 27, 29 – '.

²⁶ M. Lucianović: Lastovo u sklopu Dubrovačke Republike. *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, III, Dubrovnik, 1954, 270; *isti*: Pomorski sukobi oko Lastova i Šolte kao posljedice rata za španjolsku baštinu. *Naše more*, Dubrovnik, 1970, br. 2, 82 – 83.

²⁷ V. Vinaver: Dubrovnik i Turska u XVIII veku, Beograd, 1960, 89; *Lettere di Levante* (odsada *Lett. Lev.*), knj. 67, 55'; *Diversa de foris*, knj. 139, 20'; o međunarodnoj situaciji i Dubrovniku u svezi s ratom, o ratnim lađama Senjana i francuskim korsarima u dubrovačkim vodama sa zabrinutošću je Senat javljao poklisaru u Bosni V.S. Bući 1702. – 1703. (*Lett. Lev.*, knj. 66, 229' – 230; knj. 67, 38').

dacima u Senju, Rijeci, Grazu i Beču, uz praktična pitanja povratka lađe i roba, sva je bila prožeta načelnim rasprama o tretmanu Dubrovačke Republike. Radilo se o krupnijim stvarima za dubrovačku egzistenciju.

Bitan stav dubrovačkih vlasti je bio priziv na vjernost i podaništvo Austriji, i na njevu zaštitu nad Republikom. Upravo zbog toga smatrale su neprimjerenim, štoviše paradoksalnim da ih pripadnici iste države pljačkaju. Dakle, dotična razmirica dobila je značaj obrane načelnih prava. Dubrovačko decimirano plemstvo i ugledniji građani upinjali su se baš u to vrijeme kako bi na razne načine osigurali nesmetanu i slobodnu trgovinu po Jadranu svojim brodovima, ionako brojčano skromnim. Makar u smanjenom opsegu nastojali su zadržati posredničku ulogu preko svoje skele. To su temeljili na miru između bečkog cara i turskog sultana. Opetovanje sličnih incidenata narušilo bi ravnotežu u susjedstvu Dubrovnika, pa bi njegova tranzitna važnost za bosanske i hercegovačke trgovce znatno opala.

Dakako da se vlasti nisu htjele otvoreno konfrontirati sa Senjanima. Izričito su višekratno naglašavale kako žele s njima biti u dobrim odnošajima, da su ih uvijek primale kao prijatelje i vlastite građane, što će činiti i u budućnosti. Štoviše, davali su im razne povlastice i zakloništa u dubrovačkim lukama. Ipak, nisu mogle dopustiti ponašanje koje je bilo izravno upravljeno protiv interesa Republike. Zbog toga su tražili izričitiije zapovijedi i djelotvornije odredbe austrijskih vlasti. U konkretnom slučaju zahtijevali su utvrđivanje krivaca uz egzemplarne kazne, čime bi zasigurno polučili učinak.

Nakon odlučega otezanja, pri čemu su Senjani nastojali dokazivati zaplotnjačku svezu Dubrovnika s Napuljskim kraljevstvom i Francuskom, Republika je postigla uspjeh. Sam monarh Leopold I. *carskim ediktom* od 12. travnja 1704. god. naredio je povratak vlasnicima ugrabljenoga jedrenjaka sa svom robom. Naložio je, također pod prijetnjom vladareva autoriteta, da će svatko tko bude dirao ili napadao građane Dubrovačke Republike biti najstrože kažnjen. Republika je, dakle, dobila zadovoljštinu s najvećega mjesta, čime se zaštita austrijskih careva u načelu podjednako odnosila na vlastite podanike i na Dubrovčane. Cjelovita provedba ukazbenoga akta glede dotične lađe nepredviđeno se oteгла sve do 1708. god. Senjani su, dakako, i nadalje budno motrili na dubrovačke brodove i izazivali nove incidente, dok su se senatori patetično zaklinjali na »jedinu pravovaljanu zaštitu« nad Dubrovnikom, podarenu od Austrije.²⁸

Takova situacija u kojoj su teritorijalne vode Republike bile zastalno ugrožene upadom raznih brodova ponukala je vlasti da opetovano donesu niz odluka o obrani obala dubrovačke države. Tako su 1703. izglasale u četiri navrata, slično kao i 1701. god, odredbe o naoružanju tri posebne lađe.²⁹

Istodobno antišambriranje pred dvorovima raznovrsnih strana kao iskušana metoda pri uspješnom stoljetnom održanju ogledalo se znakovito i u ovom odsječku novije povi-

²⁸ O sporu i aferi sa Senjanima postoji mnoštvo dokumenata u dubrovačkom arhivu. Najvažniji su: *Lett. Pon.*, knj. 43, od 1.23 do kraja, passim; *Cons. Rog.*, knj. 137, od 1.132, passim; *Isprave i akti*, Pisma i izvještaji Antuna Damjana Ohmučevića iz Beča, Graca, Ljubljane i Rijeke, 18. st. – 179.3333, br. 1 – 45; *isto*, 18. st. – 60.3099, br. 68, 71 – 76, 78 – 82, 84 – 88; *isto*, Dopisivanje raznih korespondenata iz Senja od 1704. do 1788., 18. st. – 157.3196, br. 29 – 33.

²⁹ *Cons. Rog.*, knj. 137, 157^r – 158^r, 162, 165; *Consilium minus*, knj. 88, 93^r; općenito o organizaciji i formiranju naoružane državne flotile *J. Luetić* u više navrata: O ratnoj mornarici Dubrovačke Republike u XVII stoljeću. *Mornarički glasnik*, 1965, br. 6, 825 – 828; O ratnoj mornarici Dubrovačke Republike. *Naše more*, 1966, br. 3 – 4, 194 – 199; Ratna mornarica Dubrovačke Republike na obnovi svoje obale u 17. stoljeću. *Isto*, 1982, br. 3 – 4, 165 – 167; Pomorci i jedrenjaci Dubrovačke Republike, Zagreb, 1984.

jesti malene republike. U tome ravnovjesju posebiti obzir se očitovao spram španjolske krune i njena dijela na jugu Apeninskoga poluotoka. Proizlazio je iz prijekne potrebe zaštite državnih i osobnih interesa, o kojima je već bilo govora. U vrijeme ratnih neprilika, kad su napuljske vlasti uslijed skučenih financijskih mogućnosti produljivale rokove inozemnih potražbi, vijećnici su višekratno morali dokazivati povlastice. To su posebice činili uz raznovrsne komplimente prilikom godišnjega odašiljanja ptica za lov – 12 sokolova, neka vrsta pijeteta i uzvrata pažnji i poradi boravka napuljskog guvernera oružja u Dubrovniku. Premda su time iskazivali »potvrdu odanosti i divljenja prema španjolskoj kruni«, izriječkom su naglašavali da to nije nikakav tribut ili znamen dubljega podložništva.

Već ranije spomenuta mogućnost izazivanja incidenata u tom kraju zbog sudjelovanja dubrovačkih građana u trgovačkim poslovima Austrije, uz konkretne navedene primjere, neprestance je postojala. Tako je 1703. god. kapetan Josip Orebić, prevozeći sol iz Apulije u luke Hrvatskog primorja, ponovno pokazao neposluh spram lokalnih vlasti. Bio je štoviše optužen kao austrijski špijun. Vlada se morala zaklinjati kako će ga strogo kazniti kao primjer drugima čim dođe u zavičaj. Istodobno ga je lukavošću uzimala u obranu, dokazujući njegovu nevinost. Izricala je pri tome ufanje da će i nadalje moći nastaviti trgovinu u istoj oblasti.³⁰

Opasnost za mir predstavljale su i povremene akcije pripadnika stanovništva dalmatinskih krajeva. Nerijetko su se otiskivali na morska gusarenja pod zakriljem Senjana. Potaknut bjelodanim slučajevima senat se u dva navrata 1703. i 1704. god. obratio mletačkome generalnom providuru Marinu Zane da zaštiti Republiku od sličnih neugodnosti, spriječi prodavanje i kupovinu zaplijenjenih roba. Očigledno su se vijećnici i u ovom ratu prizivali na Veneciju kao jamcu slobodne i mirne plovidbe Jadranom. Serenissima je u to vrijeme bila doduše sila drugoga reda, njeno opadanje je progresivno raslo, ali je još uvijek imala znatne ovlasti u Golfu. Njen stav je tada potpunoma bio neutralan, premda su je zaračene države nastojale privući na svoju stranu, ponajviše zainteresirane važnošću njena teritorija u blizini ratnih bojišta u Italiji.³¹

Da nemiri u dubrovačkim teritorijalnim vodama nisu bili tek sporadični slučajevi svjedoče daljnji napadaji i ispadi Senjana. Tako su 1704. god. u pitomoj pelješkoj uvali Žu-

³⁰ *Lett. Pon.*, knj. 43, 42', 44', 57 - ', 63' - 64, 89', 90 - ', 92 - ', 98', 160, 160': v. I. Mitić: O političko-ekonomskim vezama Dubrovnika i Napulja. *Pomorski zbornik*, knj. 7, 1969, 485 - 504; *isti*: Ptice za lov kao poklon Dubrovačke Republike vladaru Napulja. *Anal. Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku*, XV - XVI, 1978, 113 - 139; *isti*: Članovi obitelji Radulović - podanici Dubrovačke Republike - vlasnici grada Polignano u Apuliji. *Pomorski zbornik*, knj. 21, 1983, 559 - 566; *isti*: Prilog proučavanju odnosa Napuljske kraljevine - Kraljevstva dviju Sicilija i Dubrovačke Republike od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća. *Radovi Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 19, 1986, 101 - 132; V. Ivančević: Životinjski svijet i stari Dubrovnik. *Naše more*, br. 1, 1974, 24 - 25; - *Isprave i akti*, 18. st. - 90.3129, br. 26, 28; *Lett. Pon.*, knj. 43, 216, 228 - 229; usp. J. Radonić: n. dj., knj. 4/2, 750 - 752.

³¹ *Lett. Pon.*, knj. 4 3, 23, 63 - '; o neutralnosti Venecije vidi literaturu u bilj. 18, posebice djelo R. Cessija; zanimljiva je mletačka ocjena dubrovačke politike o kojoj je izvijestio senat Alvise Mocenigo, vrhovni providur u Dalmaciji 22. I. 1704: »...*Nelle presenti contingenze ossequiano le corone di Burbon, ma non si alienano da Cesare, tenendo non interrotta corrispondenza con la Corte di Vienna. Hanno migliorato in qualche parte le fortificazioni della città et acresciuto l'armi delle sue mure con artiglierie...*« - Š. Ljubić: O odnošajih među Republikom mletačkom i dubrovačkom. *Rad JAZU*, knj. 54, 1880, 125 - 126 i J. Radonić: n. dj., knj. 5, Beograd 1951, 19. Iste misli ponavljaju se u izvještajima vrhovnih providura Marina Zane iz god. 1705, Dustina da Riva iz god. 1708. i Vicka Vendramina iz 1711.

ljana presreli i opljačkali dubrovački brod, tri njihove fuste u zaljevu Šipana napale su jedan genoveški brod, odnijeli novac i zaplijenili robu pod izlikom da je francuska lađa.

Vrhunac upletanja mimo svoje volje u razmirice zaraćenih država Dubrovnik je doživio kad su Senjani doveli u njegovu luku francusku tartanu zaplijenjenu u vodama Krfa. U Gradu je bio potpisan 24. svibnja 1704. god. kupoprodajni ugovor između kapetana senjskih lađa i komandanta francuskoga broda Antonia Romana iz Marseillesa, kojim su Senjani prodali lađu sa svom robom vlasnicima u vrijednosti 9982 dukata dubrovačke monete. Taj su novac u vidu kredita-zaloga pozajmili francuskom predstavniku dubrovački vlastelin Frano Tudišević i članovi dubrovačke kovnice. Francuz se u ime vlasnika obvezao da će dotičnu sumu isplatiti u roku četiri mjeseca dubrovačkim zastupnicima u Veneciji A. Bonomelliju, F. Laliću, I. Negriniju i Betteri u iznosu 9000 venecijanskih dukata. U slučaju neispunjenja ugovornih uvjeta kreditori postaju vlasnicima broda i cjelokupna tereta. U tome činu po svemu sudeći sudjelovao je i francuski konzul u Dubrovniku Freschi, na čemu će kasnije senat polagati težište svoje obrane.³²

Taj događaj, epizoda u ratnim zbivanjima, dobio je neslućene razmjere u životu male države tadašnjega vremena. Poslužio je kao bitan povod, iza kojega su stajali načelniji razlozi, za optužbu Republike da je izravni sudionik u neprijateljskim akcijama protiv Francuske. Dubrovačka je vlada odmah predosjetila opasnost što bi mogla nastati iz navedenoga slučaja, pa je poduzela višestrana zagovaranja u svoj prilog. U početku je usmjerila pažnju na francusko-španjolski tandem, pogotovu na napuljske vlasti. Dubrovački predstavnik Ardia moljaka jući je zagovarao interese Republike kod ministara i vicekralja nastojeći ih uvjeriti u ispravnost ponašanja svojega poslodavca uz već poznate iskaze vjernosti španjolskoj i francuskoj kruni.

Osnovni stav u višekratnim obraćanjima svodio se na tvrdnju da Dubrovnik nije imao nikakvih mogućnosti slobodnoga djelovanja, već je to bila prisila Senjana i njihov dogovor s francuskim konzulom. Dapače, službene vlasti zabranile su svojim sugrađanima da kupuju sa zaplijenjene tartane. Štoviše, obavljenim aktom bile su spašene robe i lađa, čime je Republika učinila usluge Francuzima. Vijećnici su se ujedno pravdali kako ništa nisu mogli učiniti u sprečavanju dolaska Senjana, koji slobodno upotrebljavaju dubrovačke luke mimo svih odredbi. Time je bila izložena opasnosti dubrovačka neutralnost i sloboda u vrijeme kada se svatko želio služiti pogodnim uvalama na teritoriju Republike kao svojim trenutačnim utočištem i zakloništem. Dolazak senjskih brodova nije samo pričinjao velike štete Dubrovniku, već je mogao prouzrokovati znatnije posljedice. Slične akcije mogle su uslijediti od strane francuskih, puljiških i drugih lađa pripadnika francuske i španjolske krune. Time bi izazvali Veneciju i Tursku, koja je bila u zategnutim odnošajima sa Španjolskom. Turci bi tada mogli tretirati dubrovačku državu kao neprijateljsku te iznaći priliku da prisvoje brodove španjolskih podložnika koji nalaze pribježište u dubrovačkoj luci. Vijećnici su isticali kako bi time bila potpunoma ugrožena dubrovačka sloboda, koja je uvijek bila »pri srcu« španjolskim kraljevima čije je pokroviteljstvo nad Republikom bilo dobrano poznato. Zahvaljujući ponajvećma povoljnim izjavama španjolskoga

³² *Assemblee e Consolato di Mare*, 56. 4/5 (1698 – 1738), 57 – 59; o dovođenju francuskoga broda u Dubrovnik, što je izazvalo definitivno neprijateljski stav Francuske prema Republici v.: *Diversa de foris*, knj. 134, 58' – 62'; *L. Vojnović*: n. dj., 91 – 96; *J. Luetić*: O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću. *Grada za pomorsku povijest Dubrovnika*, Dubrovnik, 1959, knj. 2, 11, 141 – 142; *V. Vinaver*: n. dj., 89.

konzula i napuljskoga guvernera oružja u Dubrovniku, senatori su ipak uspjeli raspršiti veće sumnje i dobiti stanovitu zadovoljštinu, praktički malo djelotvornu.³³

U vrijeme uspješnog ishoda opisane razmirice Dubrovnik je ponovno upao u neprilike. Kod Monte Gargana izbio je 14. kolovoza 1704. god. pomorski incident u kojemu su Senjani zaplijenili lađu državnog službenika, pisara iz Tranija. Prema iskazu dotičnoga u tome prepadu sudjelovali su i Dubrovčani. Podozrivosti su povećane, jer je plovilo bilo odvedeno u Dubrovnik kao pogodno mjesto i slobodnu luku. Tu se odvodilo inače svo brodovlje namijenjeno prodaji, kako su svjedočili očevici iz pokrajine Bari. U konkretnome slučaju kupnju su obavili ulcinjski Turci. Ta mala afera doprla je do vicekralja Napulja, koji je dubrovačkom predstavniku naložio da vlasti moraju sprovesti istragu. Senatori su se opetovano pravdali da su nemoćni i da njihovi građani nisu u tome sudjelovali. Napuljski vladar ozbiljno je upozorio vijećnike da će napasti i zapaliti grad, što su demonstrativno pokazale dvije francuske lađe pod komandom grofa Sabrana ispred same dubrovačke luke. Taj put su ipak uvidjeli nepopularnost takovih nakana, ali su postavili ultimativne zahtjeve. U slučaju daljnjih boravaka Senjana u dubrovačkoj luci stupit će u neprijateljske akcije spram Dubrovnika.³⁴

Ponukan učestalim prekršajima sjevernojadranskih moreplovaca senat se energično obratio Austriji kao svome zaštitniku. Prijetnje malenog državnici iz suprotnoga tabora postajale su sve učestalije. Obrazlažući svoj delikatan položaj u međunarodnim okvirima i ratnim sukobima, svoj odnošaj spram Senjana, Francuza i Napuljskog kraljevstva, vlada je izrijezom tražila bitne odredbe i carske naredbe o *posebnom tretmanu Dubrovačke Republike*. Zahtijevali su senatori izričitu zapovijest o zabrani Senjanima da dovode zaplijenjene brodove u dubrovačku luku. Njihovi daljnji postupci mogli bi prouzrokovati totalno razaranje grada. Žalili su se i jadali vijećnici kako su nemoćni da bilo što učine za svoju obranu, kako nemaju ratna plovila ni ljudstvo za vojničku zaštitu. Budući da nisu htjeli dati potpunu odstupnicu Senjanima, poradi sve intenzivnije trgovine s Hrvatskim primorjem u to vrijeme, predviđali su mogućnost da senjske fuste imaju potpunu slobodu u drugim lukama dubrovačkog teritorija, izvan uskoga područja grada.³⁵

Krajem kolovoza 1704. god. uznemirenost u Dubrovniku dosegla je vrhunac. Zplašeni senat donio je niz odluka o obrani. Strogo je bio zabranjen senjskim lađama ulazak u dubrovačku luku, posebice sa zaplijenjenim brodovima. Predviđjela se čak upotreba sile. Kao znak posvemašnje budnosti izglasana je odluka o stalnom naizmjeničnom boravku senatora i kapetana u samom gradu, od 22. kolovoza do kraja rujna, termin inače predviđen za odsutnost poradi gospodarskih poslova – prvenstveno berbe – na imanjima od Pelješca do Konavala. Izdana je naredba prema kojoj dubrovačke lađe nisu smjele u slijedećih deset dana (od 21. VIII) ploviti s trgovačkim robama u Italiju, već da trgovci ukrcavaju teret na inozemnim brodovima. Neznatni vojnički sastav trebalo je hitno popuniti s trideset vojnika s Lastova. Odlučeno je da se s tri topovska hica s gradske tvrđave pozdrave španjolske i francuske lađe u prolazu ili pri dolasku. Pokušaj senjske fuste da dobije dopuštenje dubrovačke vlade o pristajanju odbijen je 31. X, dok je zaštita luke pojačana sa 60 novih vojnika.³⁶

³³ *Lett. Pon.*, knj. 43, 80' – 82, 82' – 84, 91; *Isprave i akti*, 18.st. – 130.3169, br. 38 – 40.

³⁴ *Isprave i akti*, isto, br. 168, 170, 172 – posebice dopis Ardije iz Napulja datiran 27. IX. 1704.; *Lett. Pon.*, knj. 43, 104 – 105, 107'.

³⁵ *Lett. Pon.*, knj. 43, 84' – 86'.

³⁶ *Cons. Rog.*, knj. 139, 64', 66', 69, 70'.

Te pojavnosti sa senjskim uskocima višekratno isticane, u povijesti dubrovačke države nisu nipošto bile novost. Sada su, kao i u nekim ranijim zgodama, poprimale drastičnije razmjere. Senjani su tijekom stoljeća, ponajviše u šesnaestom pa sve do 1617. god. često upadali na teritorij Republike. Premda su Dubrovčani uživali načelnu zaštitu bečkoga dvora, posebice od 1684. god., koji je uskocima prijetio rigoroznim mjerama i kaznama u slučaju nanošenja šteta, oni su često napadali pripadnike Dubrovnik smatrajući ih saveznicima Turaka ili neprijateljskih strana. Intervencije dubrovačke vlade kod austrijskih vladara i hrvatskih generalata u većini slučajeva bile su uspješne (procesu protiv počinitelja, povratak roba i lađa), no ipak su materijalne posljedice bile znatne. Senjani su bili aktivni u austrijskoj službi i u *poljskom nasljednom ratu (1733 – 1736)*, a slični incidenti s Dubrovčanima, gotovo identični ali u manjoj mjeri, ponavljali su se za vrijeme *sukoba oko austrijske baštine (1740 – 1748)*. U drugoj polovici 18. stoljeća, kada je trgovački promet s krajevima Hrvatskog primorja i Trstom počivao na mnogo sigurnijim temeljima, izgredi jenjavaju i potpuno nestaju.³⁷

Zbivanja oko *rata za španjolsko nasljeđe* u svezi s dubrovačkim teritorijem ukazivala su na osnovnu slabost Republike: na nemogućnost uspješne obrane integriteta svoje države. To se, dakako, događalo tijekom njene višestoljetne povijesti i ranije u bezbroj prilika. U nastupajućim sukobima 18. stoljeća slične teškoće još su bile naglašenije. Pogotovu je to bilo aktualno u događajima 1751. – 1752. god., kada je nastao veći konflikt između tripolitan-skih gusara i mletačkih galija u neposrednoj blizini gradskih zidina i u samoj dubrovačkoj luci koju je Venecija blokirala čak sedam mjeseci; u demonstrativnom istupu francuske eskadre u gruškoj uvali god. 1766. poradi nezadovoljstva francuskih trgovaca njihovim tretmanom na dubrovačkome području; za vrijeme velike opasnosti od ruske flote u vrijeme rusko-turskoga rata 1768. – 1774; u doba političke krize međunarodnoga značaja 1796. – 1797., kada su u Gruž dolazila brodovlja raznih zemalja i tražila pretjerane usluge – ustupke.³⁸

³⁷O tome bi se moglo navoditi podosta primjera. Za ranije razdoblje usp. *B. Hrabak*: Senjski uskoci i Dubrovnik (do 1573). *Jadranski zbornik*, 11, 1983 (1979 – 1981), 61 – 103; *isti*: Napadi senjskih uskoka na Začablje, Popovo i Trebinje (1535 – 1617). *Tribunia*, 7, 1983, 101 – 129. O odnosajima Dubrovnik i Senja inače ne postoji sintetski rad – kao osnovno pomagalo o toj tematici v. *V. Foretić*: Povijest Dubrovnik, I – II, Zagreb 1980, posebice poglavlje »Uskoci i Dubrovnik«, II, 61 – 63. O ponekim incidentima u 18. st.: pismo francuskoga ministra mornarice, datirano u Versaillesu 6. II. 1734. (*Isprave i akti*, 18. st., 2908, br. 1); god. 1742. Senjani su kraj Trpnja na Pelješcu zaplijenili apulijski brod nanijevši štete i stanovništvu. Tom zgodom Senat je poduzeo oštre mjere interverenirajući i kod Bečkoga dvora. Protestirao je posredstvom svojega riječkog konzula i kod kapetana Senja (*Lett. Pon.*, knj. 57, 247 i dalje); sličan slučaj zbilo se 1744. (kap. Casilari), kad su se opetovano odvijali dugi postupci ispitivanja i prosvjedi preko dubrovačkih izaslanika i otpravnika poslova u austrijskoj prijestolnici (o tome *V. Ivančević*: Prilozi u odnosima starog Dubrovnik s gradom Senjom. *Pomorstvo*, 1957, br. 7, 291 – 292). – Inače, odnosi staroga Dubrovnik i Senja znali su biti vrlo prisni i srdačni, pogotovu u ranije doba, usp. radove *B. Krmpotića* i tamo navedenu literaturu: Senj i ugovor o izmirenju s Dubrovčanima iz 1248. god. *Pomorski zbornik*, 17, 1979, 341 – 350; Trgovački ugovor sa Senjom godine 1248. *Senjski zbornik*, VII, 1980, 309 – 317; Dubrovčanin Feliks Petančić – Kancelar senjski. *Senjski zbornik*, VI, 1975 (1973 – 1975), 297 – 303; Maroje Žunjević. Veliki kapetan Senja (1476 – 1483). *Senjski zbornik*, VII, 1980, 305 – 313; Dubrovčanin Juraj Maslarda (U povodu 375. obljetnice mučeničke smrti). *Dubrovački horizonti*, VII – IX, 1977 (1976 – 77), 16 – 17, 123 – 127.

³⁸U 17. st. najbjelodaniji primjer je boravak španjolskih brodova u dubrovačkoj luci god. 1617. (vicekralj Napulja Ossuna), usp. *V. Vinaver*: Dubrovnik u doba španske invazije Jadranskoga mora (1617 – 1619). *Istoriski glasnik*, Beograd 1952, br. 1 – 4, 21 – 60; za 18. st. – kriza 1751. – 1754.: *V. Koščak*: Travnički sporazum. *Republika*, Zagreb, 1956, br. 3; *I. Mitić*: Blokada dubrovačke luke sre-

Kada je ministar francuske mornarice 31. XII. 1704. imenovao novoga konzula u Dubrovniku, uz sadržajne upute o njegovu djelovanju (trgovački interesi, pozornost prema pokretima Senjana i špijunaža), bjelodano se pokazalo da je i jadranska republika u blizini Turske mogla još uvijek imati stanovito značenje u okviru zanimanja moćne sile na Mediteranu i Levantu. Francuska je već od 16. stoljeća držala svoga konzularnog predstavnika u Dubrovniku isključivo zbog gospodarskih razloga. Usponom Turske i njenim prodorom na Balkan pokušavala je uspostaviti što povoljnije uvjete za svoje trgovce. Na početku 18. st. i tijekom settecenta Francuska je namjeravala biti glavnim arbitrom u merkantilnom privređivanju na čitavom Sredozemlju. Uspjela je tako na Levantu dobiti prerogative neke vrste najpovlaštenije nacije. Godine 1740. iskoristila je svoje obnovljene kapitulacije na Porti i na njima zasnovan poseban položaj te osigurati za svoje trgovce najveći udio u izveznoj i uveznoj trgovini Istočnoga Mediterana. Time je i jasniji antagonizam između europske moćnice i malene Dubrovačke Republike koja se upinjala da ponovno zadobije čvršće pomorsko-trgovačke pozicije, što će joj uspjeti u drugoj polovici 18. stoljeća. Tada će međusobne razmirice, poticane od daleko snažnijeg suparnika, kulminirati. Ovaj rat je to dobrano nagovijestio.³⁹

Senatori su, dakako, predosjećali opasnost od francuske velesile, posebice za stožer gospodarstva svoje Republike, pomorsku trgovinu. To ih je i ponukalo da 21. IV 1705. upute poslanicu francuskome monarhu u kojoj su postavili bitno pitanje: *položaj dubrovačkog brodograditelja u međunarodnim okvirima*. Željeli su postići sigurnije jamstvo za njihovu neometanu plovidbu. Zamolbeno su tražili od Luja XIV. da izda naredbe admiralu i zapovjednicima ratne flote prema kojoj imaju dubrovačke brodove smatrati prijateljskim i odanim francuskoj kruni. Ti su zahtjevi višekratno isticani i podnašani tijekom cjelokupnog trajanja sukoba.⁴⁰

Prividni uspjeh trenutačnoga značaja bio je ipak polučin. Nadležna komisija donijela je mišljenje kako se s dubrovačkim plovilima, prema uobičajenim odredbama, imade jednako postupati kao s onima Venecije, Đenove i drugih neutralnih država. Uskratila je dati *ukaz o potpunoj slobodi* za sve lađe koje viju dubrovačku zastavu, vidjevši zasigurno u tome mogućnost trgovačkih i vojnih zloporaba, što je djelimice praksa i potvrđivala.⁴¹

Istovremeno, dubrovačke su vlasti nastojale dati olakšice kapetanu francuskog broda založenog u Dubrovniku, nakon neispunjenja preuzetih obveza. Izvršene su manje prei-

dinom XVIII stoljeća. *Dubrovnik*, 1976, br. 6, 114 – 116; *isti*: Prilog proučavanju odnosa Dubrovnika i Venecije u XVII i XVIII stoljeću. *Anali historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik 1976, sv. XIII – XIV, 125 – 128; *V. Miović – Perić*: Spor između Dubrovnika i Venecije 1751 – 1754. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik 1991, sv. XXIX, 99 – 116; – *J. Jelavić*: O dubrovačko-francuskim odnosima u god. 1756 – 1796. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1904, sv. 10 – 12, 513 – 553, passim; *V. Ivančević*: Dubrovački brodovi za prvog rusko-turskog rata (1768 – 1774). *Pomorski zbornik*, jubilarni broj, sv. II, Zagreb 1962, 1725 – 1732; *D. Živojinović*: Dubrovnik i politička kriza 1796 – 1797. godine. *Istoriski glasnik*, 1965, br. 2 – 3; – *Za ovo doba v. i V. Foretić*: Povijest Dubrovnika do 1808, Zagreb 1980, knj. 2, passim.

³⁹ *I.K. Švrļjuga*: Prinosi k diplomatskim odnošajima Dubrovnika s Francezkom. *Starine JAZU*, knj. 14, Zagreb, 1882, passim; *L. Vojnović*: La Monarchie Française dans l'Adriatique, Paris – Barcelona, 1917, passim; – *J. Radonić*: Dubrovačka akta i povelje, knj. 5, Beograd, 1951, str. 23.

⁴⁰ *J. Radonić*: n. dj., 24 – *Lett. Pon.*, knj.43, 102.

⁴¹ *J. Radonić*: n. dj., 24 – 25 – Mémoire sur la neutralité des Ragusios; *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 225 – 227.

nake u ugovoru, produljen je rok isplate zajma do 12 mjeseci. Usprkos popustljivosti, pregovori u Veneciji između francuskih predstavnika i dubrovačkog agenta nisu pokazivali znakove napretka. Francuzi su se i nadalje žalili na strogost dubrovačke carinarnice i na štete što im robe nisu bile dostavljene. Dimenzije incidenta uvećavao je kapetan zaplijenjene tartane optuživši Dubrovčane, posebice kod francuskog ambasadora u Carigradu. Taj diplomatski lukavac s ingerencijom nad zastupnicima i poslovima svoje domovine na širem balkanskom području izričito je bio nesklon Dubrovačkoj Republici.

Međusobno verbalno i pismonosno nadmetanje nije ishodilo sporazumnim dogovorom, štoviše, otvaralo je nove nesporazume. Članovi francuske posade otputovali su iz mletačke metropole s neskrivenom dozom ogorčenja. Dubrovčani su opetovano naglašavali kako su neshvaćeni u dobronamjernom posredništvu. Ponos jačega nije načelno dopuštao uzmak, pa se afera nije mogla zataškati.⁴²

Uz to su francuske vlasti i nadalje optuživale Dubrovčane za njihovo ponašanje. Tako su ih objeđivali da su imali udjela u zapljeni francuskog broda u ožujku 1704. kod Drača, uzapćenje koje su izvršili Senjani. Ta lađa bila je odvedena u Bakar, gdje ju je kupila četvorica ljudi iz Rijeke i Senja, dok je peti udio, čini se, imao dubrovački podanik M. Orebić, prodavši svoj prvotni dio ostalima. Potom su isticali nedopuštenu prodaju francuske lađe dubrovačkom građaninu Luki Šodrnji u Manfredoniji, također 1704. god. Senatori su se pravdali legitimnošću kupovine i javnošću toga čina, koji je potpisao i francuski konzul u tom apulijskome gradu s pečatom francuskoga kralja. Potvrdu kupoprodaje dostavili su u Veneciju, kako bi se i francuski ambasador mogao u to uvjeriti. Najbitniji prigovor kao sukus razmirica bio je da su Dubrovčani u savezu sa Senjanima i da pričinjaju zajedničke štete građanima francuske i španjolske krune, što su svjedočili novim dokazima. Iz Napulja su istovremeno stizale optužbe na račun Republike koja tobože pruža zastalno utočište senjskim lađama. Tako su se iz Barija žalili vicekralju glede još jedne zapljene Senjana koji su oteti brod dovezli u dubrovačku luku na prodaju. Svo odricanje dubrovačkih vlasti i potanko opisivanje nepravednosti i pretjeranosti takovih spletki nisu urodili plodom.⁴³

Navedeni postupci vodili su otvorenom sučeljavanju s europskom silom. Francuski vladar izdao je 29.VIII. 1705. naredbu admiralu mornarice grofu od Toulousea da se brodovi Republike i oni koji nose njenu zastavu imaju smatrati neprijateljskima. Obrazloženje je bilo jezgrovito: Dubrovnik je povrijedio neutralnost, nije štutio interese francuske pomorske trgovine, štoviše, pružao je usluge neprijateljima, posebice zaštiti Senjanima i drugim podanicima austrijskog cara. Time je Dubrovačka Republika, tributar Habsburgovaca – kako se izrijekom navodilo u zapovijedi – prouzrokovala gubitak trgovačkih probitaka francuskih i španjolskih građana na Levantu i Jadranu. Prema navedenom dokumentu dopuštalo se svim zapovjednicima francuskih bojnih brodova, privatnim vlasnicima i gusarima da presreću dubrovačke lađe, dovuku ih u luke francuskog kraljevstva i tretiraju kao pogodnu zapljenu. Na jednak način imalo se postupati općenito s dubrovačkom trgovinom. Grof od Toulousea prihvatio je naredbu 15. rujna iste godine i ona je dobila znamen pravovaljanosti. Prema dojavama dubrovačkih obavještajaca u Veneciji bilo je naredeno Forbinu, vodi francuskih korsara u Jadranskome moru, da nanosi štetu Republici i čak da bombardira sam grad.⁴⁴

⁴² *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 220 – 224; *Lett. Pon.*, knj. 43, 109' – 110, 116', 118', 121; *Diversa de foris*, knj. 134, 61 – 62'.

⁴³ *Lett. Pon.*, knj. 43, 163 – 164', 167', 173 – '.

⁴⁴ *J. Radonić*: n. dj., 25 – 26 – objava neprijateljstva; v. i *I. K. Švriljuga*: n. dj., 60; Dubrovačka je vlada od svojih agenata u Veneciji, Cremona, Bonomellija i Lalića, dobila obavijest da je francuski

Dubrovačka vlada bila je, dakako, preneražena viješću o toj neugodnoj objavi. Svjetsna širih implikacija provedbe, ponizno se obratila 31.X. 1705. Luju XIV. sa zamolbom da bude njen pokrovitelj i da povрати Dubrovčane ponovno u svoje prijateljstvo. Uz konvencionalne izričaje dodvoravanja senatori su izricali poznate tvrdnje da su optužbe krive, nastojajući ga uvjeriti u nevinost svojega ponašanja. Čak ni veliki potres (1667. god.), čije posljedice je Republika još osjećala, ni druge nedaće kojima je dubrovačka država bila izložena nisu ih toliko potresli kao vijest da je Dubrovnik pao u nemilost Francuske, doslovce su naglašavali zaplašeni vijećnici. Čitavome svijetu ni u jednoj prilici nisu propustili potvrditi svoje najdublje štovanje spram kraljevske francuske kuće.⁴⁵

S obzirom na neugodne okolnosti u kojima se našla Republika, potaknuta i novim obavijestima o nastupajućim francuskim akcijama na Jadranu, vlada je uputila specijalnog izaslanika Ivana Sarova Bunića 31.X. 1705. u Veneciju. Na tome vrelu informacija i djelotvornih posrednika (francuski i španjolski ambasador) mogla je utjecajno djelovati na povoljniji ishod sukoba. U posebnim *memorijalima* dubrovačka diplomacija očitovala je odanost i vjernost francuskoj kruni, objasnila stav glede Senjana i Austrije. Ti dokumenti bili su neka vrsta objave glavnih smjernica vanjske politike Dubrovnika, čime je trebalo opovrći glasine i objede da je Dubrovnik na strani neprijatelja Francuske u ovome ratu. Naveli su senatori kako je Republika stoljećima uživala pokroviteljstvo krune španjolske i ugarske. Zaštita ove potonje potječe još od 1358. god., koja je dokinuta nakon turske okupacije mađarske zemlje poslije bitke kod Mohača 1526. god. Povratkom Budima 1687. god. u velikome ratu, Dubrovnik je smatrao potrebitim obnoviti pokroviteljstvo, kao svojevrсни vid kontinuiteta, zbog obrane od Turaka i mogućeg austrijsko-ugarskoga susjedstva. Radi toga Dubrovnik je počeo plaćati godišnji prinos od 500 dukata te primio carskoga rezidenta u svoj grad. Vijećnici su podvlačili činjenicu kako su o svemu Francuzi znali, štoviše, sam je njihov vladar to odobrio mirom u Riswycku 1697. god. i potvrdio Republici uobičajene povlastice. Nakon Karlovačkog mira 1699. god. vlada je poslala u Beč specijalnoga poslanika da sredi odnošaje s Austrijom, naime, da se ukine plaćanje godišnjeg danka i da rezident prestane boraviti u Dubrovniku. Ta državopravna poanta s praktičnim posljedicama povlačit će se kroz čitavu noviju povijest dubrovačke države sve do konačnoga pada.

Privrženost francuskoj i španjolskoj kruni očitovala je vlada odmah i u novonastalim prilikama, posebice prigodom dolaska Filipa V. na španjolsko prijestolje. Novi monarh je podržao Republiku potvrdivši i nadalje sve privilegije Dubrovčana u Napuljskome kraljevstvu. Očitovanje prijateljstva spram Francuske bilo je vidljivo i na posljednjem primjeru kada su zaštitili francusku lađu koja je prolazila mimo Dubrovnika s teretom sumpora i konoplje, iz Ancone za Marseille. Tada su je spasili od nevremena sa svim teretom, uveli je u luku i ponovno osposobili za daljnju plovidbu, usprkos opasnostima i bahatosti posade.

U nakani da uvjere europsku silu u svoju odanost prema njoj, vijećnici su posebice naglašavali kako bi odredba francuskog kralja mogla prouzrokovati velike štete Dubrovačkoj Republici, koja je toliko stoljeća pod njegovim pokroviteljstvom.⁴⁶

kralj naredio da se Dubrovnik ima smatrati neprijateljem i da je monarh naredio *Monsieru de Fourbinu* »di portarsi a danni di questa città e stato, e farsi à bombardiere la stessa città« – v. *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3166, br. 225 – 227.

⁴⁵ *J. Radonić*: n. dj., 26 – 27; *Lett. Pon.*, knj. 43, 135 – 1.

⁴⁶ *Lett. Pon.*, knj. 43, 127 – 134', 139 – 140', 143' – 147', 150' – 152' – usp. *J. Radonić*: n. dj., 27 – 29; *L. Vojnović*: n. dj., 91 – 96. O Buniću kao književniku te kazališnom djelatniku s pokojim na-

Doista, objava europske moćnice o neprijateljstvu zadirala je u temeljna pitanja opstojnosti Dubrovnika, pa se s pravom razmatralo kako će se to pitanje praktički odraziti. Pomorsko-trgovačka djelatnost malene državnice spala je u to vrijeme gotovo na minimum. Pogotovu se to odnosilo na Sredozemlje u koje su dubrovačke lađe tada rijetko zalazile. Preostajala je, dakle, trgovina Jadranom. Uza svu skučenost, ta gospodarska aktivnost imala je za Dubrovnik popriličnu važnost, posebice u doba posvemašnjeg slabljenja kopnene trgovine u širem zaleđu. Odredbe francuskog vladara i ministarstva mornarice mogle su se i šire tumačiti, ometajući svaku svezu s dubrovačkom skelom koja je – kako smo istakli i ranije – upravo vodila žilavu borbu s obližnjim trgovištima za ponovnu uspostavu primata.

U Veneciji, stjecištu jadranskog prometa, *edikt* je odmah djelovao poražavajuće na trgovce. Bunić je panično javljao da gotovo čitav grad priča o tome, kako su iz Livorna i Genove stizala pisma s uputama mnogima da ne povjeravaju robe dubrovačkim brodovima ni onima koji vijore dubrovačku zastavu, pa čak i onima koji među posadom imaju pripadnike Republike. O tim novostima pronio se bio glas i u Istri, naročito u Poreču. Slične vijesti pristizale su i iz Napulja.⁴⁷

Po svemu sudeći senat, kao i u sličnim prilikama, nije izdavao nikakove specijalne zapovijesti brodovlju i pomorcima o obustavi plovidbe. Snalaženje, spretnost i sretne okolnosti glavne su bile odrednice dubrovačkog moreplovstva tijekom stoljeća.

Ipak su se vijećnici povjerljivo raspitivali na više strana o kretanju francuske flote. Bliski dolazak zime umirivao ih je u inače popriličnome nespokoju.⁴⁸

Dakako, iskazivali su bojazan da bi mogla biti potpuno ugrožena dubrovačka trgovina s Italijom. U ta nesigurna vremena raznih bespravlja na moru, i drugi brodovi, čak i mletački, pod izlikom da su francuski mogli bi napadati dubrovačke lađe. Vlasti su se zato višekratno upinjale oko pribave *putnice* za svoja plovila kao jamstva za sigurnost plovidbe. Nastojali su je ishoditi od francuskog ili španjolskog ambasadora u Veneciji, glavnih posrednika između Pariza i Dubrovnika u aktualnim razmiricama. Premda su dotični diplomati relativno bili skloni Republici, čini se da je takova odluka prelazila okvire njihovih ovlaštenja. Senat nije uspio, unatoč gorljivim zagovaranjima, dobiti željeni dokument.⁴⁹

U skladu sa statusom nezaštićene državnice, dubrovačka diplomacija ni ovaj puta nije djelovala jednostrano. Prema iskušanom receptu zagovarala je interese Republike na više strana. Bile su to države koje su imale više ili manje udjela u životnoj postojanosti Dubrovnika. Sinhroniziranim usmjerenjima, uz nužnu pasku na međunarodne odnose, senat je nastojao dobiti povoljno rješenje spora dokidanjem francuskoga proglašenja.

vodom o njegovoj diplomatskoj aktivnosti: *M. Deanović*: Odrzi talijanske akademije »degl Arcadi«, II dio. *Rad JAZU*, 1934, knj. 250, 2 – 4 – isto: pjesma posvećena od Bernardina Liberala Ricciardia Ivanu Serafinu Buniću, poslaniku u Veneciji 1705. – 06., prigodom smrti 1712.; *M. Pantić*: Bunić, Dživo, mladi. *Leksikon pisaca Jugoslavije*, Novi Sad, 1972, sv. 1, 391; *S.P. Novak*: Vučistrah i dubrovačka tragikomedijska, Split, 1979, 28, 134 – 135, 180; *N. Kolumbić*: BUNIĆ, Ivan Saro ml. *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1989, sv. 2, 495 – 496; *V. Foretić*: Povijest Dubrovnika do 1808., knj. 2, Zagreb, 1880, 199 – 200.; *M. Pantić*: Arhivske vesti o dubrovačkom pozorištu druge polovine XVII veka. *Zbornik radova Instituta za proučavanje književnosti SANU*, 1952, 2, 44 – 49.

⁴⁷ *Isprave i akti*, Pisma i izvještaji Ivana Serafina Bunića iz Venecije, 18. st. – 179.3334, br. 1 – 2; isto: 18. st. – 30.3169, br. 43 – 44; *Lett. Pon.*, knj. 43, 140 – 143'.

⁴⁸ *Lett. Pon.*, knj. 43, 152 – ', 159 – ', 167 – 168', 174 – 175'; *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 2, 6, 9, 12, 14.

⁴⁹ *Lett. Pon.*, knj. 43, 150' – 154, 157 – 158, 159 – '; *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 5, 7, 8.

Krajem 1705. god., istodobno, odašiljali su vijećnici slatkorječiwe zamolbe za posredovanje u Napulj, Rim, Veneciju i daleku Španjolsku. Glede Austrije, nominalnog pokrovitelja Republike (od bečkog ugovora 1684. god.), izravne suparnice Francuske u opisivanome sukobu, postupali su znatno opreznije.

Najvažnije stjecište obraćanja u datim okolnostima bilo je *Napuljsko kraljevstvo*, višekratno isticano u ovoj raspravi kao prevažno područje dubrovačkih egzistencijalnih potreba. Vijest o objavi francuskoga neprijateljstva u tom regionu izazvala je kod vrhovnih vlasti (vicekralj i ministri) i određenih poslovnih krugova pravu konsternaciju. Nakon brojnih objašnjenja i zagovora, dokazujući svoju pravednost, senatori su uspjeli postići putem svojega predstavnika intervenciju upravljenu francuskom i španjolskom kralju u prilog Dubrovniku.⁵⁰

I vatikanski prelati također su mogli pomoći skutrenoj republici. Tim više što je papa nakon početne neutralnosti i stanovita oklijevanja pristao na stranu Francuske u ratu koji se bezumnom žestinom dobro vodilo i u Italiji. Sveze Dubrovnik s Rimom u to vrijeme nisu bile intenzivne. Republika je pri tome imala više razloga da ih podržava, prvenstveno zbog kapitala položenih u rimskim bankama pod nadleštvom samoga pape. Potraživala je često tzv. hirograf, posebitu vrst povlastica uz oporezivanje inozemnih glavnica i dopuštanje nesmetanog ubiranja kamata. Argumentirajući svoje zamolbene zahtjeve teškim financijskim i gospodarskim stanjem, vlada je tada uglavnom uspijevala postići povoljna rješenja. Rimsko-vatikanski oci zasigurno su uvažavali moljakanja malene državnice poradi važnosti kršćanskoga punkta u blizini turskih zemalja, te gradnje i obnove crkvenih zdanja u Dubrovniku nakon velike elementarne nepogode iz godine 1667.

Posebice su vijećnici naglašavali značenje *pismene preporuke* pariškome dvoru i »kralju sunca«, kao i djelatnost vatikanske diplomacije u Parizu u prilog Dubrovačke Republike. Naročiti naglasak upravljen je bio na apostolskog nuncija u Veneciji, koji se izgleda dosta zalagao za probleme južnohrvatske samostalne države. Kao osnovni preduvjet razrješavanja sukoba s europskom silom, što su priopćavali diplomatski posrednici, bio je da Republika dobro postupa s francuskim brodovima koji dolaze u Dubrovnik i kane u budućnosti još više pristizati. Dakako, predmnijevalo se nesudjelovanje u bilo kakvom incidentu u svezi s dotičnim brodovljem i trgovcima.⁵¹

Manje značenje u okviru tadašnjih obraćanja imala je Španjolska s francuskim kraljevskim kandidatom Filipom V, ponajviše zbog udaljenosti i općenito podređenije uloge u aktualnim zbivanjima. Ipak su i toga vladara senatori upoznali o objavi neprijateljstva, prizivajući se pompoznom rječnikom na stoljetno pokroviteljstvo španjolskih kraljeva pod kojima su »sačuvali slobodu, prosperitet i mir«. Uvjeravali su ga, kao i ostale, u svoju nevinost, moleći ga za posredništvo u prilog Dubrovniku. Španjolski ambasador u Veneciji iskazivao je skepsu u pogledu toga čina, s obzirom na nepovoljan razvoj događaja na Piri-nejskom poluotoku. Tada je, naime, proaustrijska struja postizavala zavidne uspjehe. Vrhunac trijumfa predstavljao je ulazak Karla III. u Barcelonu, kojeg su Katalonci proglasili španjolskim kraljem.⁵²

Premda je Venecija proživljavala sukcesivne procese opadanja te gubila nadmoć na moru, ipak je još uvijek imala ingerencije na Jadranu. Gusarenja i prepadi u širem bazenu

⁵⁰ *Lett. Pon.*, knj. 43, 154' – 155'; *Isprave i akti*, 18. s t. – 130.3169, br. 46 – 48; *isto*, Razna pisma kraljeva Španjolske i Sicilije, 18. st. – 176.3287, br. 6 (20. II. 1706. – vicekralj Marchese di Vigliena).

⁵¹ *Lett. Pon.*, knj. 43, 150 – 154; *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 7.

⁵² *Lett. Pon.*, knj. 43, 148' – 149, 157'; *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 196; *isto*, 18. st. – 179.3334, br. 4.

njene nadležnosti neposredno su se ticali i njene pomorske trgovine. Serenissima doista nije mogla djelotvornije utjecati u sukobima europskih sila, pa je proglasila – kako smo naveli – neutralnost u ovome ratu. Francuska odredba o zapljeni dubrovačkih brodova u stanovitom vidu pogadala je i mletačko brodogovje, jer tereti i robe ukrcani za dopremu u dubrovačku luku zasigurno su predstavljali pogodnu priliku za raznovrsna ometanja. U sjevernojadranskom središtu odvijale su se ponajvažnije diplomatske akcije dubrovačke države oko izgleda spora s izravnom povezanošću uz trgovinske poslove. Stav i zauzimanje venecijanskih vlasti mogli su imati poneku korisnost za Dubrovačku Republiku. Stoga vlada upoznaje dužda s biti sukoba, moleći njegov zagovor kod francuskog monarha, što je ovaj i učinio, posebice posredovanjem mletačkoga poslanika u Parizu.⁵³

U jeku najveće francuske opasnosti senat je upoznao svoga stalnog predstavnika u Beču sa sadržajem *edikta*. Izričito mu je naredio da ne pokreće nikakove akcije glede tog spornog predmeta. Imao je samo ispitati situaciju na dvoru i mišljenje o francusko-dubrovačkim razmiricama. Posvemašnji oprez pratio je tadašnje ponašanje Dubrovnik spram glavnoga sudionika ratnih dogodovština. Doduše, sredinom 1705, u povodu smrti Leopolda I. i stupanja na prijestolje novoga vladara Josipa I, vijećnici su više puta naglašavali bečkim vladajućim vrhovima svoju odanu svezu s Austrijom i privrženost habsburškoj moćnici. Uostalom, to je bila uobičajena navada u vanjskoj politici Dubrovnik pri identičnim dinastičkim mijenama. Ipak, panegirički izljevi, izricane nade i uvjerenja kako će Republika i nadalje »uživati časno i divotno pokroviteljstvo prejasne austrijske kuće« nadišavali su uvriježene diplomatske slogane. Uz spoznaju o važnosti Austrije za raznolike vidove dubrovačkog međunarodnog položaja, takovu stilizaciju zasigurno su još više potakle vijesti o austrijskim uspjesima u Španjolskoj. Bečki dvor je, osim toga, znao uputiti zamjerke Dubrovčanima glede ponašanja. Još 1704. njegov ambasador je bio upravio prigovore na nezgodne izričaje dubrovačkih vlasti u čestitki Filipu V. u povodu stupanja na španjolsko prijestolje. Krajem 1705. spominjalo se u Beču u tiskanim listićima – službenim obavijestima o ratnim događajima, kako je dubrovački nadbiskup obavijestio napuljskog vicekralja o pripremama Senjana na oružane napade.⁵⁴

Dubrovački izaslanik u Veneciji Bunić nije mogao izbjeći susrete s austrijskim diplomatskim predstavnicima. Uza sav oprez bio im je primoran priopćiti sadržaj *francuskog edikta*. Štoviše, dostavio im je kopiju i obrazložio ponašanje Dubrovnik s Francuskom i Španjolskom. To je bilo potpunoma suprotno tadašnjim nakanama senata, koji ga je dobrano zbog toga ukorio. Iskusni diplomat iznalazio je opravdanja za svoje postupke, pravdajući se kako je dobivao verbalna uvjerenja o austrijskome sprečavanju aktivnosti Francuza u Jadranu uz pomoć engleskih i nizozemskih plovila.⁵⁵

U vrijeme kad se ipak nazirao rasplet spora vijećnici su i oficijelno htjeli upoznati Austriju o bitnim stvarima razmirica s Francuskom. Istodobno su radnje sprovedene u Beču i Veneciji od kraja 1705. do početka travnja 1706. U uputama se izrijekom naglašavalo kako treba mudro i oprezno postupati, jer bi svaki izazov štetio interesima dubrovačke

⁵³ *Lett. Pon.*, knj. 43, 143' – 145', 146' – 147', 156', 173'; *Š. Ljubić*: Poslanice dubrovačke na mletačku republiku. *Starine JAZU*, knj. XV, U Zagrebu, 1883, 66 – 67.

⁵⁴ *Lett. Pon.*, knj. 43, 140' – 141, 156, 164', 166' – 167, 169 – 170, 172' – 173, 106' – 109, 121 – 122 (posljednje dvije signature uz smrt Leopolda I. i stupanje na prijestolje Josipa I.); *Cons. rog.*, knj. 139, 161', 173', 174', 176', 199, 207; *Isprave i akti*, 18. st. – 77.3116, br. 167; *isto*, 18. st. – 179.3334, br. 5, 7, 8, 11.

⁵⁵ *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 5, 6, 8, 9, 10; *Lett. Pon.*, knj. 43, 156 – 157'.

države. Dubrovački agent Pallazuolo predočio je *kopiju dekreta* Sinsedorfu, dvorskom kancelaru i španjolskom ambasadoru proaustrijskoga smjera, tj. Karla III. habsburškog. Bunić je o svemu potanko obavijestio austrijskoga ambasadora u Mlecima. Senatori su ga upućivali da ga informira o cjelokupnom poslu s francuskim ambasadorom s obećanjem da će ga i nadalje detaljno obavještavati o dubrovačkim poduzetim mjerama u Beču.⁵⁶

Odjeci o francuskom neprijateljstvu spram Dubrovnik ubrzo su se proširili. Riječki je konzul početkom 1706. javljao svojim poslodavcima kako u tom trgovačkome stjecištu kolaju glasovi da se *francuski kralj sprema napasti Dubrovnik s nakanom da u njemu napravi vojno vježbaliste*. Bunić je obavještavao predano prema raznolikim venecijanskim izvorima o dolasku francuskih lađa. Tako je 5. XII. 1705. isticao da su 24 ratna broda izašla iz Provence, da je izabran drugi admiral na mjesto Forbina za izvršavanje kraljevih odredbi. Govorilo se kako su Francuzi uzaptili Dubrovčanina, kapetana Ivana Lazarevića. Pojedinačni navodi prerasli su u opće strepnje o možebitnome ponovnom ulasku francuskih lađa u Jadran s prvenstvenom svrhom pljenidbe ionako malog brodovlja Dubrovačke Republike. Te vijesti potvrdio je dubrovačkom izaslaniku i austrijski ambasador Ercolani.⁵⁷

U Veneciji je među inozemnim promatračima vladalo izričito zanimanje za eventualni dolazak francuskih lađa u Jadran, jer je to izazivalo niz otvorenih problema. Maleni Dubrovnik je tada bio najviše ugrožen. U to krizno doba svoje povijesti nije se mogao olako odreći trgovine duž Jadranskog mora, uključujući talijanske teritorije, posebice Apuliju, Anconu i Veneciju. Ali i Serenissima, kao čuvarica Golfa, te Austrija uz Senjane, pokazivale su za to izuzetnu pažnju. Zbog toga su se u Mlecima spremali naoružati tartane koje bi krstarile Jadranom kao neka vrsta nadzornika. Doduše, austrijski predstavnici su izražavali dvojbu u mogućnost prodora francuske ratne flote, jer su glavne akcije iz 1702 – 1703. na Jadranu prestale i ratna su se bojišta premjestila. Tim više što bi odmah stupile u djelovanje Engleska i Nizozemska, koje su jače na moru i zasigurno bi se dale u potjeru za francuskim brodovima. Bunić je na lukav način preporučavao Republiku Sv. Vlaha raznim diplomatima, pogotovu austrijskom, naglašavajući *najveće pokroviteljstvo* Beča nad Dubrovnikom.⁵⁸

Ipak su glasine o dolasku Francuza u Jadran dobivale i stvarnu potvrdu. Tako je dubrovačka vlada obaviještena iz Brindisija da više francuskih ratnih brodova uskoro treba ući u Jadran. Početkom siječnja 1706. Bunić je iz Venecije javljao da su u Drač stigli mnogi francuski jedrenjaci koji čekaju i druge da bi tobože ukrcavali žito, ali da zapravo imaju u vidu druge namjere i tajne akcije. U veljači god. 1706. dubrovački konzul u navedenoj albanskoj luci obavijestio je vladu o prisustvu francuskih lađa u tom dijelu Jadrana i o spremanju za napade. Zainteresiranost francuskog brodovlja za ponovno kretanje u korsarske akcije, te njihov sastav, nagnali su senat da u tim danima, punim neizvjesnosti oko dubrovačkog statusa spram Francuske, pošalje u Drač specijalnu lađu s glasnikom. Izdana mu je naredba da pribavi najsvježije informacije i da se hitno vrati.⁵⁹

⁵⁶ *Lett. Pon.*, knj. 43, 156, 164', 166' – 167, 169 – 170, 172' – 173'; *Isprave i akti*, 18. st. – 60.3099, br. 129; *isto*, 18. st. – 179.3334, br. 20, 25.

⁵⁷ *Isprave i akti*, 18. st. – 80.3119, br. 36; *isto*, 18. st. – 179.3334, br. 3.

⁵⁸ *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 7; usp. bilj. 4 i B. Hrabak: Pola stolecja najnižeg nivoa dubrovačkog brodarstva (1667 – 1718). *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, V, Zagreb, 1978, 115 – 132.

⁵⁹ *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 6; *Lett. Pon.*, knj. 43, 171 – ', 180; *Detta*, sv. 24 (1705 – 1712), 37; – o važnosti Drača za Francusku usp. *Ch. Gut*: Correspondance des consuls de France.

I doista, zbio se incident kraj Drača kojim su se obistinile strepnje promatrača i dubrovačkih vlasti. Jedan venecijanski trgovački brod bio je zaplijenjen od specijalne francuske ratne lade koja je dobila posebno zaduženje da po Jadranu napada i plijeni austrijska, dubrovačka, engleska i nizozemska plovila. Francuzi su optužili posadu da je u izravnom dosluhu s Dubrovčanima, jer su tom zgodom našli na brodu dubrovačku zastavu, dok se na njemu kao pilot – pomorski vodič – nalazio Dubrovčanin Cvjetko Šunj iz Orebića. Venecijanci su se pravdali da je zastava samo stavljena, a da nije izvješena i stalno nošena, pokazavši patent o identitetu. Opskrbljen tiskanim odredbama, francuski kapetan (brod je imao 36 topova, 250 članova posade, zvao se *Leteći orao*) našao je očigledno izvrsnu priliku da mletačko plovilo smatra dobrom zapljenom. Nakon diplomatskih natezanja brod je uz otkupnu cijenu vraćen vlasniku. Dubrovačke vijećnike je pri tome posebice zabrinulo što je francuski kapetan izjavio kako je naročito doplovio iz Toulona da nanosi štete Dubrovčanima i Austrijancima u jadranskim vodama, te da čeka još četiri broda istog sastava. Naročito je senatore pogodilo kako se dotičnik raspitivao kakove su mogućnosti za iskrcavanje 200 ljudi na *Lastovu* s ciljem da prave stalne štete na plovilima. Također se zanimao za brod Marka Orebića. Odgovoreno mu je da je s teretom soli došao iz Barlette u Dubrovnik i da je nakon iskrcaja ostao u dubrovačkoj luci.⁶⁰

Navedeni incident izazvao je pozornost diplomatskih krugova raznih država, pogotovu u Veneciji. Bunić je cjelokupna zbivanja i uznemirujuće vijesti imao predočiti inozemnim predstavnicima, ponajprije francuskom ambasadoru. Ovaj je dubrovačkog izaslanika uvjeravao, ako francuski korsar nije otplovio, da će mu poslati naredbu da to odmah učini i time više neće moći praviti štete.

Austrijski ambasador raspitivao se s velikom pažnjom i radoznavošću o izgrednu, pogotovu je li izvršen unutar Golfa ili van njega. U to je vrijeme, naime, glede Jadrana bilo sklopljeno primirje između zaraćenih strana. Uvjet je bio da Austrija ne prevozi lađama oružje i namirnice u Italiju, te da se prekinu djelovanja Senjana. Veneciji je bilo zajamčeno pravo nad zaljevom s tumačenjem terminologije toga naziva. To je bilo pravo nad tzv. starim Jadranom, pri čemu Drač ne bi spadao u te vode. Buniću je kazano da će Austrija ponovno aktivirati Senjane ako su Francuzi povrijedili ugovor.

Španjolski predstavnik uvjeravao je dubrovačkog poslanika da Francuzi neće ući u Jadran i da je u tom bazenu dubrovačka trgovina sigurna. Zasada se Republika morala strpiti glede njena proširenja, očigledno misleći na Sredozemlje. Dubrovčani se moraju, prema slikovitom izričaju toga diplomata, ponašati *kao puž u svojoj kućici*. Glavno je da su se lišili opasnosti opsade, a za trgovačke restrikcije neka pričekaju bolja vremena. Raspitivao se o obrambenim mjerama Dubrovnik u ovakovim okolnostima. Smatrao je da bi na najisturenijim mjestima, posebice na otočiću Lokrumu, trebalo postaviti dobre baterije. Time bi neprijateljsko brodovlje držali na distanci. Osim bacanja granata na grad i hvatanja pokojeg broda ne vidi drugu vidniju štetu za Republiku. Bunić mu je opetovano odgovarao kako je nevinost Dubrovčana njihova najsigurnija baterija.

Durazzo 1699 – 1725, inventaire. *Bibliographie historique, documentations et informations dans les pays balkaniques*, N° 3. Sofia, 1978; o čestim sukobima između Peraštana i francuskih pomoraca oko albanskih tržišta usp. S. Mijušković: Francusko-peraški sukobi oko dračkog tržišta krajem XVII i početkom XVIII vijeka. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, X, 1962, 313 – 321.

⁶⁰ *Isprave i akti*, 18. st. – 181.¹ 3346, Dopisi i izvještaji iz države (1700 – 1712), br. 45 (Šunj je 6. III. 1706. podnio opširni izvještaj o incidentu, koji se zbio u veljači); *Lett. Lev.*, knj. 67, 160' – 161' – jedan manji spor spominje se i kasnije u Draču, *isto*, 172'.

U Veneciji su ipak poduzete predostrožnosti. Donesene su odredbe o patroliranju tri venecijanske ratne lađe sa zadatkom da stupe u akcije protiv Francuza ako ovi s ratnim nakanama uđu u Jadran.⁶¹

Dubrovačka vlada je brižljivo sakupljala obavijesti i pokušavala barem donekle zaštititi svoj teritorij. Uputila je hitne upute za eventualnu obranu Lastova. Na tome najudaljenijem otoku dubrovačke države, na čelu s knezom Sigismundom Menčetićem izdane su stanovnicima nužne zapovijedi s naglaskom da se u svojim vodama ne spotaknu o francuski brod. U Dubrovnik je otposlani stanoviti Matija Paskvalić da pribavi puščani prah i barut te da primi detaljnije savjete za obranu otoka. Vlada je dotičnome dala 200 bala puščanoga praha i uputila ga oprezno kako se ima ponašati. Posebice ga je upozorila da otočani ne iskazuju nikakove *čine neprijateljstva* spram francuskoga broda. Samo u slučaju prijekne nužnosti neka pristupe obrambenim mjerama. Neka dobro paze Lastovci da ne budu pokretači kakova skandala. U slučaju da se Francuzi usidre neka se prema njima odnose s dužnom pažnjom, kao da su prijatelji. Ipak neka ne dopuste iskrcavanje s lađe mnogo ljudi, već samo koliko je potrebno za opskrbu. Naročito trebaju paziti je li usidreni brod gusarsko-ratni ili trgovački kako ne bi počinili grešku. Posebice neka paze da se *Leteći orao* ili drugi brodovi usidre u službenu luku, jer na pustim mjestima otoka predstavljali bi izravnu opasnost. To im nikako ne treba dopustiti, pogotovu iskrcaj ljudi. Vlada je o svemu obavijestila i kapetana Trstenice (Orebića) Tadiju Natalića, te potraživala da im javi o svakom eventualnom tragu francuskoga plovila. Do toga nije došlo, pa su zabrinuti senatori mogli uporno nastavljati svoje diplomatske akcije kako bi ishodili pogodan tretman od Francuske.⁶²

Uz brojne optužbe francuskih vlasti s navedenim konkretnim primjerima, pridružio se objedama i prigovor *mađarskih husara*, koji su bili dezertirali iz vojske Eugena Savojskog i stigli u Dubrovnik 1.XII. 1705. Pod pokroviteljstvom Francuske otišli su ubrzo preko Bosne u Mađarsku da se pridruže Rakoczyjevim pobunjenicima. Prigovori su bili upućeni francuskom kralju u formi *promemorije*. U njoj se otvoreno optuživalo Dubrovčane da gaje animozitet spram Francuske i da su zbog toga zlostavljali mađarske vojnike. Dubrovačkom izaslaniku u Veneciji Buniću francuski ambasador uručio je dotičnu *promemoriju* kao dokaz dubrovačkog nekorektnog ponašanja. U navedenom dokumentu čak se tvrdilo da su se incidenti zbili u dva navrata kad su stizali ugarski husari. Senat je to izričito odbijao, proučivši dostavljenu ispravu. Nikakova izgreda nije bilo, samo šestoro ljudi je nesmetano prošlo i s putnicama turskoga emina uputilo se prema Sarajevu. Takovu sročenu *memoriju* otposlali su vijećnici Buniću, očigledno namijenjenu francuskom diplomatskom predstavniku ili možda dvoru u Parizu.

Istovremeno su iz Beča stizale vijesti kako su preko Dubrovnika prolazili francuski oficiri i inženjeri da bi išli pomagati mađarskim pobunjenicima. I oni su tobože imali razmirica s dubrovačkim vlastima, što je još više ogorčilo francuskog monarha. Dakako da su senatori i to energično odbijali.⁶³

⁶¹ *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 3, 12, 17, 19.

⁶² *Cons. rog.*, knj. 140, 182 – 183, 184' – 185; *Lett. Pon.*, knj. 43, 172 – ' ; *Isprave i akti*, 18. st. – 181.² 3346, Dopisivanje iz države (1705. – 1706.), br. 183 (Lastovo), br. 185 (Trstenica).

⁶³ *Isprave i akti*, 18.st. – 179.3334, br. 8 – 10, 13; *isto*, 18. st. – 60.3099, br. 129; *Lett. Pon.*, knj. 43, 167 – ' , 171, 173 – ' ; o tome općenito: La guerre d'indépendance de Rákóczi et l'Europe (Session scientifique international a Srospatak, 2 – 29 Mai 1976). *Acta historicae Academiae scientiarum Hungaricae*, Budapest, 1976, t.XXII, sv. 3 – 4, 332 – 394; *B. Köpeczi*: La guerre d'indépendance hongroise du début du XVIIIe siècle et l'Europe. *Nouvelles études hongroises*, 1977, sv. 12, 227 – 237.

Službenu Francusku je bez dvojbe zanimala situacija u Ugarskoj i ustanak Rakoczyja, jer je i to doprinosilo slabljenju zaraćene strane, suparnice Austrije. Francuski ambasador u Veneciji višekratno je propitkivao Bunića da se raspita kod svojih poslodavaca o tim zbivanjima i da mu dostavlja eventualne informacije. Dubrovački izaslanik je gotovo poticao vijećnike u toj radoti. Prema sačuvanim arhivskim vrelima, po svemu sudeći vlada je potpunoma svjesno to izbjegavala. Načelno se gotovo uvijek čuvala bilo kakvih intriga u međunarodnim političkim zbivanjima, a u ovom slučaju vjerojatno zbog otežanih komunikacija i nije zasigurno raspolagala nekim valjanijim obavijestima.⁶⁴

Epizodu s Rakoczyjevim pristašama teško je na temelju dubrovačkih izvora do kraja rasvijetliti. No, i to je svjedočanstvo kako se Republika mimo svoje volje u ovome ratu upetljavala u neprilike.

Moloh slutnje o možebitnome ulasku francuskih ratnih brodova u Jadran i pitanje praktične provedbe francuskih odredbi još su dugo bili nazočni u dubrovačkoj zbilji. Da takovo raspoloženje nije bila posljedica momentalnoga hira, već uvriježeno mišljenje potvrđivalo je stalno kolanje glasova u Dubrovniku o mogućnostima prepada. Tako su vijećnici početkom svibnja god. 1706. primili obavijesti o spremanju 16 francuskih brodova raznolikoga sastava u svrhu činjenja šteta Republici i njenim plovilima.

Francuski i španjolski ambasadori uvjeravali su Bunića u Veneciji da su to puka nagađanja i priče, jer francuski brodovi neće pričinjati nikakove štete dubrovačkim lađama. Stoviše, oni neće niti ući u Jadran. Na snazi je i dalje zaključeni ugovor Francuske s Venecijom. Doduše, francuski su brodovi u pripravnosti, u slučaju ako se dogovor prekrši i ponovno se uspostavi transport iz Rijeke za austrijske trupe u Lombardiji, ili pak ako se Senjani nanovo aktiviraju. To uostalom nije u interesu Veneciji, koja žudno želi mir na Jadranu. Zbog toga je i hvatala senjske lađe, od kojih su neke stavljene u lance. Republika se, dakle, ne treba bojati ako bi slučajno i došli francuski brodovi, jer bi dubrovačko brodolje bilo pošteđeno. Samo neka vlada bude vrlo oprezna i ne dade ponovno razlog neprijateljstvu Francuske, umirivali su dubrovačkog izaslanika dotični inozemni diplomati.⁶⁵

Premda se spor s Francuskom bližio kraju ipak, *bez jamstva bilo kojeg pravnog dokumenta*, dolazak francuskih lađa u Jadran, pogotovu u dubrovačkim teritorijalnim vodama, izazivao je snažan dojam na suvremenike i očevice. Tako je u lipnju god. 1706. jedan sporadični događaj prilično uzbudio Dubrovčane. Naime, uz same gradske zidine, na morskom prostoru između tvrđava Bokara i Lovrjenca, videna je *francuska filjuga* koju je jedna manja venecijanska plovna jedinica nastojala izvući na otvoreno more. Prema iskazu očevidaca došlo je i do pucnjave.⁶⁶

Stalnim inzistiranjem na svojoj nevinosti i neutralnosti, uz stanovite preporuke francuskoga konzula u Dubrovniku S. Freschija koji se na licu mjesta mogao uvjeriti u ispravnost ponašanja Dubrovčana, Francuska je postala mnogo popustljivija. Kao rezultat toga francuski je kralj Luj XIV. posredstvom ministra mornarice pisao svojem predstavniku u Dubrovniku 5. V. 1706. kako će Republika u slučaju ustrajnog pridržavanja neutralnosti, od koje se bila udaljila početkom rata, biti tretirana kao ranije, dakle, neće se smatrati neprijateljem. O tome izmijenjenom stavu dobit će detaljnije upute kako bi se znao ravnati. O dokinuću edikta dubrovačka je vlada bila višekratno upozoravana od svojih

⁶⁴ *Isprave i akti*, 18. st. – 179.3334, br. 17, 19, 21.

⁶⁵ *Isto*, br. 20, 22, 24.

⁶⁶ *Isto*, 18. st. – 181.¹ 3346, br. 46.

predstavnik u inozemstvu i prije, pri čemu je posebice pridonosio španjolski ambasador u Veneciji. O svemu su senatori na diplomatski taktičan način upozoravali bečki dvor.⁶⁷

Po svemu sudeći dubrovačke vlasti ipak nisu bile službeno obaviještene o dokinuću neprijateljstva Francuske, a prema arhivskim dokumentima nije ih informirao ni domaći francuski konzul. Vijest su dobile iz Venecije. Zbog toga su se obraćali senatori više puta na razne strane kako bi doznali što precizniji sadržaj. Ipak su bili svjesni da se razmirice s moćnom Francuskom primiču kraju. Stoga su naložili Buniću da se iz Mletaka uskoro vrati u zavičaj, što je ovaj neko vrijeme formalistički odbijao. Sve poslove oko daljnjeg dokinuća spora imao je prepustiti dubrovačkom predstavniku Cremoni. Doduše, isticali su vijećnici kako to tobože nije službeni opoziv, već da je primoran vratiti se poradi prijekih privatnih poslova.⁶⁸

Nakon što su dobili prešutnu zadovoljštinu u sukobu s Francuskom, senatori su ustrajno htjeli ishoditi *pismenu potvrdu o opozivu edikta o neprijateljstvu*. Senat se obraćao opetovano više puta na razne strane kako bi postigao čvrsto jamstvo. Odredišta su bila: Venecija, Rim i Napulj.

Španjolski i francuski ambasador u gradu laguna, kojima su tijekom rata bile upućivane mnoge zamolbe dubrovačke vlade i bile usmjerene glavne akcije dubrovačke diplomacije, bili su bitni i najznačajniji posrednici u nametnutom sporu. Premda su oscilirali u raspoloženjima spram Dubrovnika, objektivno su savjetima dubrovačkim predstavnicima postupno privodili razrješenju nesuglasica. Kad su se osjećali neefikasima sugerirali su dubrovačkim vlastima da upute u Pariz specijalnog izaslanika – ambasadora, koji bi na licu mjesta mogao bolje izgładiti spor. I doista, senat je izabrao uglednoga Luku Junija Sorkočevića za tu delikatnu misiju, ali je poradi financijskih razloga odustao od tog skupog nauma. Te je godine isticala obveza plaćanja trogodišnjeg tributa Turcima, pa bi daleko putovanje osiromašilo ionako skromnu blagajnu. Uz to bi specijalno poslanstvo u Francusku moglo proizvesti loš utisak u Beču. Vlada im je zdušno zahvaljivala na svemu učinjenom za Republiku, ufajući se u daljnje razgovore.⁶⁹

Vijećnici su s mnogo komplimeneta odali priznanje duždu Venecije za posredovanje u prilog Dubrovniku, pogotovu za djelatnost mletačkog poslanika u francuskoj metropoli. Nadali su se kako će i nadalje raditi na poslovima oko sređivanja odnošaja Dubrovnika s Francuskom. Senatori su posve prirodno smatrali *Serenissimu* odgovornom za mirnu plovidbu Jadranom. I ovoga puta, uz zahvale, tužili su se na pljačke u dubrovačkim vodama u ovome ratu.⁷⁰

Vlada se višekratno obraćala u Rim, očekujući odgovore u svoj prilog. Nadala se efikasnosti takova moćna zagovaratelja kao što je bio papa. Inzistirala je na *pismenom, dakle službenom opozivu edikta o neprijateljstvu*, koji je po njoj trebao isposlovati papinski nuncij u Parizu. Odgovore, makar i utješne, Republika nije dobivala.⁷¹

⁶⁷ J. Radonić: n. dj., 33; *Lett. Pon.*, knj. 43, 173 – ‘; v. i bilj. 65.

⁶⁸ *Lett. Pon.*, knj. 43, 183’, 184 – 186, 194’, 203 – 205.

⁶⁹ *Lett. Pon.*, knj. 43, 221’, 223 – 224’, 232’; *Isprave i akti*, 18. st. – 3389/V, br. 4 (Pisma knezova, kancelara i ostalih predstavnika države od 1700. do 1720.); *Lett. Pon.*, knj. 43, 165’, 168’ – 169, 176 (o slanju izaslanika u Pariz).

⁷⁰ *Lett. Pon.*, knj. 43, 193 – 194, 210 – ‘; Š. Ljubić: Poslanice dubrovačke na mletačku republiku. *Starine JAZU*, knj. XV, 1883, 66 – 67.

⁷¹ *Lett. Pon.*, knj. 43, 182’, 192’, 205’, 222.

I posredstvom Napulja dubrovačke su vlasti nastojale ishoditi od francuskog dvora opoziv edikta. Velike i ushitne zahvale bile su upućivane vrhovima Napuljskog kraljevstva s posebitim iskazima štovanja Francuske. Nakon brojnih objašnjenja i zagovora, dokazujući svoju pravednost, ipak je konačno vicekralj upravio dopise francuskom i španjolskom vladaru u prilog Dubrovnika. No, prigovori na račun Dubrovčana i nadalje su stizali. Kao što je Republika u proteklim ratnim zbivanjima u tome regionu zastalno bila optuživana i sada su joj spočitavali da daje svoju zastavu neprijateljima. Dakako, senatori su to energično opovrgavali.⁷²

Unatoč znatnim diplomatskim posredovanjima provedba izmjene francuskog stava spram Dubrovnika i nadalje je zapinjala. Izdavanje valjanoga dokumenta koji bi imao trajniju vrijednost i praktičku svrhovitost je izostalo. Zbog toga se vijećnici obraćaju 12. studenoga 1706. god. izravno Luju XIV. da opozove naredbe izdane prošle godine. Francuski kralj ipak nije *nikada službeno opozvao odredbu* protiv dubrovačkih brodova, već je zapravo samo dao *preporuku* putem ministra mornarice da se dokine neprijateljstvo prema Dubrovačkoj Republici. Takovo nedefinirano pravno stanje ponovno će postati aktualno u vrijeme sklapanja mirovnih ugovora na završetku rata, u Utrechtu 1713. god. i Rastattu 1714. god, kada su Dubrovčani potraživali od Austrije da uđe *poseban član*, odnosno *klauzula* o neutralnosti Dubrovnika. Očigledno, velike sile nisu se obazirale na malenu jadransku republiku, tako da ona nije mogla pretendirati, barem u to vrijeme, na neki ravnopravniji tretman u europskim razmjerima.⁷³

Dubrovnik je ipak time prebrodio najveću opasnost, našavši se ne direktno u breši ratnih zbivanja, već ozbiljno dotaknut u pokrajnim događajima koji su se odvijali izvan glavnih bojišta. Skučen u svojoj nemoći, silom prilika uvučen u trvenja moćnika, maleni se grad morao othrvavati obostranim prijetnjama lukavom diplomatskom umješnošću. Motreći iz prikrajka međunarodna zbivanja i sukobe europskih čimbenika, s isključivom nakanom da njegovi svakodnevni interesi ne budu slučajno ugroženi, nerijetko je mimo svoje volje bio upleten u razne sporadične kombinacije moćnih država. Velesile tadašnje Europe, usprkos mjestimičnim intervencijama pogibeljnim za uspješno brođenje malene državnice, više kao izričaj ponosa velikih, uz neke svoje interese, gotovo uvijek su imale razumijevanja za daljnju opstojnost Republike. Epizode s francuskim lađama i Senjanima poprimile su za Dubrovnik velike razmjere, dok su u okviru općih događaja *rata za španjolsko nasljeđe* bile tek mali događaj.

Stanje se stubokom promijenilo kada je slijedeće godine Napuljsko kraljevstvo došlo pod vlast Habsburgovaca, zapravo Austrije. Opasnost od francuskih prepada na moru, pogotovu na Jadranu gdje se i odvijala tadašnja glavna pomorsko-trgovačka djelatnost Dubrovnika, bila je poprilično dokinuta. Republika se u novim rasporedima i odnosima bolje snalazila s već prokušanim antišambiranjima u Napulju i Beču za zaštitu svojih životnih potreba.

III.

Upad austrijske vojske u Napuljsko kraljevstvo i preuzimanje vlasti snažne carevine nad tim širim područjem godine 1707. označilo je bitno novu dionicu u sklopu ratnih zbivanja, s vidnijim posljedicama na opće tijekove. Na čuđenje Europe, burbonsko gospod-

⁷² *Lett. Pon.*, knj. 43, 177 – 178, 201 – 202; *Isprave i akti*, 18. st. – 130.3169, br. 48; v. i bilj. 50.

⁷³ *J. Radonić*: n. dj., 39; da su i dalje bile prisutne intrige Francuza protiv Dubrovnika i da je dubrovačka vlada brižno pratila kretanje svojih brodova i sigurnost plovidbe Jadranom usp. *Cons. Rog.*, knj. 141, 6 – 7; *Lett. Pon.*, knj. 43, 222, 224; *isto*, knj. 44, 1' – 4.

stvo u južnoj Italiji nevjerojatno je brzo bilo srušeno. Premda je zemlja bila iscrpljena lošim španjolskim gospodarenjem i nije mogla podnijeti što se od nje očekivalo i zahtijevalo, ipak je *posjedovanje južne Italije* tada, kada je i Milano ponovno dobiven, bilo od velike važnosti za Austriju. Glavni cilj carske politike od početka rata – vlast nad španjolskim područjima Italije – bio je postignut. Dakako da se to odražavalo na vanjsku politiku i na gospodarski položaj Dubrovačke Republike. Zauzimanjem važnog uporišta Austrija je mogla uspostaviti jaču kontrolu nad plovidbenim kretanjima Jadranom, pa je i opasnost od francuskog korsarenja bila znatno umanjena. Istodobno i prepadi Senjana do završetka rata također su se sveli na minimum. Španjolsko- francuski utjecaj u regionima za koje je Dubrovnik bio privredno jako povezan prešao je, dakle, u nadležstvo njegova pokrovitelja.⁷⁴

Senat je zdušno pozdravio ulazak austrijskih trupa u Napulj. Čestitao je pompozniim riječima na tim velikim uspjesima monarhu Josipu I. Austrijski car je te izričaje s respektom prihvatio, obećavši jamstvo pokroviteljstva nad Dubrovnikom.⁷⁵

Djelotvorna mogućnost dubrovačkih vlasti bila je time dostatno olakšana. Do kraja europskog sukoba malena državica više nije dolazila u opasnost da bude izravno ugrožena. Bilo je, doduše, sporadičnih incidenata na moru i ponešto na istočnom dijelu kopna, ali bez većih posljedica na međunarodne odnose i ekonomsku politiku. Aktivnost Dubrovnika isključivo je usredotočena na upornom nastojanju promicanja financijskih i gospodarskih sastavnica, te uvrštavanje zasebnog tretmana u mirovnim pregovorima i ugovorima. Vlada se i nadalje zastalno zanimala za razvitak ratnih operacija na europskim bojištima putem svojih inozemnih predstavnika, glavnih dostavljača vijesti.

Briga oko redovitih prihoda od pologa dobrotvornih ustanova i privatnika u javnim bankama Napulja, stjecanje dobiti od raznih zakupnina u dotičnom kraljevstvu, nesmetana dobava živežnih namirnica, posebice žita i ulja, potražba carinskih olakšica glavni su čimbenici u intervencijama dubrovačkih vlasti.

U Napuljskom kraljevstvu postojali su i bili poznati tzv. *Arrendamenti* (zakupnine), koje su tvorile razne udružbe i zavodi, o čemu smo ranije nešto kazali. To su bile svojevrsne zaklade s tendencijom stalnoga rasta u 18. stoljeću. S prihodima od glavnica tih pologa Dubrovčani su nakon potresa godine 1667. obnavljali svoj porušeni grad i isplaćivali trogodišnji tribut Turcima. Općenito je bila izražena stalna težnja dubrovačkih predstavnika (vlade i privatnika) da ishode olakšice pri državnom oporezivanju dotičnih zaklada u raznim mjestima i da utjeraju redovite prihode.⁷⁶

⁷⁴ O tome opća literatura: *A. di Vittorio*: Gli Austriaci e il Regno di Napoli (1707 – 1734). Le finanze pubbliche, Napoli, 1968; *isti*: Gli Austriaci e il Regno di Napoli (1707 – 1734). Ideologia e politica di sviluppo, Napoli, 1973; *L. Marini*: Il mezzogiorno d'Italia di fronte a Vienna e a Roma (1707 – 1734). *Annuario dell'istituto storico italiano per l'età moderna e contemporanea*, Roma, 1953, V, 3 – 69; *G. Faniccia*: Puglia asburgica (1707 – 1734). *Annali della Facoltà di Economia e Commercio della Università di Bari*, Bari, 1990, Nuova Serie, XXXIX, 73 – 146; *H. Benedikt*: Das Königreich Neapel unter Kaiser Karl VI, Wien – Leipzig, 1927; u širem kontekstu i *A. Wandruszka*: Österreich und Italien im 18. Jahrhundert, Wien, 1963.

⁷⁵ *Lett. Pon.*, knj.44, 45 – ', 45' – 46; *Isprave i akti*, 18. st. – fasc. I, br. 240 (pismo Josipa I.)

⁷⁶ O tome usp.: *I. Mitić*: O političko- ekonomskim vezama Dubrovnika i Napulja. *Pomorski zbornik*, knj. 7, Zadar, 1969, 485 – 504; *isti*: Prilog proučavanju odnosa Napuljske kraljevine – Kraljevstva dviju Sicilija i Dubrovačke Republike od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća. *Radovi Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu*, 19, 1986, 101 – 132; *V. Ivančević*: Dubrovački novčani polozi u inozemstvu pred pad Republike. *Analiz historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku*, XIII – XIV, 1976, 147 – 165 passim; *A. di Vittorio*: Gli investimenti finanziari ragusei in Italia

Ratno stanje i nesređene financijske prilike u Napuljskom kraljevstvu nakon odlaska Španjolaca francuske orijentacije nalagale su novim vlastima provedbu sanacionih mjera. Izdale su naredbu o blokiranju novčanih pologa stranaca. Tim mjerama bili su obuhvaćeni i Napolitanci koji nisu živjeli u matičnome kraju, čak i oni kojima je bilo dopušteno ubirati polovicu prihoda u sličnim zgodama, među koje su spadali i Dubrovčani. Uz to je zbog opskrbe vojske i općenita stanja dopuštenje izvoza živežnih namirnica, poglavito žita, bilo ograničeno na najmanju količinu.

Dubrovačka je vlada nominalno uvažavala postupke nove vlasti, ali je smatrala da Republika mora biti izuzeta od takovih mjera, jer su dubrovački interesi nerazdvojni od španjolskih i austrijskih. Senatori su pogotovu isticali kako je Dubrovnik uvijek bio smatran članom Španjolske, odnosno Napuljskog kraljevstva, kao što su i dubrovački »nacionali« uvijek bili tretirani kao i napuljski.

Za osiromašenu jadransku državicu, koja je još osjećala posljedice velikog potresa i koja je upravo tada bila u pozamašnim poslovima oko izgradnje većih građevina – posebice nove katedrale i netom izgorjele crkve svoga parca Sv. Vlaha – svaki prispjeli novac u prazne škrabice njene blagajne bio je prijeko potrebit. Tim više što je kopnena trgovina bila posve u zamiranju, a pomorstvo u osjetnoj krizi, na najnižoj razini tijekom stoljetna postojanja.

Vijećnici su majestetičnim tonom upućivali pisma vlastima u Napulju s isticanjem »preslavne kuće austrijske«. Dubrovački zastupnik Giovanni Ardia zdušno se zalagao kako bi za svoje naredbodavce ishodio povlastice. Višekratno je antišambirirao kod vicekralja i ministara. Uspio je isposlovati oprost zabrane za polovicu prihoda od poznate dubrovačke dobrotvorne zaklade *Blago djelo* (*Opera pia*). S time senatori u biti nisu bili zadovoljni, premda ih je Ardia uvjeravao da to nikome od stranaca nije uspjelo. Time je zaključena prva faza dubrovačkih akcija u Napulju.⁷⁷

Težište djelatnosti dubrovačkih vlasti u tome prevažnom poslu od tada se prebacuje u Beč, shodno i preporukama njihova predstavnika u Napulju. Vlada se tako obratila caru Josipu I. (primjerice 3.III. 1708.) da pomogne i zagovara interese Republike u Napulju, zapravo da naredi tamošnjem vicekralju *Conte di Daun* provedbu dubrovačkih zahtjeva. Vijećnici su opetovano isticali kako Republika živi u sjeni Njegova Carskog Veličanstva, što se doduše uklapalo u reorijentaciju dubrovačke politike od uzmaca Turaka pod Bečom i ugovora s Austrijom 1684, odnosno obnove višegradskoga sporazuma s hrvatsko-ugarskim kraljevstvom iz godine 1358. Dubrovčani su tražili priznavanje povlastica za godišnju isporuku žita u iznosu od 500 carra i potpuni prihod od svojih pologa (tzv. Monti). Potvrdu slične naravi prijašnjega austrijskog monarha Leopolda I. napuljske vlasti su tada smatrale nevažecom. Nakon niza zamolbi dubrovački predstavnik u Beču Pallazuolo zadobio je ipak naklonost bečkoga dvora. Izdana su bila dva autentična carska pisma vicekraljevima Daun i Grimani od 16.V. i 25.VIII. 1708, koja uz opće izričaje preporuke donose i neke vrste odredbi o zaštiti dubrovačkih interesa u Napulju. U tim dokumentima potvrđivala se odanost i stalna vjernost malene države habsburškoj vladarskoj kući, Španjolskoj i Napulju, kao i općenito pravilno držanje Dubrovačke Republike u svekolikim (ratnim) zbivanjima.

tra XVI e XVIII secolo. *Studi in memoria di Federigo Malis*, IV, Napoli, 1978, 309 – 347 passim; *L. de Rossa*: *Studi sugli arrendamenti del Regno di Napoli. Aspetti della ricchezza mobiliare nel Mezzogiorno Continentale* (1648 – 1806), Napoli, 1958; *M. Foretić*: *Dubrovnik u vrijeme austrijsko-turskog rata (1736 – 1739). Anali zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku*, XXI, 1983 (1985), 29 – 30.

⁷⁷ *A. di Vittorio*: *Gli Austriaci e il Regno di Napoli (1707 – 1734). Le finanze pubbliche*, Napoli, 1969, passim; *Lett. Pon.*, knj. 44, 52 – 53, 61' – 62; 78 – 79; *Isprave i akti*, 18. st. – 3169, br. 55, 56, 58, 59, 61; *A. di Vittorio*: *Gli investimenti finanziari ragusei in Italia... (v. bilj. 76)*.

Napuljske su vlasti ipak ustrajno oklijevale u prihvaćanju dubrovačkih argumenata, smatrajući da je carski zagovor suviše uopćen. Stoga su brižni vijećnici i nadalje upućivali svoga bečkog agenta da utječe na dvorske krugove kako bi se udovoljilo dubrovačkim potražbama.⁷⁸

Budući da je Napuljsko kraljevstvo pod Austrijom priznalo Karla III. habsburškog za legitimnog vladara Španjolske, prema ustaljenim običajima i državno-pravnim uzancama imao je dotičnik još uvijek ingerencije nad tim prostranim područjem. To priznanje izazvalo je suprotnu stranu, kojoj se sada pridružio i papa. Klement XI. nije priznao Karla III. za španjolskog kralja Napulja tako da je došlo do pravoga rata između carstva i papstva 1708. – 1709. Dubrovčani su morali voditi računa o toj činjenici. Ipak je odnošaj Republike spram Španjolske od tada potpunoma u znaku podrške austrijske politike, mada su izravne veze s tom zemljom u to vrijeme bile neznatne. Ogleдалe su se isključivo u zagovaranju stvari u Napulju, sve do definitivnog odlaska Karla III. godine 1711. za novog austrijskog cara.

Senatori su već na početku promjena prilika 1707. uz barokno kićene komplimente iskazivali vjernost tome vladaru, prizivajući se na staro pokroviteljstvo i tradicionalne privilegije koje je uživao Dubrovnik u Napuljskom kraljevstvu od španjolskih kraljeva, više puta obnavljanima i ponovno potvrđivanima.

Mjeru opreza u okviru novih okolnosti vijećnici su pokazali odlukom kojom se nitko u Dubrovniku ne smije prihvatiti dužnosti španjolskog konzula niti poraditi na tome da to postane za vrijeme ovoga rata. Predviđena je vrlo stroga kazna: zapljena svih dobara i izgnanstvo iz Republike. S time je upoznat pretendent M. Ohmučević. Krajem 1708. ta je zabrana dokinuta, a nije prošao prijedlog da nitko od Dubrovčana ne smije biti konzulom bilo koje države.

Kada su potvrde povlastica zapele, dubrovačka se vlada nanovo obratila Karlu III. i ambasadoru Austrije u Barceloni knezu Molesu da s najvišega mjesta preporuča dubrovačke interese. Pri tome je zagovorom Pallazuola u Beču izravno posredovao Josip I. 1. IX. 1708. To je znatno pomoglo, pa je Karlo III. u dalekoj Barceloni potvrdio 22. IX. 1709. Dubrovčanima sve ovlasti i pravice koje su ranije dobivali. Pismom je naredio vicekralju Grimaniju »*da se normalno održavaju i ispunjavaju u Napuljskome kraljevstvu povlastice i privilegije koje je u prošlosti uživala Dubrovačka Republika, imajući na umu časnu uglađenost i revnost koje je dotična Republika očitovala u svim prilikama spram primljenih zaštita od Slavne kuće.*« Štoviše, naglašavao je kako »*mu je dopala dužnost, da u okviru pokroviteljstva koje su oduvijek obnašali Kraljevi, moji prethodnici, naredim da se potvrđuju sve privilegije i ostali proistekli učinci koje je Republika uživala u prošlosti u tom kraljevstvu i to zbog posebitih i pravednih razloga. To isto također očituje moja volja.*« (prev. sa španjolskog).⁷⁹

⁷⁸ *Cons. Rog.*, knj. 141, 109', 113; *Lett. Pon.*, knj. 44, 79' – 84, 114', 116' – 117', 122; *Isprave i akti*, 18. st. – 60.3099, br. 167 – 169, 171, 172, 178 – 180, 183, 215, 219, 221, 224; *isto*, 18. st. – 130.3169, br. 62; o teškoćama financijskog stanja Austrije u to doba usp. *A. di Vittorio*: Un capitolo di storia bancaria europea: i banchi pubblici e il finanziamento dello stato absburgico agli inizi del '700. *Rassegna Economica*, XXXVIII, 1979, br. 4, 903 – 936.

⁷⁹ *Cons. Rog.*, knj. 141, 27', 210', 220, 220'; *Lett. Pon.*, knj. 44, 45 – 48', 127' – 128, 131 – 132', 133', 139, 141 – 142, 147; *Isprave i akti*, 18. st. – 130.3169, br. 23; *J. Radonić*: n. dj., 69 – 70; *Đ. Körbler*: Dubrovačka republika i zapadno evropske države. Veze Dubrovnik s Napuljem, Sicilijom, Francuskom i Španjolskom. *Rad JAZU*, knj. 214, 1916, 250 – 251; *Isprave i akti*, 18. st. – 164.3213, Dokumenti o odnosima s agenturom i konzulatom kraljevine dviju Sicilija u Dubrovniku, br. 3; o španjolskom konzulu u Dubrovniku *Cons. Rog.*, knj. 141, 145', 228 – '.

Takovom doista valjanom preporukom – naredbom ipak nisu bile dokinute dileme napuljskih vlasti, koje su i nadalje zatezale u provedbi autoritativnih odredbi. U tu svrhu u Napulj odlazi specijalni izaslanik Kristofor Vlajki 26. I. 1710. kako bi se potvrde dubrovačkih privilegija provele u djelo. Nešto ranije (22. VI. 1709.) u senatu nije prošao prijedlog da se s istom nakanom uputi Savino Franjo Ranjina. Istodobno je vlada imenovala u tom važnom središtu ponovno konzula Mata Barabića. Ta služba je ukinuta sredinom 17. stoljeća. Prvi pokušaj ponovne uspostave također nije prošao.

Misiju Vlajkija senatori su opskrbili starim ispravama Filipa III. iz godina 1608. i 1623. s potvrđama privilegija predšasnika, kao i Karla II. iz 1668. u sličnome duhu. Dubrovački je predstavnik uz mnoga zagovaranja i uvjeravanja konačno ishodio 25. IV. 1710. *dokument* koji je predstavljao potvrdu privilegija i to isključivo za novčane pologe. Time je boravak K. Vlajkija bio okončan.⁸⁰

No stalna godišnja isporuka žita i dalje je zapinjala. Ipak je dubrovačka vlada postupno uspijevala zadobivati sve veću količinu raznim taktičkim ophodnjima, što je bila česta pojava u odnošajima s Napuljskim kraljevstvom. Dubrovnik je oskudijevao tom važnom namirnicom i upravo je prekomorski susjed Apulija bio glavni dobavljač toga prehrambenog artikla. Zagovaratelj dubrovačkih interesa Ardia višekratno je javljao o delikatnosti posla s obzirom na tadašnje ratne neprilike. Vijećnici su ustrajno i uporno isticali povezanost dubrovačkih stvari u Napulju s Austrijom i ovisnost Republike od habsburške moćnice. I Austriji je poradi međunarodnih okolnosti bilo prijeko potrebno žito iz njezina novog posjeda, posebice zbog gubljenja pozicija u Španjolskoj, gdje se predviđao skori kraj.

Usprkos izričitoj zapovijedi vicekralja Napulja da se uslijed nestašice žito ne smije izvoziti, nakon mnogih umilnih zagovaranja Dubrovniku je 25. IV. 1711. odobrena dostava od 200 carra godišnje s naknadnom preinakom na 300 carra. Senatori su time bili djelomično zadovoljni, pa su poduzimali akcije za dobavu još 200 carra, što bi zapravo bilo potpuno ispunjenje obveze prema uobičajenim dubrovačkim privilegijama, tj. 500 cara godišnje. Konačno su napuljske vlasti godine 1713, odnosno 1714, pri završetku ratnih zbivanja i sklapanju mirovnih ugovora, praktički udovoljile zamolbama Dubrovčana.⁸¹

Istodobno su u Dubrovniku bili vrlo zainteresirani za dinastičke promjene nakon smrti Josipa I. 1711. god. Uz izraze sućuti i preporuke za daljnju zaštitu i pokroviteljstvo nad Dubrovnikom, senatori se na više strana zanimaju za izbor cara, nastavak rata i mirovne inicijative, za nasljedne zemlje kuće austrijske. Zbog hitnosti i važnosti zadataka od svibnja godine 1711. do ožujka 1712. posebne lađe i brze filjuge hitale su iz Dubrovnika put Rijeke i natrag kako bi dostava i primitak pošte iz austrijske prijestolnice tekli što efikasnije. Dodatne poslove, uz stalnog agenta u Beču, obavljao je i Franjo Sigismund Gundulić, Dubrovčanin, afirmiran u habsburškoj službi. Neke određene upute nisu dobivali, već isključivo naloge za pribavu svježih vijesti o novome vladaru, o raspoloženju i rasporedu snaga u Europi te produžetku ratnih operacija. Zastupnik Pallazuolo je vijećnike obilato i promptno obavještavao o mnogim relevantnim stvarima tadašnje političke zbilje.

⁸⁰ *Let. Pon.*, knj. 44, 213' – 214', 217 – 218, 234' – 235, 242, 245; *Isprave i akti*, Dopisivanje Kristofora Vlajkija iz Napulja, 18. st. – 158.3197, br. 7 – 10; *isto*, Dopisivanje Mate Barabića, dubrovačkog konzula u Napulju, 18. st. – 75.3114, br. 2, 3; *isto*, 18. st. – 130.3169, br. 71 – usp. *I. Mitić*: Konzularna služba staroga Dubrovnika, Dubrovnik, 1973, 66; *Cons. Rog.*, knj. 141, 87 – ', 105 – 106.

⁸¹ *Let. Pon.*, knj. 44, 232' – 234, 242 – ', 245 – 246, 256'; knj. 45, 6 – 8', 12 – ', 27 – ', 28 – ', 70' – 72; knj. 46, 6 – 7', 9', 22 – 23', 45', 46' – 47'; *Isprave i akti*, 18. st. – 130.3169, br. 72 – 76, 78 – 79, 90, 93 – 94, 99.

Kad je konačno Karlo III, brat Josipa I, nakon iznenadne smrti potonjega izabran za austrijskoga cara kao Karlo VI, za što su bili i novi saveznici Engleska i Španjolska te papa, koji su time htjeli odstraniti Habsburgovce s Pirinejskog poluotoka, dubrovačka vlada je čak mislila poslati specijalnoga izaslanika u Beč. Trebao se u ime Republike pokloniti novome monarhu i izreći mu vjernost. To se ipak nije zbio, pa su stupanje na prijestolje vijećnici popratili odašiljanjem pisama Karlu VI, njegovoj ženi – carici i carici majci uz ushitne riječi s prizivom na staro pokroviteljstvo. Car je dubrovačkog stalnog predstavnika u Beču srdačno primio i u audijenciji pohvalno se izražavao o njegovim poslodavcima. Namijenio je Republici čvrsta jamstva naklonosti, zaštite i okrilja (*propensione, grazia e protezione*).⁸²

Takav prijateljski stav dosta je pomogao Dubrovčanima u zadobivanju olakšica u Napuljskome kraljevstvu. Ogledale su se višestruko: u slobodnoj trgovini, u nesmetanoj pribavi ulja, soli i drugih potrebitina, u oprostima od uobičajenih poreza, carina i lučkih pristojbi, u mukotrpnim nastojanjima dobivanja prihoda od brojnih kapitala. Te povlastice načelno su bile zajamčene s nepovredivostima drevnih prava i posjeda Republike u toj oblasti. Iz mnoštva arhivskih vrela doznajemo o upornim zagovaranjima dubrovačkih vlasti kako bi ishodile potvrde privilegija u raznim mjestima napuljskih pokrajina, ponajvećma u Apuliji gdje je bilo niz konzulata. Štoviše, vijećnici su inzistirali na jamstvima i za budućnost.

Pri tome je uvoz soli imao posebno značenje. Kao važan predmet trgovine i proizvodnje u Dubrovačkoj Republici dotični artikl donosio je poprilične dobiti. Država sa zasebnim Solnim uredom ustrajno se upinjala da joj se taj probitak ne umanjí ili ugrozi. Nabave soli iz Napuljskoga kraljevstva u vrijeme rata za španjolsku baštinu su obilne, popraćene nekim specifičnostima. Mnogi dubrovački brodovi su zaposleni u tim prijevozima, često i za austrijsko primorje, o čemu je već ranije bilo govora u ovome radu. Kadšto su se deklarirali u suglasnosti s dubrovačkim vlastima kao da je roba namijenjena matičnoj zemlji. Dio dobiti namijenjen je bio Solnome uredu u Dubrovniku. U međunarodnoj trgovini to je shvaćeno kao kontraband, pa se odustalo od takove prakse.

Uz završetak ratnih zbivanja i u jeku mirovnih pregovora senatori su posebice naglašavali važnost potpunoga pritjecanja novčanih sredstava od pologa Republike i uloženi kapitala u razna poduzeća – zakupnine. Nakon zaključenja mira zahtijevali su nadoknadu od oduzetih iznosa. Prema njihovom tumačenju to je zapravo bila posudba izvršena naredbom napuljskih vicekraljeva. Prizivali su se vijećnici na sličan slučaj u vrijeme rata za Siciliju, koji je trajao samo tri godine, kada su poslije njegova isteka odredbom Karla II. 1679. bili povraćeni zadržani dubrovački prihodi u iznosu od 40000 reala. Kako bi se trajnije osigurala vlada je tražila da ubuduće Dubrovčani ostaju pošteđeni od bilo kojega poreza i da se njihovi polozi tretiraju kao napuljski, odnosno kao *pripadnika austrijskoga carstva*. Dubrovački agent u Beču radio je na tome s djelomičnim uspjehom. Naime, nakon gubitka Španjolske i njena prelaska pod francuski patronat, mnoge pristaše Austrije pobjegle su u Napuljsko kraljevstvo, u Milano, Beč i Sardiniju. Dodiđeljene su im pripo-

⁸² *Cons. Rog.*, knj. 143, 113', 117', 196', 214; *Lett. Pon.*, knj. 45, 72 – 73, 79' – 80, 92 – 95', 96, 97' – 98, 114' – 115', 118 – 120', 140' – 142, 145 – 146'; *Isprave i akti*, Pisma baruna G.C. Pallazuola, agenta u Beču, 18. st. – 61.3100, br. 2 – 48 (1711. – 1712. god.); Karlo VI. se ipak nije sasvim odrekao pretenzija na španjolsku krunu (usp. primjerice: *P.M. Voltes Bou: Une nouvelle interprétation de la prétention de l'empereur Charles VI d'Autriche à la Couronne d'Espagne. Veröffentlichungen des Verbandes Österreichischer Geschichtsvereine*, Wien, 1957, sv. 11, 75 – 78), o čemu je, donekle, Dubrovnik vodio računa. Carica je ostala u Barceloni i napustila Kataloniju tek krajem ožujka 1713. Tada je uslijedilo i definitivno povlačenje habsburških trupa. (v. citirana pisma Pallazuola, br. 61 – 63, 67, 69)

moći od dobiti sekvestriranih dobara, među kojima su po svemu sudeći bila i dubrovačka. Dodatne teškoće su izbile i zbog toga što su te stvari prešle u nadležnost novoformljenog, tzv. španjolskog savjeta.⁸³

Navedena nastojanja i briga bile su prevažne sastavnice fiskalne politike Dubrovnika u to doba, kada se strožim nadzorom državnih rizničara prikupljao novac za obnovu Grada, za uzdržavanje raznih ustanova (crkve, samostani i druge dobrotvornosti), za javne službe sve do onih diplomatskih i vojničkih.

*

Kad je 1707. poduzeta ratna ekspedicija protiv Toulona, luke francuske ratne mornarice i značajnog uporišta francuske prevlasti na Mediteranu, izgledalo je da će biti sasvim dokinuta opasnost od francuskih korsara na Jadranu. Tim više što je i južna Italija bila pod kontrolom austrijske vlasti. Ipak, i u ovome vremenskom odsječku izvršeno je niz prepada francuskih brodova. Dubrovačka je vlada poduzimala stanovite predostrožnosti, ali očigledno nije mogla efikasno sprečavati upade na svoj teritorij, pogotovu u morska područja. Tih godina senatori su višekratno donosili odluke o posebnom čuvanju dubrovačke luke i određenih dijelova svoje države, što se zbivalo i ranije u sličnim prilikama. Senat je 1707. upozorio francuskog konzula da Francuzi u Lazaretima zbog opasnosti što prije otidu sa svojom lađom. U dubrovačkim dokumentima zabilježeno je nekoliko izravnih izgreda. U rujnu 1707. kraj Bara francuski brod i tartana zaplijenile su venecijansko plovilo s robom. Godine 1708. dvije francuske tartane, koje su inače vijale denovešku zastavu, presrele su i opljačkale kraj Monte S. Angela dubrovačku lađu na putu iz Barlette u matičnu luku.

U jeku razmirica između Francuske i Venecije tijekom 1710. i 1711, kada su ambasadori dviju zemalja obostrano napustili svoja mjesta, uslijedile su zapljene mnogih mletačkih lađa. O tome su dolazile svježije vijesti od dubrovačkih pomoraca. Čini se da ni Dubrovčani nisu bili pošteđeni. Godine 1711. Francuzi su konfiscirali brod kapetana Braillija s Lopuda i sav teret. Izrijeком su naveli da su to učinili jer je pripadnik Dubrovačana, a oni su neprijatelji Francuske. Tada je vlada dobivala učestale obavijesti od lokalnih vlasti Lastova, Mljeta, posebice Trstenice (Orebića), Šipana, Lopuda i Cavtata o ulasku francuskih brodova u Jadran, štoviše o njihovu kretanju u dubrovačkim vodama. Kolale su precizirane vijesti kako će stići dvije, tri ili četiri fregate sa 60 topova, spremne za pljačku i otimačinu brodova bilo koje države, pogotovu venecijanskih ali i dubrovačkih. I godine 1712. jedna francuska tartana u Moluntskome zaljevu bila je umiješana u pljačku. Senatori su istodobno naoružali dvije filjuge da bi ubrzo naredbu opozvali. Po svemu sudeći, ipak većih prepada nije bilo, jer diplomacija ništa određenije nije poduzimala, kao što je to bilo u direktnom ugrožavanju Republike u ranijim godištima ovoga rata.

⁸³ *Lett. Pon.*, knj. 46, 1 – 2, 7, 8 – 9, 10 – 12'; slobodna trgovina: *isto*, knj. 45, 70 – ' , 147' – 149'; *Isprave i akti*, 18. st. – 78.3117, br. 188, 220; ulje: *Lett. Pon.*, knj. 45, 236 – 237, 241; *Isprave i akti*, 18. st. – 130.3169, br. 89; lučke pristojbe: *Lett. Pon.*, knj. 44, 246'; za sol: v. studioznu raspravu *A. di Vittorio: Il ruolo del sale nella ripresa economica ragusea del XVIII secolo. Sale e saline nell'Adriatico (secc. XV – XX). Atti del Convegno Internazionale*, Napoli, 1981, 291 – 308 – tabela: Importazione di sale a Ragusa tra la fine del XVII secolo e gli inizi del XIX, 298; *V. Ivančević*, n.dj. (v. bilj. 16); *Cons. Rog.*, knj.143, 224' – 225'; *Isprave i akti*, 18. st. – 3092, br. 18; *isto*, Dopisi i izvještaji iz države god. 1711, 18. st. – 181⁵ (18).3346, br. 167; za prihode od kapitala: *Lett. Pon.*, knj. 46, 80 – 81; *Isprave i akti*, 18. st. – 61.3100, br. 82, 88, 90.

Dubrovačke su vlasti inače vrlo oprezno postupale prema možebitnom izbijanju incidenta s francuskim brodovljem, očito poučene ranijim gorkim iskustvima. Štoviše, postoje bjelodani primjeri suradnje. Dubrovački predstavnici u Veneciji i Anconi nerijetko su koristili francuske lađe za dostavu i službene pošte za Dubrovnik, kao što je u obrnutom pravcu to znala činiti i dubrovačka vlada.

Jedan slučaj poprimio je i nešto veće razmjere. U prosincu 1707. u gruškoj luci ukotvljeni francuski brod napali su ulcinjski gusari. Izbio je oružani sukob pri čemu su Dubrovčani pritekli u pomoć Francuzima i zajednički odbili nasrtaj. Dvojica Dubrovčana su ubijena, a stradao je i jedan francuski mornar.⁸⁴

Općenito su tih godina učestali napadi Ulcinjana na dubrovački teritorij u kontekstu zamaha njihova pomorstva popraćenoga gusarstvom. Ulcinjski jedrenjaci plovili su Jadranom i Sredozemljem s teretima razne vrste. Pristajali su također u mnogim dalmatinskim lukama, pa i u dubrovačkim. Ponajvećma su prodavali žito (pšenicu i kukuruz) te druge robe (drveni ugljen, vunu, duhan, maslinovo ulje i dr.). Pri tome često nisu poštivali sanitetske preventive niti međunarodna pravila o plovidbi. Nerijetko su Ulcinjani svojim ponašanjem izazivali incidente, pljačkali brodove i uzmorska naselja. Prijave knezova i kapetana s područja Republike o krstarenju ulcinjskih gusara u dubrovačkim vodama, neovlaštenim pristajanjima i prodajama su brojne. Vlada je izdavala naredbe o posebnim mjerama zaštite, o specijalnim stražama, o zabranama trgovine, ali to je malo koristilo. Lokalno pučanstvo opiralo se novim dužnostima, čak je iskazivalo neposlušnost. Ulcinjani su prijetili odmazdama (primjerice Molunat, Vitaljina, Lastovo), a čak su ugrožavali kadšto i sama predgrađa. Ponajbolji primjer je proces protiv kapetana tvrđave Sv. Lovrjenca 1707. godine zbog nemarna čuvanja te važne utvrde. Tada su i poneki Ulcinjani dolazili do samih njenih vrata.

U to vrijeme i sjevernoafrički gusari samostalno ili u zajedništvu s Ulcinjanima intenzivnije djeluju po Jadranu, posebice protiv Mlečana. I u dubrovačkim izvorima navode se barbareške lađe i njihove piratske akcije u akvatoriju Republike. Ulcinjani i barbareške lađe napadale su i francuske brodove koji se sve više pojavljuju na dubrovačkom trgovištu.

Premda navedene pojavnosti nisu bile izravno upletene u zbivanja oko španjolske baštine, dubrovačke vlasti su morale spretno ekvibrirati između suprotnih strana. Kako su Ulcinjani bili u sastavu Otomanskog carstva, opreznost prema Porti bila je nužna, dok je Francuska putem svojih predstavnika u Dubrovniku, Veneciji i Draču pozorno motrila na dubrovačko ponašanje. Dotične tenzije mogle su se u stanovitome vidu okrznuti i o položaj Republike u širim okvirima. Budući da su vlasti bile neefikasne u djelotvornome suprotstavljanju opisanim nasrtajima, uputile su Jakova Skapića, specijalnog izaslanika, godine 1711. u Ulcinj, da traži zaštitu dubrovačkog teritorija.⁸⁵

⁸⁴ *Cons. Rog.*, knj. 141, 6, 242; knj. 139, 165' – 166; knj. 143, 210; knj. 144, 58, 59, 63, 68; *Isprave i akti*, 18. st. – 78.3117, br. 68, 73, 141, 199, 211; *Assemblee e Consolato di Mare*, 56.4/5, 70 – 73', 84 – 88; *Isprave i akti*, 18. st. – 181⁵ (18).3346, br. 108, 110, 117, 122, 132; o suradnji s Francuzima: *Isprave i akti*, Dopisi i izvještaji iz države, 18. st. – 131³.3346, br. 38; *Cons. Rog.*, knj. 141, 79 – '; *J. Radonić*: Dubrovačka akta i povelje, V, 47 – 48; *Lett. Lev.*, knj. 68, 156' – 157.

⁸⁵ *Isprave i akti*, 18. st. – 204.3402, br. 31; *isto*, 18. st. – 181³(2)3346, br. 38, 57, 63, 68, 139, 140, 141, 144, 145, 207, 235; *isto*, 18. st. – 181³(18) 3346, br. 8, 46, 82, 99, 110, 137 – 139, 141, 145, 148, 155, 156, 164, 172, 176, 177, 183 – 185, 187, 190, 193, 197, 198, 208, 211, 217, 220, 221, 224, 229, 235, 240, 243, 245; *Cons. Rog.*, knj. 141, 87 – ', 105', 119', 170; knj. 142, 45'; knj. 144, 186' – 187; *Lett. Lev.*, knj. 68, 44' – 45, 53, 68 – 70', 165 – 167; usp. *S. Mijušković*: Akcije ulcinjskih gusara na osnovu podataka iz Nacionalnog arhiva u Parizu i arhiva Ministarstva spoljnih poslova Francuske. *Godišnjak*

Turska je u *ratu za španjolsku baštinu* uglavnom ostala po strani, zapravo bila je neutralna. Dubrovnik je s tim neposrednim susjedom i još uvijek važnim čimbenikom svoje svakodnevice početkom rata imao probleme druge naravi. Radilo se prvenstveno o reguliranju isplate tributa, koji je upornim zagovaranjem senatora godine 1703. definitivno smanjen od jednogodišnje na trogodišnju obvezu u istom novčanom iznosu. Republika se ipak zanimala već god. 1701. kakvo je raspoloženje na Porti spram novonastalih okolnosti, kako se ona odnosi glede nasljedstva u Španjolskoj i ratnih priprema. I kasnije u dodirima s turskim vlastima sporadično su nazočna europska ratna događanja, pogotovu rubna, koja su bila u svezi s Dubrovnikom. Obliznji trgovci iz Hercegovine i Bosne zasigurno su bili zainteresirani za sigurnost svojih roba, koje su makar u manjem obimu pritjecale i odlazile preko dubrovačke skele. Kadšto su se pojavljivali i manji disonantni prizvuci, među kojima oni o tobožnjem koketiranju Dubrovčana s Portom u prilog austrijskoga cara.

I događaji na istočnim granicama dubrovačke države u svezi s rusko-turskim ratom (1711. – 1713.), u koji su bila uključena crnogorska plemena, zahtijevali su dodatnu angažiranost i mjere opreza dubrovačke diplomacije. Da su na ta zbivanja budno pazili Francuzi svjedoče izvještaji njihova veleposlanika u Veneciji. Dotični je 1711. javljao državnome tajniku u Parizu kako su Rusi pobunili Crnogorce i kako su ovi – 15000 na broju – tražili oružje od Dubrovnika i mletačkih podanika, koje im nije dato. Godine 1714. na istoj relaciji javljeno je da su Dubrovčani pomagali streljivom pobunjene Crnogorce u sukobu Mlečana i Turaka pred Kotorom.

Dolazak posebnog emisara Petra Velikog, pukovnika Mihajla Miloradovića u Crnu Goru utjecao je na pojačane incidente na pograničnim dubrovačkim područjima. Upadi Crnogoraca uz pljačke i otimačine su brojni. U Konavle po nalogu vlade odlazi iskusni diplomat Vladislav Sekondo Buća da ispita situaciju i djeluje na smirivanje napetosti. Predstavnik Republike Ivan P. Menčetić u jesen 1711. god. izvještava o pokretima Crnogoraca, o najavi dolaska Miloradovića u Mrcine i Zupce sa željom da se s njime sastane. Senatori su svoga sudruga odvrćali od te primisli s uputom da se napravi bolestan, da pošalje na razgovore župnika Grude i da o svemu podnese izvještaj. U prosincu isti je javio da je jedan ruski kapetan s 33 čovjeka prenoćio u navedenom konavoskom selu, danas zvanom Dubravka. Godine 1712. zbio se izgređ u uvali Molunta. Turski brod koji je plovio iz Dubrovnika u Albaniju napali su, zapalili i opljačkali Crnogorci. Bosanski paša poslao je tada 40 vojnika preko Konavala da izvidi stanje i razjasni slučaj. Sumnjao je u korektnost ponašanja Dubrovčana, pa su protiv njih uslijedile optužbe. Prigovori turskih vlasti upućeni su i poradi tobožnje prodaje dva topa 1712. Miloradoviću. Trampu je obavio dubrovački podanik, a oružje je prema informacijama preneseno ladom blizu Cavtata. Viječnici su se jadali i opravdavali kako oni ne mogu imati nadzor u pustim lukama i uvalama.⁸⁶

Pomorskog muzeja u Kotoru, IX, Kotor, 1960, 83, 87; *Ch. Gut*: v. bilj. 59; *M.Dž. Hadžiibrahimović*: Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih gusara od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća. *Naše more*, 1984, 3 – 4, 137 – 140; *V. Miović-Perić*: Ulcinjani i Dubrovačka Republika u prvoj polovici XVIII. stoljeća. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, sv. XXX, Dubrovnik, 1992, 99-116. – o sjevernoafričkim piratima usp. *S. Bono*: I corsari barbareschi, Torino, 1964; za dio Jadrana *S. Anselmi*: I corsari nelle acque orientali dello stato pontificio (1450 – 1815). *Estratto dal Bollettino del Rotary Club di Pesaro*, aprile – giugno, 1967.

⁸⁶ *J. Radonić*: n. dj., V, 80, 97 – 98; *Isprave i akti*, Dopisi i izvještaji iz države god. 1711., 18. st. – 181⁵(18).3346, br. 253, 255, 268, 289; *Lett. Pon.*, knj. 45, 106 – 108; *Lett. Lev.*, knj. 68, 102 i dalje; *Acta Turcarum*, 141/4302 ac, 4303 ab, 144/4306 ab, 146/4308 ac, 4309 ab, 148/4311 ab; *V. Dordević*: Odnosaji Crne Gore i Dubrovnika od Karlovačkog do Požarevačkog mira. *Glas SKA*, 187, Beograd, 1941, 1 – 113; *V. Vinaver*: Dubrovnik i Turska u XVIII veku, Beograd, 1960, 19, 29; *S. Mijušković*:

Dakako da su i ovi slučajevi potvrđivali višekratno izrečene tvrdnje o malim mogućnostima dubrovačke države da i u vremenu rata za španjolsku baštinu uspješno štiti svoj teritorij: kopno i more.

Premda nikakova dodira s ovdje obrađivanom tematikom nema, u sklopu općih prilika i međunarodnih odnošaja Dubrovačke Republike nije zanemarivo spomenuti prve sveze dubrovačkih vlasti s Rusijom, odnosno s carem Petrom Velikim. U travnju 1709. Senat u dva dopisa preporučuje Jeronima Natalića i Ivana Tudiševića, koji su se zaputili u daleku zemlju da bi stupili u rusku službu. Nedugo potom vijećnici čestitaju Petru I. na pobjedi kod Poltave u sklopu Sjevernoga rata. Sročena u srdačnom diplomatskom žargonu, ta obraćanja prožeta su općim slavenskim čuvstvom, tipičnim za pojmovlje nazvano »barokni slavizam«. Istodobno su se oglasile i dubrovačke prigodničarske muze, pa je isusovac Ignacije Gradić ispjevao odujlji pjesmotvor »Plam sjeverski to jest Pjevanje u hvalu moskovskoga veličanstva« (1710. god.), dostavljen caru. Nešto kasnije pridružuju mu se Stjepan Rušić, također svećenik, sa sličnim panegirikom (»Petar Aleksiović...«, 1717.) te anonimni autor s odom »La felicità comune«. Dubrovčani su, dakle, zarana nazrijeli veliki uspon Rusije, koja će imati sve više utjecaja na jugoistočne prostore Balkana i neposredno susjedstvo Republike. U drugoj polovici stoljeća maleni Dubrovnik naći će se u izravnoj opasnosti od sjeverne moćnice u vrijeme još jednog protuturskog rata (1768. – 1774.). I Petar Veliki javio se Dubrovačkoj Republici zahvaljujući na čestitki (1711. god.), no s naznakama o opredjeljenju Dubrovčana u zacrtanim sukobima s Otomanskim imperijem, zaogrnutim u plašt načelne obrane kršćanstva.⁸⁷

*

Kad su postojali realni nagovještaji o završetku ratovanja, dubrovačkim vlastima bila je prvenstvena briga kako će se mirovni ugovori uklopiti u interese Republike. Htjele su zadobiti čvršća jamstva za budućnost. Od kraja godine 1711. revni izvjestilac iz austrijske prijestolnice javljao je o mirovnim pregovorima u Utrechtu, o separatnom sporazumu Engleske i Francuske, o prijepornim stavovima saveznika, o daljnjim ratnim operacijama, o definitivnom dolasku čitave Španjolske u francuske ruke. To se protezalo sve do jeseni 1713, kada nastupa dulja stanka neizvjesnosti od gotovo godinu dana. Konačno je vlada dobila obavijest iz Beča o sklopljenome miru u Rastattu 20.VIII. 1714. god. Ubrzo je potpisan i mir u Badenu (7.IX.) između carstva i Francuske, čime su uz neke nadopune sankcionirane ranije odredbe. Navedeni međunarodni ugovori između tadašnjih velikih europskih zajednica po mnogim ocjenjivačima stvorili su bitno novi raspored snaga na starome kontinentu. Španjolska i njene neokrunjene kolonije prepuštene su Burboncima. Austrija je

Događaji u Crnoj Gori od pojave Miloradovića do Numan-pašinog pohoda (1711 – 1714). *Istoriski zapisi*, Cetinje, 1955, sv. 1 – 2, 173 – 214; *G. Stanojević*: Novi podaci o tursko-crnogorskom ratu 1712. godine. *Isto*, 1973, sv. 1 – 2, 159 – 161; radovi *E. Pelidije*: Pohodi bosanskih paša na Crnu Goru od 1706 – 1714. godine. *Prilozi Instituta za istoriju*, Sarajevo, 1980, br. 17, 101 – 127; O ulozi ruskog pukovnika Miloradovića u dizanju ustanka crnogorskih, brdskih i hercegovačkih plemena 1711. godine protiv turske vlasti. *Isto*, 1981, br. 18, 221 – 229; Tursko-ruski rat 1711. godine i pokreti crnogorskih i hercegovačkih plemena. *Isto*, 1985, br. 21, 269 – 280; Stanje u hercegovačkom sandžaku i držanje plemena u vrijeme dolaska ruskog emisara pukovnika Mihaila Miloradovića u Crnu Goru 1711. godine. *Hercegovina*, Mostar, 1984, sv. 4, 239 – 246.

⁸⁷ *J. Radonić*: n. dj., 58 – 61, 78; *Lett. Lev.*, knj. 68, 71 – 73', 74' – 75; *Cons. Rog.*, knj. 142, 51, 59; *V. Foretić*: Povijest Dubrovnika, Zagreb, 1980, II, 201 – 204; *G. Valdec*: Republika Sv. Vlaha i Rusija. *Novosti*, Zagreb, 1941, 2. II – Dubrovački prilog, 9; *S. VI. Stejn*: Dubrovački pjesnici za Petra Velikoga (1689 – 1725). *Narodna svijest*, Dubrovnik, 1934, br. 51; 1935, br. 10.

taj gubitak dijelom nadoknadila stečevinom španjolske Nizozemske, dok je nešto raniji dobitak Napuljskog kraljevstva, Milana i Sardinije (1720. god. zamijenila ju je za Siciliju) sada i pravno potvrđen.

Premda se za Dubrovnik nije ništa bitnije promijenilo, osim donekle austrijskog posjedovanja prevažnoga Napulja s pokrajinama, senatori su izražavali zabrinutost i nespokojstvo. Zauzeli su poprilično odlučan stav glede dotičnih dokumenata, zahtijevajući da se jasnije precizira položaj Dubrovačke Republike. Naime, u uglavljenim članovima mirovnog ugovora navedeno je da se sklapa mir između Austrije, odnosno cara i njegovih nasljednika, sa svim njenim podanicima i šticienicima, te francuskog kralja i njegovih pripadnika. Senat je smatrao da je formulirana stilizacija ugovora suviše uopćeno izražena i da mu takav oblik ne osigurava mir. Budući da odluka francuskoga monarha o zapljeni dubrovačkih brodova iz 1705. god. nikada nije službeno opovrgnuta, moglo bi se dogoditi da dubrovačko moreplovstvo i nadalje bude uznemiravano od Francuza. Vijećnici su tvrdili da je Republika stalno iskazivala vjernost austrijskoj vladarskoj kući. Štoviše, obavijestili su bečki dvor još 29.XII. 1705. o rigoroznim mjerama Francuske protiv Dubrovnika – poslali su i kopiju dekreta – isključivo poradi toga što je Dubrovnik bio tributar Austrije, pomagao Senjane i druge carske podložnike. Kako su Dubrovčani podanici Austrije, njeni šticienici, što je bilo vidljivo još od starih vremena i ponovno obnovljeno posebitim sporazumom u Beču 20. VIII. 1684. između cara Leopolda I. i dubrovačkog opunomoćenika, dubrovačke su vlasti smatrale da s potpunim pravom mogu potraživati zagovor svoga pokrovitelja. Senatori su stoga naložili svome predstavniku u Beču da skloni ministre, kako bi se posebice naglasilo da Dubrovčani nikad ne smiju biti zlostavljani i biti izloženi nepredvidivim nasrtajima francuskih lađa, čak i u slučaju službene pomoći austrijskim carevima. Brodovi s dubrovačkom zastavom trebaju imati *potpunu slobodu trgovine i prometa*. To ustvari i nije novost, jer su se pripadnici Republike Sv. Vlaha u sličnim stvarima izjašnjavali kao carevi podanici, zapravo državljani Austrije. Takova otvorena privrženost Habsburgovcima u tekstualnom obliku, makar i za internu uporabu, uza svo diplomatsko taktiziranje, doista je rijetkost. Pri tome se ne može zabaciti i stanovito očitovanje pripadnosti ugarsko-hrvatskome sklopu.

Izneseni stavovi su bile temeljne zahtjevnosti za uspješnu opstojnost Dubrovnika u nemirnim vremenima i eventualnim budućim ratovima europskih sila. Dakako, te prekomjerne potražbe za međunarodni status malene jadranske države u širim okvirima nisu mogle biti zadovoljene. Dubrovačka Republika ni naknadno nije bila uvrštena u mirovne ugovore. Ona je bila tek manji čimbenik koji ničim nije utjecao na bitni tijek događaja. Usplahireni senatori morali su se zadovoljiti utješnim riječima vještoga promatrača iz Beča, svoga agenta Pallazuola, da je od tada *Austrija jedini pokrovitelj i zaštitnik* Dubrovnika.

IV.

Ratna zbivanja imala su zacijelo brojne odjeke u pisanoj riječi i prigodničarskim pjesmotvorima diljem Europe. Mnogi spisi raspravljahu o pravnim aspektima španjolske baštine, o ravnoteži snaga, o opravdanosti obrane svojih zahtjeva.⁸⁸ Reagirane na političke

⁸⁸ *Isprave i akti*, Dopisivanje G.C. Pallazuola, agenta iz Beča Dubrovačkoj Republici, 18.st. – 61.3100, br. 31, 33 – 35, 38, 39, 43, 45, 50, 64, 70, 71, 75; *Lett. Pon.*, knj. 46, 78' – 81 (prevažno); usp. opću literaturu: bilj. 4, 74 i *O. Weber*: *Der Friede von Utrecht, Verhandlungen zwieschen England, Frankreich, den Kaiser und den Generalstaaten 1710 – 1713.*, Utrecht, 1891.

dogadaje u to vrijeme i kroz čitavo 18. stoljeće je u nekim europskim zemljama bilo uobičajeno, štoviše i među književnicima. U Engleskoj je pisac znamenitoga »Robinsona Crusoea«, *Daniel Defoe* (1660. – 1731.) objavio nekoliko sastava o ratu za španjolsko nasljedstvo. I čuveni *Jonathan Swift* (1667. – 1745.) se strastveno zanimao za suvremene događaje objavljujući satiričke članke i pregršt zapaženih novinskih napisa, također i brošure o sukobu od 1701 – 1714. Po većim gradovima zaraćenih strana, a i neutralnih država, kolali su pamfleti, leci, prigodnice, publicistički radovi, a bilo je refleksija o ratu u tzv. ozbiljnim spjevovima.⁸⁹

Recentna literatura očigledno je u tijeku zbivanja bila nazočna u Dubrovniku, što potvrđuju četiri sačuvana rukopisa. U njima se brani teza o cjelovitosti habsburških posjeda, uperene protiv nadmoći Francuske. Nepotpisana dvotomna rasprava, koje je autor opat Francesco Tucci iz Lucche, savjetnik carskoga dvora, izrijeком naglašava potrebu očuvanja status quo u Europi. Slično naslovljene (*Lo Spartimento del favoloso leone verificato dal Ré di Francia nella divisione della Monarchia di Spagna*, A Colonia, MDCC; *Lo Spartimento del favoloso leone verificato dal Ré di Francia nell'intrusione del Duca d'Agnú alla Corona di Spagna con il giusto diritto dell'Imperatore, e della Sua Casa à questa Corona*, Parta seconda, A Colonia, MDCCI), te odulje raspre upozoravaju da podjela država nije samo odijeliti posao između austrijskog cara i francuskog kralja, već stvar koja bitno zanima svu Europu i o kojoj zavisi ropstvo ili sloboda. Očuvanje španjolske monarhije u osobi nadvojvode Karla ima sve valjane razloge i jedino se tome može nadati za uspostavu ravnoteže, tako potrebite protiv dominacije Burbonaca, naglašava pisac. U knjizi pretencioznog naziva »Europska trublja, otkriveno licemjerstvo, opomenuta Španjolska, objašnjena istina« (*Tromba d'Europa, Ipocrisia svelata, Spagna avvita, Verità dichiarata. Tradotta dal castigliano in italiano, e ristampata in Madrid, 1702.*) razrađuju se navedene postavke s opažanjima na novonastale događaje i njihovom genezom. Autor spisa iz nešto kasnijega vremena (1707. god.) u sličnom duhu obrazlaže pravo na španjolsku krunu saveza europskih država na čelu s Engleskom i Nizozemskom. Premda je i taj tekst uperen protiv prevage francuskoga kralja, podržavajući nazočnost carske vojske u Italiji, ipak prvenstveno zagovara mir prema načelu svakome svoje. Nepotpisani pisac, ne pledirajući za povijesnom istinom, u šaljivom tonu raspreda o aktualnim dogodovštinama (*La verità sziffrata à vaniaggio de'sovrani d'Europa, interessati nella gran lega Imperiale Anglolanda. Discorso rettorico politico*).

U kodeks o političkim zbivanjima 18. stoljeća s nazivom *Ragguagli* uvršten je kraći odjeljak u kojem se Leopold I. ispričava papi Klementu XI. za rat u talijanskim zemljama. Vjerojatno je cjelokupni rukopis, sastavljen od dokumenata i izvještaja, sabrao neznani dubrovački isusovac.⁹⁰

⁸⁹ C. Ringhoffer: *Die Flugschriften – Literatur zu Beginn des spanischen Erbfolgekrieges*, Wien, 1881; E. Kaeber: *Die Idee des europäischen Gleichgewichts in der publizistischen Literatur vom 16. bis zur Mitte des 18. Jahrhundert*, Berlin, 1907; H. Kospach: *Englische Stimmen über Österreich und Prinz Eugen während des spanischen Erbfolgekrieges. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, LXXIII, Graz – Köln, 1965, 39 – 62.

⁹⁰ Knjižnica Samostana Male braće u Dubrovniku, rukopisi: br. 1128, 1333 – usp. G. Melzi: *Dizionario di opere anonime e pseudonime di scrittori italiani o come sia aventi relazione all'Italia*, t.III, New York, Burt Franklin, 85; br. 1129, 1134; br. 149 – usp. M. Brlek: *Rukopisi Knjižnice Male braće u Dubrovniku*, knj. I, Zagreb, 1952, 141.

Navedeni primjeri svjedoče o postojanju zanimanja za ključne realije europske povijesti među učenijim krugovima Republike. Zasigurno su dotične tiskovine bile u opticaju po Dubrovniku, a zbog interesa su se i rukopisno širile.

*

I ovaj je rat, kao i drugi u tim vremenima, imao odjeka u svojevrsnoj pjesničkoj tipologiji, ili je pak uopćeno inkorporiran u poetske tvorevine hrvatske književnosti. Reagirali su dubrovački pjesnici i oni izvan Dubrovnika. Zasada su poznata dva pjesmotvora koja su tematski isključivo povezana s *ratom za španjolsku baštinu*. To su Vitezovićeve »Senjčica« i nenaslovljeni stihovi Šibenčanina Ivana Vidovića.⁹¹ Uvjetno bismo mogli pridodati odulju pjesmu *Carolus VI. Romanus imperator electus* (Karlo VI. izabrani car rimski), u 489 heksametara, dubrovačkog latinističkog poete *Vice Petrovića*. Dotični hvalospjevnom intonacijom veliča austrijsku vladarsku kuću i mašta o ponovnom spajanju Španjolske s Habsburgovcima. Bilo je to upravo (1711. god.) kada su oni potpuno izgubili pozicije na Pirinejskom poluotoku nakon početnih uspjeha. Ipak, u stihovima tog domaćeg arkadanina znatan naglasak je antiturski, uostalom kao i u raznih prigodničara toga doba. Petrović se i inače višekratno ogledao u sličnim ispjevcima. U ovoj pjesmi je posve nerealno gajio iluzije o velikom austrijskome carstvu. Novoizabrani habsburški monarh će biti – prema proroštvu pjesnika – slaviji od Karla V, car rimski, kralj Španjolske, možda čak i Francuske, i potpuno će suzbiti Turke. Premda pun optimizma, u želji ostvarenja tog osnovnog motiva ratovanja, kao da u izoliranome Dubrovniku nije bio u tijeku događaja. Ili je to bila *pia desideria*, puki pjesnički ushiti i dodvoravanja vladarima u nastojanjima za što većim društvenim ugledom.⁹²

Slične želje novom austrijskom caru upućuje i *Petar Kanavelić* (1637. – 1719.), Korčulanin, sljubljen s dubrovačkom pjesničkom tradicijom, obiteljski i životno vezan s Dubrovnikom. U opsežnom epskom spjevu *Sveti Ivan biskup trogirski*, uz kratak pregled suvremenih zbivanja u Europi, pisac u Karlu VI. vidi obnovitelja slave austrijske kuće (*U to i ti Cesare, / Koga od svijeta kruna resi, / Austrijskoj kući stare / Koji slave vratio jesi – Ki s kraljestva ispanškoga, / Gdje pun časti sjedio si, / Svàrh rimskoga i ugarskoga / I cesarskog uzišò si; – I. pjevanje*), kojoj će se svi klanjati (XIX. pjev.). Mladi vladar će štoviše objediniti pod svoju vlast zapad i istok (*Staru krunu od dva svijeta / Austrijskomu on koljenu / Slavno vratit ima opeta... – XVIII. pjev.*), stolovat će čak i »sred bijeloga Carigrada« (I. pjev.). – Kanavelić se i ranije ogledao u obilježavanju tekućih događaja. To su pjesmotvori o velikome potresu 1667. god., o pobjedi Sobjeskog nad Turcima kod Beča 1683., o uspjehu Dubrovčana pri reguliranju isplate harača Turcima 1695. god. U poemi (1703. god.) *Trstenko pastijer u veselju* pjesnik na refleksivan i barokno kićen način raspreda o besmislenosti ljudskih sukoba – ratova. Navodeći tadašnja europska međunarodna zbivanja (Sjeverni rat između Švedske i Rusije s Poljskom, ustanak Ferencza II. Ra-

⁹¹Vjerojatno se tome može pribrojiti i sonet Ignjata Đurđevića *Per la vittoria riportata sopra gli Eretici da Luigi il Grande*. Nalazi se u rukopisnoj zbirci u Dubrovniku. Poradi ratnih nepogoda ovaj zapis u mojim bilješkama nisam mogao verificirati.

⁹²Knjižnica Samostana Male braće u Dubrovniku, rkp. 244, 168 – 172; 172' – 185; o tome Đ. Körbler: Vićentije Petrović Dubrovčanin 1677. – 1754. *Rad JAZU*, knj. 186, U Zagrebu, 1911, 212 – 215; usp. i M. Deanović: Odrzi talijanske akademije »deglj Arcadi« preko Jadrana. *Rad JAZU*, II, 1935, 74 – 77; V. Vratović: *Vice Petrović. Hrvatski latinisti*, II, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 3, Zagreb, 1970, 247 – 249.

koczyja i dr.) s ponekom aluzivnošću, zasebnu pažnju posvetio je i *ratu za španjolsku baštinu*. U tome srazu koji je uključio mnoge zemlje vidi opasnost koja se nadvila nad starim kontinentom. Kanavelić lamentira na takovo stanje u kojem je izrazit raskol među kršćanskim – katoličkim narodima. Posebice ga brine »raskošna Italija«, preplavljena inozemnim vojskama koje ostavljaju pustoš i krv u tom »perivoju svega svijeta«. Premda austrofilski raspoložen, pjesnik se ne opredjeljuje ni za jednu stranu. Štoviše izrijeком u nekoliko strofa hvali Francusku i francuskoga kralja, glavnog suparnika Austrije. Oštro se okomljuje na Englesku, inače saveznicu Habsburgovaca u ovom sukobu, kao na glavnog mutikašu zapadno-europske sloge. Pridodaje joj i Nizozemsku, koja je također zahvaćena protestantizmom. Iako pokazuje poznavanje međunarodne političke situacije, Kanavelić očito ne želi arbitrirati. Njemu je prvenstveno stalo do mira i obrane katoličanstva. Kao što u »Svetom Ivanu biskupu trogirskom« priziva kršćansku slogu (*Sve krstijane smiri ostale / a sluči ih i sjedini*, VI, 197 – 198) i u ovome pjesmotvoru to očituje kontrastirajući »krstjanskome rogoboru« sklad i mir u Dubravi. Taj sinonim za Dubrovnik pruža uzdarje kojim se malo tko može podičiti. U stihovima intoniranim Gundulićevim i Palmotićevevim rodoljubljem himnički slavi dubrovačku slobodu (*Živi, živi posve vike, / o Dubravo meni ugodna, / i uzmnadžaj časti i dike / listjem, cvijetjem, voćem plodna...*). – Kanavelić je još jednom zasigurno trebao dotaći aktualna zbivanja u Europi u tek započetom spjevu *Kara Mustafa vezijer Azem*, s osam katrena. Premda je glavni akter imao biti turski državnik i vojskovođa, koji je zadao dosta nevolja Dubrovčanima nakon velikog potresa 1667. god. i koji je nakon poraza kod Beča 1683. god. po nalogu sultana bio u Beogradu ubrzo pogubljen zbog ratnoga neuspjeha, središte navedenoga djela je namijenjeno Beču. Pisac ga je namjeravao posvetiti austrijskome caru Josipu I, komu je poželio da zauzme Carigrad. Je li mu kanio poželjeti i uspjehe u *ratu za španjolsku baštinu* možemo tekar naslućivati, jer je sam pjesnik zapisao »biuši se promjenile stvari prista odi pjevanje«, ne objasnivši koje su se to promjene zbile.⁹³

Gotovo identične misli iskazuje i *Jerolim Kavanjin* (1643. – 1714.) u obimnom epu *Povijest vandelska*. Poput prethodnikâ, posebice Orbinija, splitski pjesnik očituje panslavizam. Tako u XIII. pjevanju slavi Petra Velikoga, pozivajući ga da istjera Turke iz Europe. U svojoj golemoj ambiciji da pjesnički razradi »čitavu baroknu doživljenu cjelinu univerzuma« dodirnuo se i političkih zbivanja, tako i *rata za španjolsku baštinu*. U XI. pjevanju u kojem hvali i adorira mletačke uglednike raznih sojeva, Kavanjin se moli za mir kršćanstva u aktualnome sukobu (203 – 211 strofe). Obraća se caru »nimškom« (tj. austrijskom) i kralju »franskom« (francuskom) da se okane boja, da nasljednim i ženidbenim svezama pravedno podijele španjolske posjede i vrate Italiji slobodu (*Kad imate oba ždribi / toke boje, deh, ne bite, / neg po kući i ženidbi / sviet Ispanski razdilite, / a Rim, Taliu*

⁹³ *Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman*, U Osieku, 1858; o popularnosti epa svjedoče brojne rukopisne inačice, usp. *M. F(oretić): Petar Kanavelić (1637 – 1719)*. Bibliografija radova, literatura o piscu. Radovi (rukopisi djela). *Zbornik radova o Petru Kanaveliću. Zbornik otoka Korčule*, sv. 3, Korčula, 1973, 240 – 241; v. *Z. Bojović: Barokni pesnik Petar Kanavelović*, Beograd, SANU, 1980, 254 – 323, 283, 294; moderniju interpretaciju iznijela je *J. Matanović: Kanavelićev Sveti Ivan biskup trogirski*, generičko čitanje. *Hrvatski književni barok* (ur. D. Fališevac), Zagreb, 1991, 231 – 246. – *Trstenko pastijer u veselju*, priredila Z. Bojović, s uvodnim tekstom, *Zbornik otoka Korčule*, sv. 2, Zagreb, 1972, 260 – 268; o tome bez posebitog uvida u ovdje obrađivanoj tematici, *ista: Barokni pesnik Petar Kanavelović ...*, 113 – 116 i *M. Pantić: Petar Kanavelović i Dubrovnik, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, knj. XVIII/3, 1970, 449 – 454; o rukopisnim primjercima v. *M. F(oretić): n. dj.*, 228; – *Kara Mustafa vezijer Azem*, rkp. Arhiv HAZU, Zagreb, I b 21, 1. 23 – '.

i gospodu / opet stavte u slobodu. – 211. strofa). Pri tome naglašava ispraznost ratovanja koje donosi same nevolje i osobne tragedije (*hilne majke, cvilne ljube / plaču s ratih sve izgube...*, 208. strofa). Ipak je i ovdje nazočan bitan zagovor: protjera Turaka, kojom trebaju rukovoditi Luj XIV., rimski papa i navedeni ruski car. Kavanjinova maštanja ne zaustavljaju se u Carigradu, već sežu i dalje na Istok sve do oslobađanja Jeruzalema. (252. strofa).

U X. pjevanju, posvećenom Dubrovniku i njegovim istaknutim ljudima, Kavanjin izričekom navodi junaštvo *Jere Gundulića*, unuka pjesnika »Osmana« i »Dubravke«. Dotični se, kao i njegovi predšasnici Frano i Mato, sinovi Ivana – Dživa Gundulića, istaknuo u borbama u Španjolskoj na austrijskoj strani. Smrtno je stradao, vjerojatno za Karlova (III.) osvajanja Barcelone 1705. god. (*Jero Gundul, ovo lani / služeć kralju Karlu trećem / u vruć ogrez dol u Špani, / rveći se snažno, većem / u potieri umrie slavan, / svem vojništvu boжник pravan*).⁹⁴

Najizravnije pjesničko reagiranje na *rat za španjolsku baštinu* u hrvatskim krajevima jest prigodničarska pjesma *Pavla R. Vitezovića* (1652. – 1713.) s naslovom *Senjčica (Sejnjčica), aliti djačka od senjskoga na moru junaštva učinjena v misecu sičnju leta tekućega 1704*. Pjesmotvor sročen u 144 stiha, s 24 sestine opisuje i slavi junaštvo Senjana u borbi s francuskim ladama na Jadranu. Potaknut istinskim događajem, kad je posada od pedesetak ljudi pod vodstvom iskusnih moreplovaca (Lalić mladi i Butković) s uspjehom gonila i plijenila francuske korsare, nakon njihove prijetnje na čelu s poznatim Forbinom da će napasti i razoriti Senj, Vitezović epskom naracijom, pod utjecajem narodne književnosti, faktografski pouzdano prepričava zbivanja. Kao »vjerni domorodac« s ponosom ističe pothvat svojih sumješтана i veliča starodrevni grad Senj. Zasebnu strofu posvećuje Dubrovčanima, kojima spočitava da su zaštitnici Francuza na Jadranu i da njihovim brodovima pružaju sigurno utočište:

V dubrovačke otud kraje
v samoj fušti otidoše,
kudi gustokrat pristaju,
ki se Franci privrgoše,
buduć tu Senj daleč z oka
i tek strahu manje zroka.
(67 – 72)

Takovo mišljenje znamenita polihistorika bilo je sasvim u skladu s uvriježenim mišljenjem Senjana u ovome ratu, zbog čega je i dolazilo do međusobnih incidenata o kojima je podosta bilo govora u prethodnim poglavljima ove rasprave.⁹⁵

⁹⁴ Objavljena su dva izdanja ovoga spjeva: *Bogatstvo i ubožtvo, velepjesan u 30 pjevanjah*, Zagreb, 1861. i *Poviest vandelska bogatoga i nesrećna Epuluna i ubogoga a čestitoga Lazara*, Stari pisci hrvatski, knj. 22, Zagreb, 1913; usp. *T. Matić*: Jerolim Kavanjin o prilikama svojega doba. *Bulićev zbornik*, Zagreb, 1924, 613 – 624; sustavnu analizu epa u suvremenom tumačenju objelodanio je *Z. Kravar*: Jerolima Kavanjina »Poviest vandelska« kao umjetničko djelo. *Studije o hrvatskom književnom baroku*, Zagreb, 1975, 7 – 102.

⁹⁵ Taj pjesmotvor kao posebna brošura objavljen je vjerojatno 1704. god. Pretiskao je prvi bez promjene i u originalnoj ortografiji *A. Musić*: Vitezovićeve Senjčica, *Nastavni vjesnik*, X, 1902, 258 – 262; potom je tiskana višekratno uz tekstualna objašnjenja i razmatranja, primjerice: *T. Matić*: Vitezovićevo Odiljenje sigetsko i Senjčica. *Grada za povijest hrvatske književnosti*, knj. 29, Zagreb, 1968, 166 – 169; *B. Krmpotić*: Vitezovićeve senjska i pomorska baština. *Pomorski zbornik*, knj. 8, Zadar, 1970, 620 – 631; *M. Moguš*: Vitezovićeve Senjčica. *Senjski zbornik*, sv. 5, Senj, 1973, 375 – 392; Iza-brana djela, Zrinski, Frankopan, Vitezović (prir. J. Vončina). *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 17, Zagreb, 1976.

I Šibenčanin *Ivan Vidović* (+ 1721.), imenovan skradinskim biskupom 1714. god., od 1716. biskup u Trogiru, pozabavio se ratnim dogovorštinama koje su očito zaintrigirale domaće stihotvorce. U 68 stihova nedovršene pjesme, zapisane usputno na posljednjim listovima jedne knjige tiskane u Veneciji 1511. god., Vidović očituje svoje simpatije za Habsburgovce, Karla III. i njegove početne pohode u Španjolskoj.⁹⁶

I poneki inozemni pjesnički odjeci doprli su do Dubrovnika. Tako su se sačuvala u rukopisu tri soneta na talijanskom, nepotpisana prigodničara. Posvećena su slavnom vojskovođi *Eugenu Savojskom* (1663. – 1736.) i njegovim akcijama u Italiji u vrijeme ovoga rata. Taj austrijski general, feldmaršal i dugogodišnji predsjednik Dvorskog ratnog vijeća imao je podosta uspjeha na bojištima Apeninskog poluotoka i u Lombardiji, čime je znatno ojačao habsburške pozicije u zapadnoj Europi. Pogotovu je bila značajna pobjeda kod Torina 1707. god.⁹⁷

Ovim pregledom smo naznačili primjerke u hrvatskoj starijoj književnosti i neke inozemne sastavke, još i danas pristupačne u Dubrovniku, o jednom u nizu europskih ratova 18. stoljeća. Bez potanje analize, s prvenstvenom nakanom da cjelovitije prikažemo dotičnu tematiku. To su svjedočanstva o literariziranju gradiva aktualne stvarnosne i političke zbilje, bez obzira na versifikatorske domete. Tematiziranje u biti neknjiževnih sadržaja nazočno je u Hrvata još od Marulića, renesansnih, manirističkih pjesnika, preko baroknih, arkadijskih i neoklasicističkih stihotvoraca, romantičara te pisaca 19. i 20. stoljeća, sve do naših dana (poezija o ratu u Hrvatskoj). Takova društvena funkcija književnih djela s utilitarnim obilježjem očitovala se u gotovo svim europskim zemljama. Istorodni stihovi su ponajbrojniji u talijanskoj književnosti 17. i 18. stoljeća, čiji su refleksi očigledni u dalmatinskim gradovima. Uz brojne anonimuse, u toj vrsti literature ogledala su se i neka poznatija imena. Za sustavno sagledavanje povijesnih fenomena ovakova poezija može biti važno vrelo.

V.

Rat za španjolsku baštinu spada u velike ratove za utjecaj i prestiž moćnih sila u Europi, kojoj su donosile ogromne štete. Taj sukob širih razmjera – kako smo izložili u prethodnim odjeljcima – okrznuo je i Dubrovačku Republiku, kojoj je u kraćem vremenskom odsječku ozbiljno bila ugrožena neutralnost, pa i sam integritet. Uza sve sumnje glavnih protagonista rata u njeno ponašanje, zahvaljujući svojoj diplomaciji dubrovačke su se vlasti spretno snalazile između suprotnih silnica, bez ikakova utjecaja na bitne tijekove rata. Takovu su je promatrali i tretirali glavni tvorci političkih zbivanja, ukazujući joj u stano-

⁹⁶Nedovršenu pjesmu je objavio *P. Kolendić* (Jedna pjesma Ivana Vidovića o Španjolskom naslednom ratu) u »Narodna starina«, sv. 24, U Zagrebu, IX/1930, 461 – 462 s kratkom uvodnom bilješkom.

⁹⁷Knjižnica Samostana Male braće u Dubrovniku, rkp. br. 165, primjerice: *Calando il Sig.^r Principe Eugenio con le Truppe in Italia nel 1705...* str. 412); *Al Sereniss.^{mo} Principe Eugenio di Savoia nella Sua Calata in Italia al Comando dell'Armi Cesaree del 1707.* (str. 413); *All'Altezza Serenissima del Sig.^r Principe Eugenio di Savoia Cavalier del Sosen d'oro, consigliere di Stato, Presidente del Consiglio di Guerra, Marescial di Campo e Comandante Generale dell'Armata Ces.^a calando con questa in Italia 1705.* (str. 414). Čini se, da u navedenom kodeksu, u zadnjem odjeljku pod naslovom *Diversi sonetti* (str. 331 – 414), imade još pjesmotvora u svezi *rata za španjolsko naslijeđe*. Zbog ratnih nedaća nije nam bio moguć daljnji uvid.

vitim zgodama da treba poštivati pravila igre i da ne smije prelaziti uokvirene uzance. Dakako, Dubrovnik je ipak morao silom prilika biti katkada izravno uvučen u šire razmirice. Izvlačio se već prema svojoj prokušanoj navadi, ali je upadao i u neočekivane teškoće. Ovaj rat je uspješno prebrodio s ponekim manjim ožiljcima.

Ubrzo je nastupila daleko ozbiljnija situacija, kada se neposredno u zaleđu pokušavala rješavati njegova sudbina. Bijaše to rat između Venecije i Turske, tzv. mali rat (ili drugi peloponeski, odnosno morejski) od 1714 – 1718, uz austrijsko sudjelovanje od 1716. god. Republici je opet kao u velikome antiturskom pohodu (1683. – 1699.) zaprijetilo mletačko okruženje i nasrtaj na njen teritorij. Požarevačkim mirom 1718. god., kojim je zaključen ovaj sukob, međunarodni položaj Dubrovačke Republike ponovno se učvrstio, po svemu sudeći još trajnije.

Samostalna državnica i nadalje je uspjela obraniti načelo suvereniteta, koje je tako zdušno branila stoljećima, načelo djelomice ugroženo u ovdje obrađivanom ratu. Ostala je priznata kao subjekt međunarodne zajednice, premda u tim ambicijama nije ishodila uvrštenje u međudržavne ugovore. Taj je svoj status u kriznim vremenima 18. stoljeća s ponosom isticala i pred daleko moćnijim europskim silama. Ponajbolji primjer je izvadak iz promemorije upućene 1782. god. kralju Dviju Sicilija (Napuljskome kraljevstvu) kada su izbile međusobne razmirice: »...*Dubrovačka je Republika slobodna, nezavisna, suverena u svojoj maloj državi i kao takva priznata od svih europskih dvorova, te stoga ne može bez prethodnog ugovora biti obvezna trpiti služnosti, niti dopustiti umanjnje njezine prirodne slobode ili krnjenje u bilo kojem dijelu njene neotuđive suverenosti...*«⁹⁸

Višestruki su primjeri gotovo identičnih očitovanja. Posebice se to primjenjivalo na Francusku poradi koje je u *ratu za španjolsku baštinu* zapao Dubrovnik u vrlo delikatan položaj. Nesređeni odnošaji su se kroz 18. stoljeće zaoštravali, pogotovu od 50 – ih godina. Bit sporova je u ovoj raspravi višekratno istican. Konačno su prijepori, sklapanjem pomorsko-trgovačkog ugovora 1776. god, uglavnom dokinuti, pa se može kazati da su odnosi između Dubrovačke Republike i Francuske normalizirani.⁹⁹ Dubrovnik je uz neke ustupke sačuvao temeljne značajke neutralnosti i slobode. Druge okolnosti su uvjetovale da se cjelokupno ustrojstvo suverene državnice počelo nagrizati i klimati.

Rat za španjolsko naslijeđe je uzorak u koji su bila utkana mnoga pitanja dubrovačke povjesnice nakon elementarne nepogode 1667. god., kadšto kasnije i radikalnije izražena. Nedostatak arhivskih komparativnih mogućnosti donekle je umanjio svestranije sagledavanje ove problematike. Ipak, opsežna i iscrpna dubrovačka vrela, uz uporabu brojne domaće i inozemne literature, omogućila su dostatno osvjetljavanje ovoga segmenta iz novije povijesti Dubrovačke Republike, odsječka o kojem se dosada uglavnom ništa nije znalo.

⁹⁸ *Let. Pon.*, knj. 114, 57; slične značajke su sadržane i u uputstvu Senata L. Buniću prigodom njegova odlaska u Beč (11. VIII. 1771.). Tada se Dubrovačka Republika našla u izravnoj opasnosti od napadaja ruskog brodograđiva – usp. *Let. Pon.*, knj. 93, 24.

⁹⁹ O tome vidi literaturu navedenu u bilj. 7; *V. Foretić*: Povijest Dubrovnika do 1808., II, Zagreb, 1980, str. 235 – 238, 248 – 250, 269 – 273; *I. Mitić*: Ruđer Bošković u službi svoje domovine – Dubrovačke Republike. *Pomorski zbornik*, sv. 18, 1980, 429 – 436 i Les missions diplomatique accomplies par Bošković pour le compte de la République de Dubrovnik. *Annales de l'Institut français de Zagreb*, ser. III, 3, 1982 (1977 – 1982), 240 – 253; također i izvještaj Le Maire-a, francuskoga konzula, o prilikama u Dubrovniku: u originalu u *Starine JAZU*, knj. 13, 1881. (prir. Š. Ljubić) i u hrvatskom prijevodu s pogovorom Z. Šundrica u časopisu *Dubrovnik*, 1975, br. 1.

Miljenko Foretić

THE RAGUSAN (DUBROVNIK) REPUBLIC AND THE SPANISH
WAR OF SUCCESSION 1701 – 1714*Summary*

Following the Treaty of Srijemski Karlovci in 1699, by which the great anti-Turkish war (1683 – 1699) ended, apart from solving some disputed matters (such as delimitation of borders with Venice, paying off the tributes to Turkey and the treatment of customs duties within the Porte-controlled lands, annual payments of the Austrian patronage and the expenses of the Austrian resident's sojourn in Dubrovnik) it was coping within the context of the newly-created conditions in the European West, known as *the Spanish War of Succession 1701 – 1714*, that became of importance for the survival of the miniature republic.

Involved in the conflict were also some other significant powers having direct or indirect influence on the reality of the Ragusan Republic. Although the tiny Croatian state tried to remain neutral like it did in many similar situations before, under the circumstances it had to occasionally take more explicit stands and meet some of the requirements by the warring parties. As the events developed and the Adriatic – along with the Dubrovnik territorial waters and its ports – was gaining importance, unexpected difficulties emerged for Dubrovnik. The delicacy of its position was that the sides in the conflict accused it of being in favour of the other side. On one side were France and the Kingdom of Naples (till the conquest by the Austrians in 1707), on the other Austria with the Senj warriors (Senjski uskoci). In the conflict France declared hostility to Dubrovnik, confiscating its ships and threatening to bomb the city. This endangered the city's very foundations: navigation and commerce. The conflict was eased off somehow, without firm guarantees, and the Republic maintained its integrity and sovereignty, at the time of the wide-ranging post-earthquake renewal.

Based upon extensive and informing sources of the Dubrovnik archives, as well as upon the abundant domestic and foreign comparative literature, the author made a multi-part and multi-level analysis of this segment from the newer history of the old town of Dubrovnik, of which, in general, nothing was known until now. The author encompassed political, diplomatic and economic implications, as well as literary reflections.